

BAB 3

UNDANG-UNDANG DAN PERATURAN TERPILIH INDUSTRI MEDIA DI MALAYSIA

3.1 Akta Hakcipta 1987

3.1.1 Pengenalan

Kamus Dewan mentakrifkan hakcipta sebagai “hak kekuasaan yang dilindungi”. Rohazar Wati(1999) berpendapat bahawa hakcipta merupakan perlindungan yang diberikan atau didapati berdasarkan karya yang telah dicipta. Hak ini berasaskan hak seseorang penulis atau pencipta karya untuk menahan pihak lain yang tidak diberikan kebenaran, daripada membuat salinan kepada karya asal yang telah dihasilkannya.

Hakcipta adalah hak harta benda yang diberikan oleh *common law* (kes *Millar lwn Taylor*:1769). Konsep hakcipta sebagai harta benda bererti ia adalah sesuatu yang boleh dibeli, dijual, dipindahmilikkan, diwasiatkan dan disewakan. *Common law* Inggeris memperakukan bahawa seseorang pengarang mempunyai hak ke atas manuskrip berdasarkan prinsip *natural justice*. Pencipta sesebuah karya adalah pemiliknya berdasarkan prinsip bahawa seseorang itu harus menikmati hasil titik peluhnya.

Pada peringkat awal dunia percetakan di England, kerja-kerja penerbitan dibuat secara manual. Dengan ini, masalah peniruan kurang berlaku dan keadaan tidak begitu memerlukan penggubalan undang-undang hakcipta. Apabila taip bergerak dicipta pada abad ke-15, kegiatan penerbitan dan penyalinan semakin pesat. Pengarang dan penerbit menyedari bahawa mereka perlu bertindak kerana salinan-salinan karya mereka telah dibuat tanpa mendapat keizinan terlebih dahulu (Azizah Hamzah:2002).

Pada abad ke-17, pengaruh ahli falsafah Inggeris John Locke telah menimbulkan idea-idea individualisme dan sistem kerajaan berparlimen menggantikan sistem raja berkuasa mutlak. Sekatan-sekatan terhadap pencetak diperkenalkan dan monopoli raja dihentikan. Setelah itu, para pencetak dan penjual buku mula berusaha mempertahankan hak mereka dan merujuk teori “harta intelektual” (Azizah Hamzah: 2002). Undang-undang pertama yang mewujudkan hakcipta pengarang ialah *Statute of Anne*, yang diluluskan oleh Parlimen British pada tahun 1710.

Apabila Malaysia (Tanah Melayu ketika itu) mencapai kemerdekaan pada tahun 1957, terdapat dua statut hakcipta yang berkuat kuasa iaitu *Copyright Act 1911* dan *FMS Copyright Enactment (Cap 73)*. Apabila Sarawak dan Borneo Utara menjadi sebahagian daripada Malaysia pada tahun 1963, *Copyright Act 1956* kerajaan British menjadi sebahagian daripada undang-undang hakcipta di Malaysia (Khaw Lake Tee:2001).

Akta Hakcipta 1969 berkuat kuasa mulai 1 Ogos 1969 sehingga 30 November 1987 apabila ia digantikan dengan Akta Hakcipta 1987. Oleh sebab beberapa kesukaran

menguatkuasakan undang-undang hakcipta terhadap pihak-pihak tertentu, terutamanya dengan perkembangan teknologi komputer dan teknologi digital, para pemilik hakcipta tempatan dan luar negeri meminta pihak kerajaan menyemak semula Akta Hakcipta 1969. Semakan semula Akta ini bermula pada tahun 1986 (MacLeod DA:1992).

Dengan penyertaan Malaysia ke dalam Konvensyen Berne, pada tahun 1990 Parlimen Malaysia telah meminda Akta Hakcipta 1987 untuk memastikan pematuhan piawaian dan syarat-syarat minimum yang terkandung dalam konvensyen tersebut. Pada tahun 1996, Akta Hakcipta 1987 dipinda untuk kali kedua. Pada tahun ini juga MSC atau Koridor Raya Multimedia diwujudkan.

Pihak kerajaan memikirkan kepentingan mewujudkan persekitaran undang-undang yang dapat memperlihatkan iltizamnya untuk menjayakan Koridor Raya Multimedia. Selaras dengan ini, undang-undang hakcipta yang lebih mantap dianggap penting untuk melindungi aspek kandungan yang sangat diperlukan untuk menjana perkembangan positif dalam industri teknologi maklumat yang turut merangkumi industri media negara ini.

Pada umumnya, pindaan 1996 ini bertujuan untuk menjamin perlindungan karya-karya dalam persekitaran elektronik yang semakin berkembang pesat. Skop undang-undang hakcipta telah diperluas untuk meliputi penyebaran karya melalui teknologi internet. Pindaan ini turut memperuntukkan perlindungan daripada percubaan untuk memintas

apa-apa langkah teknologi yang bertujuan untuk mengehadkan akses terhadap karya dan pemadaman maklumat pengurusan hak (Khaw Lake Tee:2001).

Pada tahun 2000, Akta Hakcipta 1987 dipinda sekali lagi selaras dengan penyertaan Malaysia ke dalam *Agreement of Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS Agreement 1994)*(Khaw Lake Tee:2001). Pindaan kali ini memperuntukkan perkara-perkara berkaitan dengan hak pelaku (*performer*) dalam pertunjukan yang disiarkan secara langsung, perlindungan pangkalan data, dan langkah-langkah menyeluruh berhubung pembuktian pemilikan hakcipta.

3.1.2 Prinsip Asas Hakcipta

Pemahaman beberapa prinsip asas hakcipta seperti yang berikut dapat membantu pengamal media dalam pelaksanaan aktiviti-aktiviti mereka:

a) Keaslian

Sesuatu karya mesti memiliki ciri keaslian. Keaslian bermakna karya asal yang tidak disalin atau ditiru daripada karya-karya lain. Keaslian tidak bermakna seseorang itu mesti menghasilkan karya untuk kali pertama. Keaslian bermakna karya mestilah tidak disalin daripada karya lain. Dengan ini, dua orang boleh memiliki hakcipta atas karya masing-masing yang serupa asalkan karya tersebut dicipta melalui usaha tersendiri pihak-pihak tersebut, tanpa salinan atau tiruan antara satu sama lain (Rohazar Wati:1999).

b) Hakcipta dan harta dalam sesuatu benda itu sendiri

Hakcipta mesti dibezakan daripada harta dalam sesuatu benda itu sendiri. Wujud perbezaan antara kedua-duanya kerana hakcipta merupakan kepentingan pemilik yang berbeza daripada kepentingan pemilik sesuatu benda itu sendiri. Perbezaan ini dapat dilihat dengan jelas dalam kes *Re Dickens* (1935) yang melibatkan karyawan termasyhur Charles Dickens.

Apabila Dickens meninggal dunia, antara harta yang ditinggalkannya ialah beberapa manuskrip yang belum diterbitkan. Dalam wasiat beliau, Dickens telah meninggalkan segala dokumen bertulis peribadinya kepada pihak yang dikenali sebagai 'X' dan harta pusaka yang lain ditinggalkan kepada anak-anak beliau. Mahkamah memutuskan bahawa pihak 'X' tersebut tidak boleh menerbitkan karya-karya Dickens itu kerana walaupun 'X' memiliki manuskrip Dickens dari segi fizikalnya, hakcipta bagi manuskrip adalah hak anak-anak Dickens.

Walau bagaimanapun, di Malaysia pada hari ini, pemberian melalui wasiat sesuatu manuskrip yang belum diterbitkan adalah tertakluk kepada seksyen 27 (7) Akta Hakcipta 1987 yang memperuntukkan bahawa hakcipta manuskrip juga akan dimiliki oleh penerima manuskrip yang belum diterbitkan, kecuali tujuan pewasiat yang sebaliknya dinyatakan dengan jelas di dalam wasiat.

c) Hakcipta tidak memberi perlindungan kepada idea.

Hakcipta memberikan perlindungan kepada karya supaya tidak berlaku salinan pelanggaran. Walau bagaimanapun, hakcipta tidak melindungi idea atau teori-teori yang

dinyatakan di dalam sesuatu karya. Prinsip ini terpancar daripada salah satu rasional yang mendasari perlindungan hakcipta itu sendiri iaitu untuk membolehkan masyarakat memanfaatkan kemajuan dan pembaharuan dalam sesuatu bidang ilmu. Pindaan tahun 1997 pada Akta Hakcipta 1987 memperuntukkan penerimaan prinsip ini dalam seksyen 7 (2A) Akta Hakcipta 1987.

iv) Tidak ada peruntukan bagi pendaftaran

Pemberian hakcipta di Malaysia adalah secara automatik. Tidak terdapat satu sistem pendaftaran hakcipta di negara ini. Perlindungan hakcipta akan diberikan apabila semua syarat yang terkandung dalam Akta Hakcipta 1987 dipenuhi oleh pencipta karya. Pemberian hakcipta secara automatik terpakai di semua negara yang menjadi anggota Konvensyen Berne. Bagi negara-negara yang menganggotai *Universal Copyright Conventions 1971*, terdapat keperluan pendaftaran sebelum perlindungan hakcipta dapat diberikan.

v) Keaslian

Bagi melayakkan perlindungan hakcipta diberikan, sesuatu karya itu hendaklah benar-benar asli. Keaslian di sini tidak bermakna 'ciptaan yang baru' seperti dalam kes undang-undang paten atau reka cipta. Karya juga tidak perlu mempunyai ciri sastera, artistik atau muzikal yang tertentu (seksyen 7(2)). Sesebuah karya itu adalah asli jika ia dihasilkan sendiri oleh pencipta dan tidak ditiru daripada mana-mana karya lain. Pencipta karya hendaklah telah menggunakan kemahiran dan usaha yang mencukupi untuk menghasilkan karya tersebut.

Seksyen 7(3)(a) Akta Hakcipta 1987 menghendaki secara khusus supaya usaha yang mencukupi telah digunakan untuk menghasilkan karya sastera, artistik atau muzik yang benar-benar asli. Ukuran atau jumlah usaha yang dikehendaki tidak ditakrifkan tetapi isu ini merupakan persoalan fakta yang akan diputuskan oleh hakim dalam perbicaraan di mahkamah.

vi) Penyalinan karya

Bagi membuktikan wujud pelanggaran hakcipta, perlu ditunjukkan bahawa sesuatu karya itu telah disalin secara langsung atau tidak langsung oleh pihak yang didakwa melakukan pelanggaran. Penyalinan tidak semestinya berlaku secara langsung, secara sedar atau sengaja. Penyalinan secara tidak langsung bermakna pihak yang didakwa telah menerbitkan karya yang secara objektifnya amat serupa dengan karya pencipta asal (Rohazar Wati:1999).

Lazimnya 'penyalinan secara tidak sedar' ini berlaku apabila karya pencipta amat terkenal dan diingati ramai. Dalam keadaan begini, pihak yang melakukan pelanggaran berkemungkinan besar telah mendengar karya itu terlebih dahulu sebelum menghasilkan karyanya sendiri. Isu penyalinan ini juga sering menjadi perkara fakta yang dipertimbangkan dalam sesuatu tindakan mahkamah.

vii) Hakcipta dan *Droit d'auter* (Hak Moral)

Prinsip ini menerangkan hakcipta sebagai hak ke atas harta dan juga hak moral perseorangan pencipta karya ke atas karyanya. *Droit d'auter* adalah istilah dalam bahasa

Perancis yang menyatukan hak ekonomi dan harta pemilik hakcipta ke atas karyanya. Hak ini penting bagi manusia kerana ia berkait rapat dengan hubungan langsung pencipta karya dengan karyanya. Seperti yang termaktub dalam Perkara 27(2) *United Nations Declaration of Human Rights*, setiap orang berhak mendapat perlindungan hak moral dan kepentingan material yang wujud daripada sebarang penghasilan karya saintifik, sastera atau seni. Peruntukan berkaitan dengan hak moral ini juga terkandung dalam Konvensyen Berne bagi Perlindungan Karya Sastera dan Seni 1971.

Terdapat dua jenis hak moral (Rohazar Wati:1999):

- i) Hak *paternity* iaitu hak untuk menuntut penciptaan sesuatu karya; dan
- ii) Hak *integrity* iaitu hak untuk mencegah perubahan atau apa-apa perbuatan yang boleh mencacatkan sesuatu karya.

Hak moral seseorang pencipta di Malaysia dilindungi di bawah peruntukan seksyen 25 Akta Hakcipta 1987 (Lihat Lampiran 1). Hak yang diperuntukkan di bawah seksyen 25(2)(a) adalah hak *paternity* iaitu hak untuk diiktiraf sebagai pencipta karya manakala hak *integrity* pula diperuntukkan di bawah seksyen 25(2)(b). 'Nama' yang dimaksudkan dalam seksyen 25(2)(a) meliputi nama pendek atau monogram, seperti yang diperuntukkan dalam seksyen 25(1).

Seksyen 25(3) memberikan sedikit kelonggaran berkaitan dengan pengubahsuaian karya, dalam keadaan yang memerlukan bagi tujuan penerbitan, pengeluaran semula, pertunjukan awam, penyiaran atau perhubungan melalui kabel, yang tidak mungkin dapat

dilakukan tanpa pengubahsuaian. Walau bagaimanapun, pengubahsuaian hendaklah tidak melanggar hak *paternity* dan *integrity* yang telah diberikan di bawah seksyen 25(2)(a) dan (b).

Hak moral yang diberikan di bawah seksyen 25(2) adalah kekal sebagai hak pencipta walaupun hakcipta karya berpindah kepada pihak kedua atau ketiga. Perkara ini diperuntukkan di bawah seksyen 25(4) (Lihat Lampiran 1).

Hak moral yang diberikan di bawah seksyen 25 Akta Hakcipta 1987 adalah hak statutori pencipta karya (seksyen 25(5)). Dengan ini, sebarang pelanggaran peruntukan seksyen 25(2)(a) dan (2)(b) dianggap sebagai pelanggaran terhadap kewajipan statutori. Jika berlaku pelanggaran hak moral, pencipta atau wakil dirinya boleh mengemukakan tuntutan ke mahkamah untuk mendapatkan ganti rugi daripada pihak yang melakukan pelanggaran. Jika pelanggaran berlaku selepas kematian pencipta, apa-apa ganti rugi yang didapati akan diperturunkan sebagai sebahagian daripada harta pusaka pencipta (seksyen 25(6)).

Seksyen 25(7) memperuntukkan bahawa selain memberikan ganti rugi mahkamah juga boleh memerintahkan pihak yang melakukan pelanggaran hakcipta supaya menyiarkan apa-apa pembedulan mengikut cara yang diarahkan oleh mahkamah.

Perlindungan hak moral ini tidak diberikan selama-lamanya. Ia wujud selagi hakcipta sesuatu karya masih ada. Hak moral akan berakhir apabila berakhir hak ekonomi sesuatu

karya. Hak moral juga tidak boleh dipindah milik. Hak ini kekal di tangan pencipta karya (Rohazar Wati:1999).

Karya-karya yang dihasilkan melalui komputer atau karya organisasi kerajaan tidak mempunyai hak moral. Ini merupakan pengecualian kepada pemberian hak moral dalam undang-undang hakcipta.

viii) Karya telah dihasilkan dalam bentuk bahan atau bentuk penetapan lain

Sesuatu karya itu mestilah telah dihasilkan untuk membolehkan ia dilindungi. Ini adalah selaras dengan peruntukan seksyen 7(3)(b)(Lihat Lampiran 1). Penetapan sesuatu idea ke dalam satu bentuk bahan amat penting kerana ini merupakan prasyarat untuk membolehkan karya diberikan perlindungan hakcipta. “Penetapan” ditakrifkan dalam seksyen 3 dan boleh dilakukan melalui penulisan karya, rakaman bunyi, filem dan siaran.

3.1.3 Karya Yang Diberikan Perlindungan Hakcipta

Seksyen 7(1) menggariskan karya-karya yang diberikan perlindungan hakcipta iaitu karya sastera, muzik, seni, filem, rakaman bunyi dan siaran. Seksyen 7(2) memperuntukkan bahawa karya-karya tersebut dilindungi tanpa mengira kualiti dan tujuan penghasilannya. Walau bagaimanapun, peruntukan berkaitan dengan keaslian mestilah telah dipenuhi terlebih dahulu. Peruntukan seksyen 7(3)(a) adalah jelas berhubung perkara ini (Lihat Lampiran 1).

Karya sastera, muzik dan seni dianggap sebagai karya bahagian pertama, manakala filem, rakaman bunyi dan siaran adalah karya bahagian kedua yang biasanya wujud apabila terdapat karya bahagian pertama. Misalnya, filem dibuat apabila ada skrip yang merupakan suatu karya sastera. Karya sastera meliputi karya yang dinyatakan dalam seksyen 3 Akta (Lihat Lampiran 1).

Senarai yang digariskan di bawah seksyen tersebut menunjukkan bahawa “karya sastera” tidak bermaksud karya yang mempunyai nilai kesusasteraan semata-mata. Hakim Petersen (1916) memutuskan dalam kes *London University Press Ltd.* bahawa karya sastera bermaksud karya yang dinyatakan secara bercetak atau bertulis. Hakim Mohd. Dzaidin (1984) bersetuju dengan keputusan Hakim Petersen ini apabila beliau memutuskan dalam kes *Mohd Ramly @ Dzulkifly bin Ismail lwn Sarimah Filem Production Sdn. Bhd dan lain-lain* bahawa manuskrip filem adalah sebuah karya sastera.

Namun begitu, bukan semua bahan bercetak atau bertulis boleh dianggap sebagai karya sastera secara automatik. Peruntukan seksyen 7(3)(a) berkaitan dengan usaha yang mencukupi untuk menjadikan karya bersifat asli, perlu dipenuhi terlebih dahulu. Apakah yang dimaksudkan dengan “usaha yang mencukupi telah dilakukan untuk menjadikan karya itu bersifat asli”?

Beberapa keputusan mahkamah boleh membantu menjelaskan maksud peruntukan ini. Viscount Simon L.C. (1944) telah memutuskan dalam kes *Cramp lwn Smythson* bahawa maklumat yang dicatatkan di dalam diari pihak yang menuntut hanya merupakan

maklumat biasa yang dicatatkan dalam mana-mana diari sekalipun dan dengan itu, bukanlah suatu karya sastera yang asli. Dalam kes *Hardial Singh* (1986) pula, mahkamah memutuskan bahawa karya pihak yang menuntut tidak menepati ciri keaslian yang digariskan oleh peruntukan Akta Hakcipta kerana karyanya adalah karya bahagian kedua yang disalin daripada pelbagai penerbitan rasmi kerajaan.

Menurut peruntukan seksyen 3 Akta Hakcipta 1987, karya drama telah disatukan di bawah karya sastera. Seksyen ini menggariskan bahawa karya sastera meliputi lakunan, drama, arahan pentas, senario filem, skrip siaran, karya koreografi dan pantomin. Tafsiran ini memperlihatkan bahawa walaupun senario filem termasuk dalam karya sastera tetapi filem itu sendiri tidak termasuk dalam kategori karya sastera kerana ia diberikan perlindungan hakcipta yang tersendiri di bawah peruntukan seksyen 7(1)(d) (Rohazar Wati:1999).

Berdasarkan takrif karya muzik di bawah seksyen 3 (Lihat Lampiran 1), lagu yang dicipta adalah satu karya muzik tetapi hakikatnya ialah terdapat dua jenis karya yang berasingan dalam setiap lagu yang dicipta. Ini disebabkan nada lagu akan dikira sebagai karya muzik, sementara lirik lagu pula tergolong dalam karya sastera. Apabila kedua-dua karya ini disatukan, ia menjadi karya muzik (Rohazar Wati:1999).

Takrif “filem” yang diberikan di bawah seksyen 3 (Lihat Lampiran 1) bermakna bunyi latar sesuatu filem dianggap sebagai sebahagian daripada filem, begitu juga gambar foto

yang diambil daripada filem. Rakaman bunyi latar filem yang dibuat tanpa kebenaran pemilik hakcipta filem merupakan satu pelanggaran hakcipta (Rohazar Wati:1999).

Rohazar Wati (1999) berpendapat bahawa takrif “rakaman bunyi” yang digariskan oleh seksyen 3 (Lihat Lampiran 1) merupakan satu takrif yang luas. Apa juga cara baru sama ada yang wujud pada hari ini atau pada masa akan datang, yang membolehkan rakaman bunyi dibuat, adalah tergolong di bawah takrif ini. Pemilik hakcipta bagi rakaman bunyi adalah penerbit rakaman bunyi tersebut.

Takrif “siaran” dan “siaran semula” juga diperuntukkan dalam seksyen 3 (Lihat Lampiran 1). Setakat ini, perlindungan hakcipta siaran adalah bagi rancangan yang disiarkan oleh radio dan televisyen Malaysia melalui RTM1 dan RTM2, TV3, NTV7 dan ASTRO. Hakcipta bagi sesuatu siaran televisyen juga meliputi hak untuk mengawal pengambilan gambar pegun daripada siaran tersebut (seksyen 15(3)).

Kesemua karya seni ini akan dilindungi tanpa mengira kualiti seni dan tujuan penghasilannya. “Seni” bermaksud karya mestilah telah diusahakan melalui daya kreatif penciptanya dan mestilah sesuatu yang asli (Rohazar Wati:1999).

Selain karya-karya yang diperuntukkan di bawah seksyen 7(1) Akta Hakcipta 1987, terdapat beberapa karya lain yang juga diberikan perlindungan hakcipta iaitu karya terbitan (seksyen 8) dan edisi karya yang diterbitkan (seksyen 9). Seksyen 8(1)(b)

memberi hakcipta bagi koleksi karya yang layak mendapat perlindungan hakcipta kerana pemilihan dan susunan kandungannya menjadikannya suatu hasil ciptaan intelek.

Walau bagaimanapun, bukan semua koleksi karya layak untuk mendapat perlindungan hakcipta. Susunan kandungan dan pemilihan bahan dalam sesuatu koleksi yang terbukti memperlihatkan hasil ciptaan intelek sahaja yang layak diberikan perlindungan.

Seksyen 8(2) memperuntukkan bahawa perlindungan kepada karya-karya yang disebutkan dalam seksyen 8(1) hendaklah tidak menjejaskan apa-apa perlindungan kepada karya-karya sedia wujud, yang digunakan. Lesen atau izin pemilik hakcipta karya asal mesti diperoleh terlebih dahulu untuk mengelakkan pelanggaran hakcipta karya asal.

Hakcipta bagi edisi karya yang diterbitkan adalah hakcipta yang diberikan kepada penerbit buku dan penerbit karya lain (seksyen 9(1)). Walau bagaimanapun, peruntukan seksyen ini tidak terpakai kepada edisi yang diterbitkan dengan menggunakan susunan tipografi yang sama dengan edisi terdahulu. Ini bermakna, hakcipta tidak akan diberi jika edisi baru hanyalah suatu pengeluaran semula edisi yang terdahulu.

Hakcipta bagi penerbitan edisi adalah penting terutama kepada penerbit buku memandangkan seksyen 9(2) memperuntukkan bahawa penerbit sesuatu edisi berhak mendapat perlindungan hakcipta bagi setiap edisi yang diterbitkan.

Tertakluk kepada seksyen 9(3), pihak lain yang tidak memiliki hakcipta karya tidak dibenarkan mengeluarkan semula susunan tipografi sesuatu edisi dan ini meliputi tindakan membuat salinan fotokopi karya (Rohazar Wati:1999).

Namun begitu, seksyen 9(4) dan 9(5) memberikan sedikit kelonggaran kepada pihak-pihak yang ingin membuat salinan karya (Lihat Lampiran 1). Seksyen 9(4) memperuntukkan pengecualian bagi tujuan penyelidikan, pengajian persendirian, kritikan, ulasan atau pelaporan peristiwa semasa yang tidak melanggar peruntukan Akta Hakcipta 1987. Seksyen 9(5) memperuntukkan institusi dan organisasi yang dibenarkan membuat salinan karya.

Pembelaan berdasarkan peruntukan seksyen 9(5) dikenali sebagai pembelaan kepentingan awam, yang agak luas tetapi kabur maknanya. Tiada tafsiran diberikan bagi maksud “demi kepentingan awam” dan setakat ini belum terdapat kes-kes di Malaysia yang berkaitan dengan pembelaan ini(Rohazar Wati:1999).

Terdapat karya-karya tertentu yang tidak diberikan perlindungan hakcipta atas alasan dasar kerajaan dan moral, walaupun karya tersebut tergolong dalam kategori karya sastera. Karya-karya ini termasuk karya-karya berunsur pornografi.

3.1.4 Jangka Masa Perlindungan Hakcipta

Perlindungan hakcipta bukanlah sesuatu yang berkekalan. Ini disebabkan keseimbangan yang perlu dicapai antara dua kepentingan iaitu kepentingan pemilik hakcipta dan

pengguna yang memanfaatkan sesuatu karya. Pengamal media perlu maklum tentang jangka masa perlindungan hakcipta yang diberikan kepada sesuatu karya kerana apabila tempoh perlindungan tersebut luput, apa-apa perbuatan yang bertentangan dengan hak pemilik hakcipta tidak lagi merupakan suatu pelanggaran hakcipta.

Tempoh perlindungan hakcipta di Malaysia diberi berdasarkan peruntukan Konvensyen Berne Bagi Perlindungan Karya Sastera dan Seni 1886. Tempoh tersebut adalah seperti yang termaktub dalam seksyen 17 – 23B, Akta Hakcipta 1987. Umumnya, hakcipta bagi mana-mana karya sastera, muzik atau seni wujud selama hayat pencipta dan terus wujud sehingga berakhir tempoh lima puluh tahun selepas kematiannya (seksyen 17(1)).

3.1.5 Bagaimana mendapatkan Perlindungan Hakcipta

Di Malaysia tidak terdapat sistem pendaftaran untuk mendapatkan perlindungan hakcipta. Hakcipta wujud secara automatik bagi karya-karya yang disenaraikan di bawah seksyen 7(1) Akta Hakcipta 1987. Semua keperluan yang diperuntukkan oleh Akta Hakcipta mesti dipatuhi untuk membolehkan karya seseorang pencipta itu dilindungi. Ini adalah selaras dengan peruntukan seksyen 6 Akta Hakcipta 1987.

3.1.6 Kelayakan Mendapatkan Perlindungan Hakcipta

Seksyen 10 (Lihat Lampiran 1) memperuntukkan dua faktor yang perlu dipertimbangkan sebelum pencipta layak mendapatkan perlindungan hakcipta:

- i) Pencipta adalah “orang yang berkelayakan”;
- ii) Tempat di mana penerbitan pertama berlaku

Seksyen 59A memperluaskan pemakaian undang-undang Hakcipta 1987 kepada rakyat negara-negara yang menyertai Konvensyen Berne. Seksyen 59A (1)(a) dan (1)(b) memberikan perlindungan hakcipta kepada karya yang dihasilkan oleh rakyat dan syarikat di negara yang menyertai Konvensyen Berne. Siaran yang dipancarkan dari negara-negara ahli Konvensyen Berne dilindungi di bawah peruntukan seksyen 59A(1)(d). Seksyen 59A(1)(f) melindungi karya yang dihasilkan di negara-negara ahli Konvensyen Berne walaupun penciptanya bukan rakyat negara tersebut.

Sekiranya pencipta bukan merupakan “orang yang berkeelayakan”, karya masih boleh dilindungi di Malaysia berdasarkan faktor tempat di mana penerbitan pertama dilakukan. Menurut peruntukan seksyen 59A, penerbitan pertama mestilah telah berlaku di Malaysia atau mana-mana negara yang menyertai Konvensyen Berne. Isu penting berhubung perkara ini ialah sama ada tempat penerbitan bermakna tempat salinan karya boleh didapati atau tempat di mana salinan karya dibuat atau dicetak (Rohazar Wati:1999).

Hakim Megary (1974) berpendapat dalam kes *British Northrop lwn Texteam Blackburn* bahawa “tempat penerbitan” adalah tempat di mana salinan telah diterima atau dimiliki oleh orang awam atau sekurang-kurangnya boleh diterima atau dimiliki dan bukan tempat di mana salinan dicetak atau dibuat.

Penerbitan sesuatu karya sastera, muzik, seni, filem dan rakaman bunyi akan hanya diterima sebagai penerbitan yang sah jika dilakukan dengan persetujuan pemilik hakcipta atau mana-mana orang atau badan yang diberi kuasa oleh pemilik hakcipta untuk

menerbitkan karya tersebut. Penerbitan karya-karya tertentu ditakrifkan di bawah peruntukan seksyen 4 (Lihat Lampiran 1).

Para pengamal media perlu mengetahui tentang tarikh sebenar sesuatu penerbitan berlaku kerana beberapa kepentingan seperti yang berikut:

- a) penerbitan boleh dijadikan asas untuk menentukan kewujudan hakcipta (seksyen 10)
- b) penerbitan boleh dijadikan asas untuk menentukan tempoh hakcipta yang akan diberikan kepada sesuatu karya (seksyen 17)
- c) penerbitan boleh dijadikan asas untuk menentukan sama ada telah berlaku pelanggaran hakcipta (seksyen 36).

Seksyen 4(3)(b) adalah peruntukan yang membolehkan karya-karya asing mendapat perlindungan hakcipta di Malaysia. Peruntukan ini terpakai kepada karya-karya yang dicipta oleh pencipta yang bukan merupakan rakyat Malaysia atau rakyat negara yang menyertai Konvensyen Berne. Karya mestilah telah diterbitkan di Malaysia dalam tempoh 30 hari dari tarikh penerbitan pertama di negara asing yang berkenaan.

3.1.7 Hak Eksklusif Pemilik Hakcipta

Secara umum, pemilik hakcipta mempunyai hak eksklusif seperti yang diperuntukkan di bawah seksyen 13 (Lihat Lampiran 1). Pemilik hakcipta karya berhak melaksanakan hak-hak yang tersebut pada keseluruhan atau sebahagian besar karyanya, sama ada dalam bentuk asal atau dalam bentuk terbitan.

Hak eksklusif ini juga membolehkan pemilik hakcipta memindah milik hakcipta karyanya seperti harta alih melalui penyerahhakan (*assignment*), pemberian berwasiat atau melalui kuat kuasa undang-undang (seksyen 27(1)). Lazimnya, pemilik pertama hakcipta karya adalah penciptanya (seksyen 26(1)).

Hak Pelaku (*Performer's Rights*)

Pindaan tahun 2000 Akta Hakcipta 1987 telah memperkenalkan satu lagi hak eksklusif baru iaitu hak pelaku. Secara tradisi, pelaku (*performer*), sama ada dalam kerjaya yang melibatkan karya sastera, drama atau muzikal, tidak dianggap mempunyai hak milik terhadap persembahan yang mereka lakukan.

Di Malaysia, sehingga pelaksanaan pindaan yang berkenaan, para pelaku tidak diberikan perlindungan hakcipta. Sebagai memenuhi tanggungjawab Malaysia di bawah Perjanjian *Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (1994)* atau Perjanjian TRIPS, Parlimen telah menggubal peruntukan berkaitan dengan hak pelaku.

“Pelaku” ditakrifkan sebagai orang yang mempersembahkan suatu persembahan secara langsung. “Persembahan secara langsung” bermakna persembahan karya yang layak diberikan perlindungan hakcipta. Persembahan tidak semestinya merupakan karya yang telah dijadikan bentuk material tertentu, untuk melayakkannya diberikan perlindungan hakcipta. Persembahan hendaklah telah dilakukan oleh seorang atau beberapa orang pelaku di Malaysia. Beberapa aktiviti telah dikecualikan daripada takrif “persembahan”,

seperti pembacaan, penyampaian berita atau maklumat, pelakuan aktiviti sukan, atau penyertaan audiens dalam persembahan secara langsung (Khaw Lake Tee:2001).

Seksyen 10A(a) memperuntukkan bahawa hak pelaku hendaklah wujud dalam tiap-tiap persembahan secara langsung yang pelakunya ialah warganegara atau pemastautin tetap Malaysia. Sekiranya pelaku terdiri daripada orang asing, hak pelaku akan diberikan jika persembahannya diadakan di Malaysia (seksyen 10A(b)(i)), persembahannya telah digabungkan dalam rakaman bunyi yang dilindungi di bawah Akta Hakcipta 1987 (seksyen 10A(b)(ii)), dan persembahannya merupakan suatu siaran yang dilindungi oleh Akta Hakcipta 1987 walaupun ia belum lagi dijadikan suatu rakaman bunyi (seksyen 10A(b)(iii)).

Walaupun bagaimanapun, seksyen 10A(a) tidak mengandungi peruntukan berkaitan dengan persembahan yang melibatkan kedua-dua warganegara, pemastautin tetap Malaysia dan pihak lain.

Seksyen 16A(1) memberikan beberapa hak eksklusif kepada pelaku (Lihat Lampiran). Hak eksklusif yang tersebut boleh dilaksanakan jika pelaku tidak memberikan persetujuan kepada penetapan persembahan langsungnya (seksyen 16A(2)). Pelaku juga berhak mengawal penyiaran persembahan secara langsung, melalui kaedah wayar atau tanpa wayar, termasuk internet, kecuali persembahan langsung yang disiarkan itu sendiri merupakan suatu persembahan siaran langsung.

3.1.8 Pelanggaran Hakcipta

Pelanggaran hakcipta boleh berlaku secara langsung atau tidak langsung. Pelanggaran secara langsung berlaku apabila mana-mana perbuatan yang perlakuannya dikawal oleh hakcipta di bawah peruntukan seksyen 13(1), dilakukan tanpa persetujuan pemilik hakcipta (seksyen 36(1)).

Pelanggaran hakcipta juga berlaku apabila seseorang “menyebabkan” seseorang yang lain melakukan perbuatan yang merupakan pelanggaran hakcipta seperti dalam situasi yang melibatkan hubungan majikan-pekerja atau prinsipal-ejen.

Pelanggaran hakcipta secara tidak langsung tidak berkaitan dengan pelanggaran hak eksklusif pemilik hakcipta tetapi berkait rapat dengan transaksi atau aktiviti yang melibatkan salinan langgaran karya atau artikel. Tindakan pelanggaran termasuk penjualan, pengedaran atau pengimportan karya atau artikel yang dilindungi oleh hakcipta (Khaw Lake Tee:2001).

Menurut Akta Hakcipta 1987, satu-satunya bentuk pelanggaran secara tidak langsung ialah pengimportan artikel-artikel ke dalam Malaysia bagi tujuan-tujuan yang dinyatakan di bawah seksyen 36(2).

Badan pembuat undang-undang negara telah memperkenalkan tiga bentuk baru aktiviti pelanggaran hakcipta, yang telah ditambah melalui pindaan terhadap Akta Hakcipta 1987, berkuat kuasa mulai 1 April 1999:

- a) pemintasan apa-apa langkah teknologi berkesan yang digunakan oleh pencipta untuk menyekat perbuatan-perbuatan yang cuba melanggar hakcipta karya mereka;
- b) pembuangan atau pengubahan apa-apa maklumat pengurusan hak elektronik di atas salinan-salinan sah karya; dan
- c) pengedaran salinan-salinan karya yang telah dibuang atau diubah maklumat pengurusan hak elektroniknya.

Pelanggaran secara langsung

Bagi tujuan pelanggaran secara langsung, khususnya berkaitan dengan pelanggaran hak pengeluaran semula, perlu dibuktikan telah berlaku penyalinan. Ini merupakan persoalan fakta yang akan diputuskan semasa perbicaraan kes di mahkamah. Pembuktian boleh dilakukan melalui keterangan secara langsung (*direct evidence*) atau inferens yang diperoleh berdasarkan keadaan dan persamaan yang wujud antara kedua-dua karya yang terlibat.

Persamaan objektif

Ini merupakan ujian objektif yang boleh dilaksanakan melalui perbandingan karya sama ada secara visual (penglihatan) atau aural (pendengaran), bergantung pada jenis karya yang terlibat. Perbandingan dibuat dari segi persamaan dan perbezaan yang ada pada karya asal dan salinan langgaran (Khaw Lake Tee:2001).

Tujuan mengenal pasti persamaan objektif ialah untuk menentukan sama ada persamaan yang ada itu benar-benar mencukupi dan meluas bagi membuktikan karya telah ditiru dan bukan secara kebetulan persamaan itu wujud (Lord Millet:2001).

Setelah perbandingan menyeluruh dibuat, kesimpulan daripada perbandingan tersebut mestilah terdapat darjah persamaan atau keserupaan antara kedua-dua karya. Persamaan ini boleh dijadikan petunjuk bahawa karya pihak yang didakwa merupakan salinan atau pengeluaran semula karya pencipta asal (Rohazar Wati:1999).

Khaw Lake Tee (2001) berpendapat bahawa bukti persamaan sebenarnya bukanlah bukti kukuh peniruan telah berlaku. Pencipta masih perlu membuktikan bahawa salinan langgaran telah ditiru daripada karyanya, iaitu perlu ada perhubungan sebab akibat (*causal connection*) antara kedua-dua karya dan bahawa sebahagian besar daripada karya pencipta telah diambil oleh pihak yang didakwa.

Perhubungan Sebab Akibat

Terdapat beberapa sebab kenapa dua buah karya mempunyai banyak persamaan. Namun begitu, perlu diingat bahawa kadang-kadang sememangnya ada dua karya yang serupa tetapi dihasilkan oleh dua orang pencipta yang berlainan. Jika karya kedua bukan merupakan salinan daripada karya pertama tetapi karya yang dihasilkan sendiri oleh penciptanya, pelanggaran hakcipta tidak berlaku. Satu lagi alasan yang munasabah bagi persamaan antara dua karya ialah kedua-dua karya tersebut mungkin telah ditiru daripada sumber ketiga.

Menurut Hakim Willmer (1963), dalam undang-undang hakcipta tidak terdapat asas untuk membawa tindakan ke mahkamah jika tidak ada perhubungan sebab akibat antara kedua-dua karya kerana pelanggaran hakcipta bergantung pada peniruan yang berlaku.

Hakim Gunn (1987) pula bersetuju bahawa apabila darjah persamaan yang ketara berjaya dibuktikan, persamaan ini adalah mencukupi sebagai bukti *prima facie* peniruan telah berlaku.

Peniruan karya pencipta mungkin berlaku secara langsung atau tidak langsung. Salinan mungkin dibuat daripada karya asal atau ia mungkin disalin daripada salinan karya asal yang telah dikeluarkan semula dalam bentuk karya lain. Dengan ini, pelanggaran hakcipta boleh berlaku pada karya artistik walaupun salinan tidak dibuat daripada karya asal tetapi daripada versi tiga dimensi karya artistik itu (keputusan dalam kes *King Features Syndicate Iwn Kleeman Ltd [1941]*).

Artikel yang ditulis berdasarkan penerangan lisan yang menyampaikan bentuk sebenar karya yang dilindungi kepada pihak yang melakukan pelanggaran juga mencukupi untuk mewujudkan perhubungan sebab akibat antara karya asal dengan artikel langgaran (keputusan dalam kes *Solar Thompson Engineering Co. Ltd [1977]*).

Walau bagaimanapun, dalam konteks program komputer, pembuktian hubungan sebab akibat mungkin tidak mencukupi jika pihak yang didakwa tidak mempunyai akses kepada program komputer itu tetapi menghasilkan produk akhir dengan bantuan program

komputer tersebut dan telah menulis satu program untuk menghasilkan produk yang sama (Khaw Lake Tee:2001).

Pelanggaran hakcipta juga boleh berlaku apabila penyalinan karya dilakukan secara tidak sedar (Rohazar Wati:1999). Penyalinan begini boleh berlaku dalam keadaan seseorang itu mendengar lagu atau membaca novel tertentu dan kemudiannya terlupa terus akan lagu atau novel tersebut. Bertahun-tahun kemudian, dia menggubah lagu atau menulis novel yang seakan-akan sama dengan lagu atau novel yang pernah didengar atau dibacanya. Dalam keadaan begini, pencipta tersebut telah melakukan penyalinan karya secara tidak sedar.

Kesimpulannya ialah penyalinan secara tidak sedar boleh dibuktikan dengan lebih berkesan jika pencipta karya asal dapat menunjukkan bahawa karyanya adalah karya yang amat popular dan dikenali ramai.

Penyalinan “sebahagian besar”

Pelanggaran hakcipta bukan sahaja berlaku dengan menyalin keseluruhan karya tetapi juga menyalin sebahagian besar karya asal pencipta. Ini adalah selaras dengan peruntukan seksyen 13(1) yang memberikan hak eksklusif kepada pemilik hakcipta untuk mengawal keseluruhan atau sebahagian besar karyanya. Bagi membuktikan pelanggaran hakcipta telah berlaku, pencipta perlu menunjukkan bahawa sebahagian besar karya atau bahagian penting karya telah disalin.

Laddie, Prescott dan Victoria (1995) berpendapat bahawa:

“Hakcipta sesuatu karya boleh dilanggar dengan mengambil sebahagian besar daripada karya tetapi apakah yang dimaksudkan dengan “sebahagian besar” itu? Ia adalah persoalan berkenaan fakta dan darjah, perkara yang akan diadili oleh pihak juri dalam sesuatu tindakan berkaitan hakcipta. Pengiraan mengikut kaedah matematik bukanlah ujiannya. Persoalan sama ada seseorang telah membuat penyalinan sebahagian besar karya lebih bergantung pada kualiti berbanding kuantiti yang telah disalinnya”.

Apakah yang dimaksudkan dengan “sebahagian besar” boleh dipastikan dengan dengan merujuk beberapa faktor yang dikemukakan oleh pihak mahkamah. Lord Reid (1964) berpendapat bahawa apa yang perlu dilihat adalah kualiti dan bukan kuantiti yang telah disalin oleh pihak yang didakwa.

Rickestson (1984) pula berpendapat bahawa terdapat tiga faktor yang boleh menentukan makna “sebahagian besar”:

- a) keaslian bahagian yang diambil daripada karya pencipta iaitu sama ada kemahiran dan tenaga yang munasabah telah digunakan untuk menghasilkan bahagian tersebut;
- b) sama ada tujuan pihak yang didakwa adalah sama dengan tujuan pihak pencipta apabila dia mengambil dan menggunakan bahagian tersebut;
- c) sama ada bahagian yang diambil digunakan oleh pihak yang didakwa, dengan cara yang boleh menjejaskan jualan karya asal atau bersaing dengannya.

Sekiranya karya yang terlibat ialah karya kompilasi yang hakciptanya diberikan atas alasan kemahiran dan usaha pencipta dalam memilih dan menyusun bahan-bahan dalam karya, makna “sebahagian besar” karya ditentukan dengan melihat sama ada bahagian yang diambil adalah asli (Lord Pearce: 1964).

Pengeluaran semula karya dalam bentuk bahan

Pengeluaran semula karya dalam apa-apa bentuk bahan merupakan satu lagi cara bagaimana pelanggaran hakcipta boleh berlaku. Seksyen 3 Akta Hakcipta 1987 mentakrifkan “pengeluaran semula” dan “bentuk bahan”(Lihat Lampiran 1).

Takrif ini berkemungkinan meliputi pemindahan atau penyalinan program komputer kepada cakera keras atau memori komputer. Walau bagaimanapun, sama ada takrif ini meliputi pemindahan program komputer daripada cakera liut atau memori untuk tujuan bacaan sahaja (ROM) sesebuah komputer kepada memori akses rawak (RAM), masih boleh dipersoalkan (Khaw Lake Tee:2001).

Sebelum pindaan tahun 1996 Akta Hakcipta 1987, tidak terdapat takrif “pengeluaran semula” berkaitan dengan karya artistik. Hak pengeluaran semula yang terkandung dalam seksyen 13(1)(a) bukan semata-mata hak untuk mengawal pembuatan salinan tetapi juga meliputi pembuatan salinan menggunakan bahantara (medium) selain daripada bahantara asal. Dengan ini, rakaman karya sastera yang terkandung dalam sebuah buku ke pita atau cakera padat boleh membawa makna pengeluaran semula dalam bentuk rakaman atau

bentuk bahan lain dan boleh merupakan suatu pelanggaran hakcipta (Khaw Lake Tee:2001).

Penyampaian kepada orang awam

Takrif “penyampaian kepada orang awam” yang digariskan oleh seksyen 3 memperkenalkan hak penyampaian baru, hasil daripada pindaan Akta Hakcipta 1987 pada tahun 1997 (Lihat Lampiran1). Ia meliputi dua lagi hak terdahulu iaitu hak penyiaran dan hak penyampaian melalui kabel. Hak baru membenarkan pemilik hakcipta mengawal karya daripada dipancarkan melalui media selain media siaran tradisi iaitu radio dan televisyen atau kabel. Hak baru ini membolehkan pemilik hakcipta mengawal misalnya, pemancaran karyanya melalui internet, video atau rakaman bunyi (Khaw Lake Tee:2001).

Walaupun, hak penyampaian ini meliputi hak penyiaran yang terdahulu, terdapat perbezaan antara “hak penyampaian” dengan “penyiaran” sebagai suatu karya yang dilindungi hakcipta. Sebelum pindaan 1997, tidak terdapat perbezaan yang sedemikian.

Kini, “siaran” sebagai karya dilindungi hakcipta ditakrifkan sebagai pemancaran, melalui kaedah berwayar atau tanpa wayar, akan imej tampak, bunyi atau maklumat lain yang boleh diterima secara sah oleh orang awam atau dipancarkan untuk persembahan kepada orang awam (seksyen 3). Takrif baru ini lebih luas daripada takrif yang terdahulu, dalam aspek-aspek tertentu.

Pertama, pancaran tidak lagi terhad kepada bunyi dan imej tampak semata-mata tetapi juga maklumat. Kedua, pancaran tidak semestinya bertujuan untuk penerimaan keseluruhan masyarakat awam tetapi memadai jika ia boleh diterima secara sah oleh bahagian tertentu anggota masyarakat. Ini termasuk pemancaran isyarat penyulitan (*encrypted signals*) yang kaedah penyahsulitan (*means for decrypting*) disediakan oleh badan penyiar atau dengan kebenaran badan ini. Dengan ini, kedua-dua siaran percuma dan siaran berasaskan langganan tergolong dalam takrif baru ini. Ketiga, siaran juga meliputi apa-apa pancaran yang tidak bertujuan untuk diterima oleh keseluruhan masyarakat awam, yang dipersembahkan kepada anggota masyarakat di suatu tempat khas seperti stadium atau teater (Dworkin G & Taylor RD:1989).

Khaw Lake Tee (2001) berpendapat bahawa takrif “siaran” juga adalah cukup luas untuk meliputi kandungan halaman web dan kandungan lain internet.

Persembahan, permainan atau pertunjukan kepada orang awam

Hak ini menggantikan hak asal “penyampaian kepada orang awam” yang ditakrifkan sebelum pindaan tahun 1990, sebagai “menjadikan sesuatu karya itu tersedia kepada orang awam dan termasuk apa-apa persembahan secara langsung atau penyampaian, juga apa-apa kaedah visual atau akustik persembahan karya”.

Hak-hak dalam peruntukan lama ini tidak terkandung dalam takrif yang diberikan dalam pindaan terkini Akta Hakcipta 1987. “Persembahan” bermakna penyampaian sesuatu karya, seperti pembacaan atau pengucapan sesuatu karya sastera, menyanyikan lagu,

mempersembahkan karya muzikal dan sebagainya. “Memainkan” meliputi aktiviti memainkan sesuatu rakaman bunyi dan “menunjukkan” merujuk pertunjukan filem atau pameran sesuatu karya artistik.

Khaw Lake Tee(2001) berpendapat bahawa dengan menjelaskan aktiviti-aktiviti yang terkandung dalam hak ini, terdapat keinginan untuk menyempitkan skop hak dalam peruntukan yang terdahulu supaya hanya meliputi aktiviti yang dijelaskan dan mengetepikan aktiviti pengedaran, penyewaan dan persembahan visual dan akustik sesebuah karya.

Pelanggaran berlaku jika dibuat persembahan, permainan atau pertunjukan kepada orang awam. Perkataan “orang awam” tidak ditakrifkan dalam Akta Hakcipta 1987. Walau bagaimanapun, terdapat kes-kes mahkamah yang menjelaskan sama ada persembahan telah dibuat kepada orang awam atau tidak. Misalnya, persembahan kepada penonton di dalam sebuah stadium, dewan atau taman jelas merupakan persembahan kepada orang awam tetapi persembahan kepada ahli keluarga terdekat bukanlah suatu persembahan seperti yang ditakrifkan dalam Akta Hakcipta.

Seksyen 15(1) memperuntukkan dengan jelas bahawa bagi tujuan penyiaran televisyen, persembahan, permainan atau pertunjukan sesuatu siaran akan hanya di larang jika penyiaran dilakukan di suatu tempat yang mengenakan bayaran masuk bagi keseluruhan atau sebahagian besar siaran televisyen itu. Tidak terdapat peruntukan yang sama berhubung siaran radio, yang seolah-olah mencadangkan bahawa perbuatan memainkan

sesuatu siaran radio kepada pihak awam bukan merupakan suatu tindakan pelanggaran, sekurang-kurangnya terhadap hakcipta sesuatu siaran (Khaw Lake Tee:2001).

Hak pengedaran dan penyewaan

Seksyen 13(1)(e) memperuntukkan bahawa pemilik hakcipta diberikan hak untuk mengawal pengedaran pertama salinan karyanya kepada orang awam melalui penjualan atau kaedah lain pemindahan hak milik. Menurut seksyen 13(1)(f), pemilik hakcipta juga berhak mengawal penyewaan komersil karyanya kepada pihak awam.

Penyewaan dan peminjaman salinan karya yang dilindungi hakcipta adalah perkara yang lazim berlaku. Undang-undang hakcipta tidak melarang aktiviti-aktiviti ini. Ini disebabkan sebaik sahaja seorang pemilik hakcipta mengedarkan salinan karya melalui penjualan, dia dianggap telah bersetuju dengan kaedah penggunaan salinan tersebut yang seterusnya. Selagi pemilik salinan tidak melanggar hakcipta karya, dia bebas menggunakan atau mengedarkannya dalam apa cara sekalipun, termasuk apa-apa urusan bagi tujuan komersil, tanpa perlu mendapatkan kebenaran pemilik hakcipta atau membayar gantirugi kepadanya (Khaw Lake Tee:2001).

Keadaan ini dijangka berubah apabila perkembangan teknologi audio-visual dan industri audio dapat merevolusikan strategi pengedaran dan pemasaran industri ini. Dalam industri hiburan misalnya, filem tidak lagi diedarkan semata-mata kepada rangkaian operator untuk tujuan pertunjukan awam atau pameran. Kini, filem boleh dijual atau disewakan dalam bentuk pita video, video cd atau dvd untuk tontonan di rumah.

Pertumbuhan industri penyewaan telah menimbulkan saranan supaya pemilik hakcipta diberikan hak untuk menyertai industri yang menguntungkan dan semakin berkembang ini. Di Malaysia, saranan ini telah diberi perhatian apabila buat pertama kali, hak pengedaran diwujudkan dalam Akta Hakcipta 1987 yang menjadikan pengedaran suatu tindakan yang terkawal (Khaw Lake Tee:2001).

Peruntukan asal seksyen 13(1)(e) membenarkan pemilik hakcipta mengawal pengedaran karyanya kepada pihak awam. Pada tahun 1990, skop hak pengedaran telah diperjelas apabila pindaan seksyen dibuat untuk meliputi penjualan, penyewaan, pemajakan atau peminjaman salinan karya. Tiada perbezaan diperuntukkan antara penyewaan atau peminjaman komersil dengan bukan komersil, walaupun pengedaran secara percuma sebenarnya tidak membawa makna penyewaan, pemajakan atau peminjaman dan dengan ini tidak tergolong di bawah peruntukan seksyen 13(1)(e).

Pada tahun 1997, hak pengedaran mengalami perubahan lagi apabila Akta Hakcipta 1987 dipinda sekali lagi. Pindaan ini telah mengubahsuai skop pengedaran dengan membahagikan hak ini kepada dua iaitu hak pengedaran dan hak penyewaan. Seksyen 13(1)(e) yang dipinda menyentuh pengedaran salinan karya kepada orang awam melalui kaedah penjualan atau kaedah lain pemindahan hak milik.

Seksyen baru 13(1)(f) menjadikan aktiviti penyewaan komersil kepada orang awam sebagai aktiviti yang terkawal. Seksyen baru 13(2)(p) pula menjelaskan bahawa

penyewaan komersil program komputer bukan merupakan tindakan pelanggaran jika program itu sendiri bukan objek utama penyewaan.

Pada tahun 2000, peruntukan baru telah ditambah kepada seksyen 13(1) yang bertujuan untuk menangani isu pelupusan hak pendedaran. Peruntukan ini mengehadkan hak eksklusif untuk mengawal pendedaran salinan kepada perbuatan mendedarkan salinan-salinan yang tidak diedarkan di Malaysia sebelum ini dan tidak kepada mana-mana pendedaran kemudian salinan-salinan itu atau apa-apa pengimportan kemudian salinan-salinan itu ke dalam Malaysia.

Khaw Lake Tee (2001) berpendapat bahawa pada dasarnya, pindaan ini telah menghapuskan sama sekali hak pendedaran seperti yang difahami sebelum ini dan hanya mengekalkan hak pendedaran pertama yang terhad skopnya. Apa yang lebih penting ialah selepas 15 Ogos 2000, pemilik hakcipta tidak lagi mempunyai hak eksklusif untuk mengawal pendedaran terkemudian salinan-salinan karyanya melainkan melalui peruntukan seksyen 41(1)(c) iaitu yang berkaitan dengan pendedaran salinan-salinan langgaran.

Satu isu yang masih perlu dikaji selanjutnya ialah sama ada hak pendedaran dan penyewaan merujuk secara eksklusif kepada salinan fizikal dan ketara sahaja, dan dengan ini, penjualan atau penyewaan salinan bukan fizikal seperti salinan di internet tidak terkandung dalam hak pemilik hakcipta.

Peruntukan seksyen 3, Akta Interpretasi 1948 dan 1967 menyatakan bahawa bentuk karya bertulis dan bentuk material juga meliputi bentuk yang boleh dilihat atau yang tidak boleh dilihat, termasuk format elektronik. Ini bermakna, boleh diujahkan bahawa “salinan” tidak sekadar terbatas kepada salinan fizikal. Dengan ini, apa-apa pengedaran atau penyewaan melalui internet juga boleh dikawal oleh peruntukan undang-undang hakcipta Malaysia (Khaw Lake Tee:2001).

Menyebabkan perlakuan yang membawa kepada pelanggaran hakcipta

Seksyen 36(1) memperuntukkan bahawa pelanggaran hakcipta berlaku apabila seseorang, tanpa lesen pemilik hakcipta itu, “melakukan atau menyebabkan seseorang lain melakukan satu perbuatan yang perlakuannya dikawal oleh hakcipta di bawah Akta Hakcipta 1987”. Perkataan “menyebabkan” tidak ditakrifkan dalam Akta Hakcipta mahupun oleh mahkamah di Malaysia. Walau bagaimanapun, terdapat beberapa kes di Australia dan United Kingdom yang boleh dijadikan panduan.

Dalam kes Australia, *Moorhouse lwn University of New South Wales* (1976), mahkamah memutuskan bahawa pihak universiti, sebagai pihak yang mempunyai kuasa mengawal ke atas pihak yang melakukan salinan karya, telah melakukan pelanggaran hakcipta dengan memberikan kebenaran kepada orang lain melakukan pelanggaran hakcipta melalui penggunaan mesin fotokopi, untuk membuat salinan karya pemilik hakcipta.

Walaupun pihak universiti meletakkan notis bahawa pelajar bertanggungjawab mematuhi peruntukan undang-undang hakcipta, meletakkan satu salinan Akta di bilik fotokopi dan

melekatkan petikan seksyen-seksyen penting Akta Hakcipta di atas setiap mesin fotokopi, notis pihak universiti itu didapati tidak mencukupi kerana tidak menyatakan bahawa penyalinan bagi tujuan penyelidikan atau pengajian persendirian cuma dibenarkan jika salinan itu dianggap sebagai “urusan yang wajar”.

Rohazar Wati (1999) berpendapat bahawa pelanggaran hakcipta hanya boleh berlaku mengikut seksyen 36(1) jika boleh dibuktikan:

- a) terdapat perbuatan pelanggaran hakcipta yang telah dilakukan;
- b) terdapat alat yang disediakan untuk melakukan pelanggaran; dan
- c) terdapat kuasa kawalan ke atas orang yang melakukan pelanggaran.

Kesalahan pemintasan langkah-langkah teknologi yang berkesan

Seksyen 36(3) memperuntukkan bahawa pelanggaran hakcipta berlaku apabila mana-mana orang memintasi atau menyebabkan mana-mana orang lain memintasi apa-apa langkah teknologi yang berkesan, yang digunakan oleh pencipta berkaitan dengan perjalanan hak-hak mereka di bawah Akta Hakcipta 1987 dan yang menyekat perbuatan, berkenaan karya mereka, yang tidak dibenarkan oleh pencipta yang berkenaan atau yang tidak dibenarkan oleh undang-undang.

Tindakan pelanggaran dalam peruntukan ini merujuk tindakan memintas atau menyebabkan orang lain melakukan pemintasan. Tidak jelas sama ada peruntukan ini hanya menangani perlakuan pemintasan sahaja atau sama ada perkataan “menyebabkan”

juga merangkumi pembuatan, penjualan atau pengedaran teknologi, peralatan atau peranti yang boleh membantu melakukan aktiviti pemintasan.

Namun begitu, tindakan undang-undang terhadap aktiviti-aktiviti ini mungkin boleh diambil di bawah peruntukan seksyen 236 Akta Komunikasi dan Multimedia 1998, yang mengandungi peruntukan berkaitan dengan pelbagai kesalahan berhubung penipuan (*fraud*), dan aktiviti berkaitan dengan peralatan mengakses. Takrif “kaedah-kaedah teknologi” tidak diberikan di bawah Akta Hakcipta 1987.

Kesalahan memadamkan maklumat pengurusan hak elektronik

Kesalahan ini diperuntukkan dalam seksyen 36(4) (Lihat Lampiran 1). Maklumat pengurusan hak ditakrifkan sebagai maklumat yang mengenal pasti karya, pencipta karya, pemilik apa-apa hak terhadap sesuatu karya, atau maklumat berkaitan dengan terma dan syarat penggunaan karya atau apa-apa nombor atau kod yang mewakili maklumat-maklumat sedemikian.

Maklumat ini terdapat pada salinan karya atau muncul seiring dengan penyampaian sesuatu karya kepada orang awam, misalnya apabila ia disiarkan melalui media siaran atau disalurkan melalui internet. Maklumat pengurusan hak di bawah peruntukan seksyen 36(4) hanya merujuk maklumat dalam bentuk elektronik. Kini, apa-apa penguatkuasaan berkesan hakcipta dalam era teknologi maklumat mestilah disokong dengan penggunaan teknologi sebagai kaedah perlindungan karya, begitu juga dalam perkara-perkara berkaitan maklumat pengurusan hak dan penapisan keselamatan.

Antara contoh penggunaan teknologi bagi tujuan perlindungan karya ialah *digital watermarking* (tera air digital) iaitu kaedah pengekodan maklumat digital ke dalam kandungan (misalnya fail imej), yang membantu mengenal pasti karya dan pemilik hakciptanya dengan cara yang unik. Maklumat digital ini tidak dapat dilihat dengan penglihatan biasa tetapi boleh dikesan melalui perisian dan peranti bacaan khas (Khaw Lake Tee:2001).

Tera air digital ini juga boleh digunakan bersama dengan *spider* atau *crawler* yang memantau internet dan membolehkan pemilik hakcipta mengesan kandungan karya dalam proses penyalurannya atau penyebarannya di internet. Dengan ini, sistem pengenalanpastian digital ini boleh memudahkan urusan perlesenan dan pembayaran royalti. Pada masa yang sama, ia juga membantu memerangi masalah cetak rompak.

Walau bagaimanapun, oleh sebab sistem ini mungkin memerlukan pendaftaran karya, mungkin dengan menggunakan sistem penomboran antarabangsa, terdapat kemungkinan akan timbul isu berkaitan dengan privasi. Konflik juga mungkin timbul dengan salah satu rukun asas undang-undang hakcipta iaitu perlindungan hakcipta tidak bergantung pada sebarang formaliti.

Pelanggaran secara tidak langsung

Pelanggaran hakcipta secara tidak langsung berkait rapat dengan urusan komersil salinan langgaran sesuatu karya yang dilindungi hakcipta dan tindakan-tindakan yang berkaitan dengannya seperti pengimportan salinan-salinan langgaran. Lazimnya, liabiliti kerana

pelanggaran secara tidak langsung bergantung pada kewujudan “pengetahuan tertentu” pihak yang melakukan pelanggaran, tidak seperti pelanggaran langsung di mana bukti perlakuan mana-mana tindakan yang dikawal oleh hakcipta adalah memadai.

Peruntukan tentang pelanggaran hakcipta secara tidak langsung boleh ditemui dalam seksyen 36(2) Akta Hakcipta 1987 (Lihat Lampiran 1). Tindakan pelanggaran dalam peruntukan ini adalah pengimportan artikel langgaran ke dalam Malaysia. Bagi membuktikan pelanggaran hakcipta telah berlaku di bawah seksyen 36(2), pemilik hakcipta perlu menunjukkan bahawa:

- a) pengimportan salinan dibuat tanpa persetujuan atau lesen pemilik hakcipta;
- b) salinan karya diimport bagi tujuan penjualan, penyewaan, pengedaran atau perniagaan;
- c) salinan karya dihasilkan tanpa persetujuan atau lesen pemilik hakcipta; dan
- d) pengimport tahu atau secara munasabah mengetahui bahawa salinan karya dihasilkan secara tidak sah.

Pengimportan salinan tanpa persetujuan atau lesen pemilik hakcipta

Perkataan “import” tidak ditakrifkan dalam Akta Hakcipta 1987 tetapi menurut takrif biasa, pengimportan bermakna membawa masuk sesuatu ke dalam negara. Akta Kastam 1967 mentakrifkan perkataan “import” sebagai “membawa masuk atau menyebabkan dibawa masuk ke dalam Malaysia melalui jalan darat, laut atau udara” tetapi mengecualikan barang-barang yang dibawa masuk semasa transit di negara ini.

Seksyen 3 Akta Hakcipta 1987 mentakrifkan “lesen” sebagai lesen yang diberi dengan sah secara bertulis, yang membenarkan perlakuan sesuatu perbuatan yang dikawal oleh hakcipta. Perkataan “persetujuan” tidak ditakrifkan tetapi ia boleh bermaksud kebenaran atau izin, yang boleh diberikan secara bertulis, lisan atau tersirat.

Jika pembuatan karya yang diimport berlaku secara sah, dengan kebenaran atau lesen pemilik hakcipta, pengimportannya tidak dianggap sebagai pelanggaran hakcipta secara tidak langsung, walaupun pemilik hakcipta di Malaysia, yang lazimnya merupakan pemegang lesen hakcipta tersebut, tidak menyukai tindakan pengimportan itu dan cuba menghalangnya. Ini disebabkan seksyen 36(2) menekankan pengimportan salinan langgaran sahaja.

Dengan ini, pemegang lesen eksklusif di sesebuah negara perlu mempunyai perjanjian yang mantap berhubung perkara ini bagi menghalang karya tersebut daripada dieksport ke negara lain, yang juga mempunyai pemegang lesen eksklusif karya tersebut dan menjadi pesaing kepada pemegang lesen eksklusif tempatan.

Seksyen 39(1) memperuntukkan bahawa pemilik hak cipta boleh memberi notis bertulis kepada Menteri bahawa dia adalah pemilik hakcipta karya tersebut dan meminta Menteri supaya menganggap salinan langgaran karya sebagai “barang larangan”, sepanjang satu tempoh yang dinyatakan dalam notis tersebut. Namun begitu, terdapat syarat bahawa tempoh yang dinyatakan dalam notis di bawah seksyen 39(1) ini tidak boleh melebihi

jumlah tahun seperti yang ditetapkan oleh Menteri dan tidak boleh dilanjutkan selepas tamat tempoh wujud hakcipta.

Tujuan komersil

Salinan-salinan karya mestilah telah diimport bagi tujuan komersil seperti yang diperuntukkan di bawah seksyen 36(2). Dengan ini, pengimportan bagi tujuan lain seperti kegunaan persendirian atau domestik tidak dianggap sebagai pelanggaran hakcipta.

Tahu atau secara munasabah mengetahui

Pengimport salinan-salinan karya mestilah dibuktikan mengetahui atau secara munasabah mengetahui bahawa pembuatan salinan telah berlaku tanpa persetujuan atau lesen pemilik hakcipta. Bukti pengetahuan sebenar pengimport boleh disimpulkan dengan melihat pernyataan dan tindakannya atau pertalian yang berkait rapat dengannya melalui fakta atau persekitaran kes (Khaw Lake Tee:2001). Misalnya, jika pihak yang dituduh adalah pengimport atau pengedar barang-barang, pengetahuan dalam perniagaan yang diceburinya adalah faktor relevan yang boleh dipertimbangkan. Pengetahuan sebenar juga boleh wujud jika pihak yang dituduh dengan sengaja tidak menyiasat atau mengelak daripada menyiasat tentang salinan-salinan yang diimport kerana bimbang akan hasil siasatan yang bakal diketahuinya.

Khaw Lake Tee (2001) berpendapat bahawa untuk membuktikan wujud pengetahuan sebenar atau konstruktif, keterangan-keterangan seperti berikut adalah relevan untuk dipertimbangkan:

- a) surat daripada peguam pemilik hakcipta yang memberi amaran tentang pelanggaran hakcipta kepada pihak yang dituduh melakukan pelanggaran;
- b) pengetahuan pihak yang dituduh, tentang karya-karya yang dilindungi hakcipta dan salinan-salinan langgarannya;
- c) pengalaman atau pengetahuan pihak yang dituduh, berkaitan dengan industri yang diceburinya;
- d) pengalaman pihak yang dituduh berkaitan dengan cara menangani salinan asli dan salinan langgaran karya;
- e) penemuan peralatan membuat salinan karya di premis pihak yang dituduh.

3.1.9 Pengecualian statutori

Pelanggaran hakcipta karya tidak berlaku dalam keadaan-keadaan yang diperuntukkan di bawah seksyen 13(2). Peruntukan ini merupakan pengecualian statutori kepada hak-hak eksklusif yang telah diberikan kepada pemilik hakcipta di bawah seksyen 13(1).

Seksyen 13(2)(a) membenarkan seseorang itu menggunakan sesuatu karya tanpa rasa bimbang bahawa dia melakukan pelanggaran hakcipta jika karya itu digunakan bagi maksud penyelidikan yang tidak bertujuan untuk menjana keuntungan, kritikan, ulasan atau pelaporan peristiwa-peristiwa semasa, tertakluk kepada dua perkara utama:

- a) urusan yang dilakukan adalah secara wajar; dan
- b) penggunaan karya adalah bagi kepentingan awam dan ini perlu disertakan bersama-sama dengan nama pencipta karya.

Urusan secara wajar

Akta Hakcipta 1987 tidak memperuntukkan apa-apa faktor yang perlu dipertimbangkan dalam menentukan sama ada sesuatu urusan itu adalah urusan yang wajar. Dengan ini, faktor-faktor yang diperuntukkan oleh *common law* dijadikan panduan dalam membuat penentuan. Panduan yang diberikan oleh Lord Denning MR dalam kes *Hubbard lwn Vosper* adalah relevan berkaitan perkara ini (Ida Madieha:2000).

"It is impossible to define what is a fair dealing. It must be a question of degree.

You must first consider the number and extent of quotations and extracts. Next, you must consider the proportions...other considerations may come to mind also.

But, after all is said and done, it must be a matter of impression."

Panduan ini dimanfaatkan dalam keputusan-keputusan mahkamah yang melibatkan isu penggunaan secara wajar. "Urusan yang wajar" ditakrifkan sebagai penggunaan karya yang melibatkan had tertentu. Misalnya, membuat salinan fotostat satu halaman daripada sebuah buku bagi tujuan penyelidikan atau pengajian persendirian tidak melibatkan pelanggaran hakcipta tetapi membuat salinan keseluruhan buku adalah bertentangan dengan maksud penggunaan karya secara urusan yang wajar walaupun digunakan untuk pengajian persendirian.

Rohazar Wati (1999) berpendapat bahawa antara perkara-perkara yang perlu diambil kira dalam penggunaan karya secara "urusan yang wajar" adalah seperti yang berikut:

- a) Tujuan dan ciri-ciri urusan. Misalnya untuk tujuan penyelidikan, pengajian, ulasan atau kritikan;
- b) Jenis atau bentuk karya yang disalin. Jika apa yang disalin ialah karya yang tidak ada cetakannya lagi atau hanya ada satu salinan yang boleh didapati pada harga yang terlalu tinggi, penyalinannya boleh dianggap wajar;
- c) Sama ada seseorang boleh atau tidak mendapatkan karya pemilik hakcipta. Jika seseorang itu terpaksa menanti terlalu lama untuk mendapatkan karya pemilik hakcipta, ada kemungkinan dia boleh menggunakan pembelaan ini;
- d) Kesan urusan yang dilakukan ke atas potensi pasaran karya dan nilai karya pemilik hakcipta. Jika tindakan seseorang itu didapati boleh mengurangkan nilai persaingan karya pencipta, maka ia bukan merupakan urusan yang wajar;
- e) Ujian jumlah iaitu dengan melihat jumlah kandungan karya yang telah disalin. Jika terlalu banyak, salinan tersebut bukanlah urusan yang wajar.

Pengecualian berhubung tujuan pengajian persendirian adalah sama dengan pengecualian di UK dan Kanada, tidak seperti di Australia, yang memberikan lebih hak untuk membuat salinan. Setakat ini, belum terdapat kes mahkamah di Malaysia yang melibatkan peruntukan ini (Ida Madieha:2000).

Takrif sempit yang diberikan kepada “pengajian persendirian” bermakna pengecualian ini tidak terpakai kepada pihak-pihak yang membantu pelajar dengan menyediakan kemudahan bahan pembelajaran. Undang-undang di UK membenarkan seseorang itu membuat salinan bagi seorang yang lain berdasarkan syarat-syarat tertentu (Seksyen

29(3) Akta Hakcipta UK). Tujuan “urusan yang wajar” ini juga diberikan tafsiran luas di Amerika Syarikat (Seksyen 107 Akta Hakcipta Amerika Syarikat) (Ida Madieha:2000).

Kritikan atau ulasan

Kritikan merujuk pada penilaian atau pendapat berhubung kualiti dan ciri sesuatu karya yang dilindungi hakcipta. Ulasan pula merujuk apresiasi atau kritikan tentang sesuatu karya. Pengecualian ini bertujuan untuk melindungi pengulas yang mungkin ingin memetik kandungan sesuatu karya untuk menjelaskan ulasan, kritikan atau komennya (Hakim Whitford: 1984).

Pelaporan peristiwa semasa

Pembelaan urusan wajar pelaporan ini berkait rapat dengan pelaporan peristiwa semasa dan bukan pelaporan berita yang lebih luas skopnya dan yang tidak semestinya berkaitan dengan peristiwa semasa (Hakim Mason: 1980). Istilah ini meliputi apa juga peristiwa semasa, tanpa mengambil kira sama ada ia melibatkan kepentingan awam atau tidak.

Walaupun pembelaan ini bertujuan untuk melindungi wartawan yang melaporkan peristiwa-peristiwa semasa, keseimbangan perlu dicapai antara hak pemilik hakcipta dengan hak wartawan dalam melaporkan berita. Ia tidak membenarkan percubaan oleh wartawan berita untuk mengeksploitasi sesuatu karya atau menggunakan karya seseorang syarikat akhbar saingan atas alasan melaporkan sesuatu peristiwa semasa (Khaw Lake Tee:2001).

Penggunaan secara parodi

Seksyen 13(2)(b) memperuntukkan bahawa perlakuan mana-mana perbuatan secara parodi, *pastiche*, atau karikatur bukan merupakan tindakan pelanggaran hakcipta. Kamus Dewan memberi makna parodi sebagai sebuah tulisan atau karya seni yang mengejek, *pastiche* sebagai karya sastera (muzik dan lain-lain) yang dikarang mengikut gaya pengarang lain dan karikatur sebagai gambar ejekan atau sindiran (berkenaan tokoh politik dan lain-lain).

Karya seni untuk pertunjukan awam

Seksyen 13(2)(c) dan (d) memperuntukkan bagi karya seni yang diletakkan di sesuatu tempat untuk dilihat oleh orang awam. Seksyen 13(2)(c) membenarkan kemasukan sesuatu karya seni dalam filem atau siaran sementara seksyen 13(2)(d) pula membenarkan pengeluaran semula dan pengedaran salinan karya seni yang diletakkan secara kekal di suatu tempat yang boleh dilihat oleh orang awam. Dengan ini, rakaman menggunakan kamera video atau pengambilan gambar foto sesuatu lukisan atau ukiran yang boleh dilihat oleh orang awam atau diletakkan di sesebuah bangunan adalah dibenarkan.

Kemasukan sesuatu karya secara sampingan

Kemasukan secara sampingan sesuatu karya dalam sesuatu karya seni, rakaman bunyi, filem atau siaran adalah dibenarkan dan bukan merupakan suatu pelanggaran hakcipta. Walau bagaimanapun, pembelaan ini tidak terpakai kepada sesuatu karya sastera (seksyen 13(2)(e)).

Ilustrasi untuk kegunaan mengajar

Jika memasukkan sesuatu karya dalam siaran, pertunjukan, tayangan atau permainan kepada orang awam, koleksi karya sastera atau muzik, rakaman bunyi atau filem dibuat dengan tujuan sebagai ilustrasi bagi maksud pengajaran dan bersesuaian dengan amalan yang wajar, tindakan ini bukan merupakan suatu pelanggaran hakcipta. Syarat pembelaan ini ialah sumber dan nama pencipta karya hendaklah disebutkan (seksyen 13(2)(f)).

Kegunaan peperiksaan

Apa-apa penggunaan sesuatu karya bagi tujuan peperiksaan, dengan cara menyediakan soalan-soalan, menyampaikan soalan-soalan kepada para calon atau menjawab soalan-soalan adalah dibenarkan. Syarat pembelaan ini ialah suatu salinan reprografik sesuatu karya muzik tidak boleh dibuat untuk kegunaan calon peperiksaan, dalam mempertunjukkan karya itu (seksyen 13(2)(ff)).

Kegunaan siaran di sekolah, universiti dan institusi pengajian

Turut dikecualikan ialah rakaman yang dibuat di sekolah, universiti atau institusi pengajian, mengenai sesuatu karya yang dimasukkan dalam sesuatu siaran untuk digunakan di sekolah, universiti atau institusi pengajian itu (seksyen 13(2)(g)).

Kegunaan persendirian dan domestik

Pembuatan sesuatu rakaman bunyi bagi sesuatu siaran atau karya sastera, drama atau muzik, rakaman bunyi atau filem yang termasuk dalam siaran, setakat mana ia

mengandungi bunyi, bukan merupakan suatu pelanggaran hakcipta jika bertujuan untuk kegunaan persendirian dan domestik (seksyen 13(2)(gg)).

Seksyen 13(2)(ggg) memperuntukkan pengecualian yang sama bagi pembuatan filem untuk sesuatu siaran, atau karya sastera, seni, drama atau muzik, atau sesuatu filem yang termasuk dalam siaran, jika pembuatan filem bagi siaran itu adalah bagi kegunaan persendirian dan domestik.

Pembacaan atau pengucapan awam

Pembacaan atau pengucapan oleh seseorang kepada pihak awam atau dalam sesuatu siaran, mana-mana bahagian yang munasabah daripada karya sastera yang telah diterbitkan, bukan merupakan pelanggaran hakcipta jika disertai dengan perakuan yang mencukupi berhubung sumber sastera yang berkenaan (seksyen 13(2)(h)).

Penggunaan karya oleh kerajaan

Dalam keadaan tertentu seksyen 13(2)(i) mengecualikan pengecualian karya tertentu oleh atau di bawah arahan atau kawalan kerajaan dan badan-badan tertentu seperti arkib dan Perpustakaan Negara, juga negeri, atau mana-mana perpustakaan awam, institusi pendidikan, saintifik atau profesional, yang ditetapkan oleh Menteri. Penggunaan yang sedemikian bukan merupakan suatu pelanggaran hakcipta dengan syarat:

- a) penggunaannya adalah bagi kepentingan awam;
- b) penggunaan itu bersesuaian dengan amalan yang wajar dan peruntukan mana-mana peraturan;

- c) tiada keuntungan didapati daripadanya; dan
- d) tiada bayaran masuk dikenakan bagi pertunjukan, tayangan atau permainan kepada orang awam.

Penggunaan karya bagi tujuan kehakiman dan undang-undang

Seksyen 13(2)(l) memperuntukkan pengecualian dalam kes penggunaan karya bagi tujuan prosiding kehakiman, prosiding suatu suruhanjaya diraja, suatu badan perundangan, siasatan statutori atau kerajaan, atau laporan mana-mana prosiding sedemikian, atau bagi tujuan memberi nasihat profesional oleh seorang pengamal undang-undang.

Pertunjukan karya bagi tujuan khairat atau pendidikan

Pertunjukan, tayangan atau permainan sesuatu karya oleh sesuatu kelab atau institusi tidak dianggap melanggar hakcipta pemilik karya sekiranya:

- a) kelab atau institusi itu bukanlah badan yang mencari keuntungan
- b) pertunjukan, tayangan atau permainan itu adalah bagi tujuan khairat atau pendidikan
- a) tiada yuran atau fee dikenakan untuk masuk melihat pertunjukan, tayangan atau permainan itu (seksyen 13(2)(k)).

Penggunaan petikan akhbar dan majalah

Penggunaan petikan dan karya yang telah diterbitkan tidak dianggap melanggar hakcipta jika petikan itu bersesuaian dengan amalan yang wajar dan digunakan setakat yang berpatutan. Ini termasuklah petikan dari artikel akhbar dan majalah berkala dalam bentuk

ringkasan akhbar. Penggunaan ini dibenarkan dengan syarat sumber dan nama pencipta karya yang digunakan disebut dengan jelas (seksyen 13(2)(m)).

Penggunaan oleh akhbar

Dua pengecualian seperti yang diperuntukkan dalam seksyen 13(2)(n) dan (o) diberikan kepada akhbar dan media massa lain:

- a) Pengeluaran semula oleh akhbar, penyiaran atau penayangan kepada awam mana-mana artikel yang telah diterbitkan dalam akhbar atau majalah berkala mengenai topik semasa jika pengeluaran semula, penyiaran atau penayangan sedemikian tidak dipelihara dengan nyata. Ini boleh dilakukan dengan syarat sumbernya dinyatakan dengan jelas.
- b) Pengeluaran semula oleh akhbar, penyiaran atau pertunjukan, tayangan atau permainan kepada awam apa-apa syarahan, ucapan dan karya-karya lain dari jenis yang sama, yang disampaikan kepada awam bagi tujuan maklumat dan tidak dipelihara dengan nyata.

Penyewaan program komputer

Penyewaan secara komersil apa-apa program komputer dibenarkan jika program itu sendiri bukanlah objek utama (*essential object*) penyewaan itu (seksyen 13(2)(p)).

Penggunaan karya oleh perkhidmatan penyiaran milik kerajaan

Seksyen 13(2)(j) memperuntukkan bahawa pengeluaran semula karya di bawah arahan atau kawalan perkhidmatan penyiaran yang dimiliki sepenuhnya oleh kerajaan

dibenarkan jika pengeluaran semula itu semata-mata untuk siaran yang sah dan pengeluaran semula karya atau salinannya dibinasakan sebelum berakhir tempoh enam bulan selepas sahaja pengeluaran semula itu dibuat atau bagi suatu tempoh yang lebih lama seperti yang dipersetujui antara perkhidmatan penyiaran dengan pemilik hakcipta karya.

Syarat yang membolehkan pengeluaran semula karya itu disimpan dalam arkib perkhidmatan penyiaran ialah pengeluaran semula itu merupakan dokumentari yang istimewa. Namun begitu, pengeluaran semula tersebut tidak boleh digunakan untuk tujuan penyiaran atau tujuan lain tanpa persetujuan pemilik hakcipta karya.

3.1.10 Remedi bagi pelanggaran hakcipta

Terdapat beberapa cara bagaimana pemilik hakcipta boleh menguatkuasakan hakciptanya iaitu melaluj tindakan sivil dan prosiding jenayah.

i) Remedi sivil

Pemilik, pemegang serahhak dan pemegang lesen eksklusif hakcipta boleh mendapatkan remedi sivil apabila berlaku pelanggaran hakcipta sama ada melalui perlakuan tanpa izin mana-mana tindakan yang dihadkan oleh hakcipta atau melalui pengimportan salinan-salinan langgaran ke dalam negara.

Bagi tujuan prosiding pelanggaran yang melibatkan pemegang lesen eksklusif, Akta Hakcipta 1987 menganggap lesen eksklusif sebagai suatu penyerahakkan (*assignment*)

dan dengan ini memberikan pemegang hak eksklusif, hak dan remedi yang sama seperti yang boleh didapati oleh pemilik hakcipta. Seksyen 37(1) memperuntukkan bahawa remedi yang boleh didapati kerana pelanggaran hakcipta ialah gantirugi, injunksi dan akaun keuntungan.

Gantirugi

Pemberian gantirugi bertujuan mengembalikan kedudukan pemilik hakcipta kepada keadaannya sebelum tindakan pelanggaran berlaku atau kepada apa yang sepatutnya telah dia dapati sekiranya perjanjian dilaksanakan mengikut peruntukan perjanjian. Dari segi undang-undang hakcipta, pemberian gantirugi bertujuan untuk memampasi pemilik hakcipta bagi kerugian-kerugian yang telah ditanggungnya akibat daripada pelanggaran hakcipta yang berlaku. Seksyen 37(2) memberi peluang kepada pemilik hakcipta mendapatkan gantirugi tambahan melalui keputusan mahkamah.

Injunksi

Terdapat 3 jenis injunksi yang boleh dipohon oleh pemilik hakcipta:

- a) injunksi interlokutori
- b) injunksi tetap
- c) *Quia Timet*

Injunksi interlokutori bertujuan untuk menahan pihak yang melakukan pelanggaran hakcipta daripada terus melakukannya. Injunksi ini diberikan sebelum kes dibicarakan di mahkamah. Injunksi tetap diberikan oleh mahkamah di akhir perbicaraan untuk menahan

pihak yang melakukan pelanggaran daripada terus melakukan pelanggaran. *Quia Timet* ialah injunksi yang boleh dipohon oleh pemilik hakcipta apabila wujud bukti-bukti yang jelas bahawa akan berlaku pelanggaran hakcipta karyanya, walaupun pada hakikatnya pelanggaran belum lagi berlaku.

Akaun Keuntungan

Akaun keuntungan biasanya diberikan sebagai ganti kepada gantirugi kewangan. Pemilik atau pemegang hakcipta boleh mendapatkan salah satu daripada relif iaitu sama ada gantirugi kewangan atau akaun keuntungan dan bukan kedua-duanya sekali (Rohazar Wati:1999). Mahkamah akan mengambil kira keuntungan yang mungkin didapati oleh pemilik hakcipta sekiranya tidak berlaku pelanggaran hakcipta, dalam usahanya untuk mentaksirkan akaun keuntungan.

Perlindungan tambahan melalui permohonan *Ex-Parte*

Dua jenis permohonan *ex-parte* yang boleh dikemukakan kepada mahkamah sebagai perlindungan tambahan adalah seperti yang berikut:

i) Perintah *Anton Piller*

Perintah ini penting untuk mendapatkan bukti-bukti pelanggaran hakcipta yang boleh digunakan dalam percikaraan. Antara kepentingannya termasuk untuk membolehkan pemilik hakcipta memasuki premis pihak yang melakukan pelanggaran bagi tujuan pemeriksaan, mengambil gambar foto dan mendapatkan artikel-artikel pelanggaran.

Terdapat beberapa keadaan yang membolehkan perintah ini dipohon:

- a) kepentingan melaksanakan keadilan;
- b) terdapat risiko besar pihak yang melakukan pelanggaran akan memusnahkan, menghilangkan atau menyembunyikan artikel langgaran;
- c) wujud kes yang kukuh;
- d) pemeriksaan tidak akan memudaratkan pihak yang dituduh melakukan pelanggaran atau menjejaskan kesnya;
- e) potensi kerugian yang besar terhadap pemilik hakcipta.

ii) Perintah *Mareva*

Perintah *mareva* akan diberikan jika:

- a) terdapat kes yang kukuh terhadap pihak yang melakukan pelanggaran dan pemilik hakcipta berkemungkinan besar akan berjaya mendapatkan penghakiman bagi satu jumlah gantirugi kewangan;
- b) pihak yang melakukan pelanggaran hakcipta mempunyai aset di Malaysia dan berkemungkinan besar akan memindahkan atau melupuskannya dengan cara yang menyalahi undang-undang. Aset ini mesti berada dalam kawasan bidang kuasa mahkamah untuk membolehkan perintah *mareva* dikuatkuasakan oleh mahkamah.

Hantar serah salinan langgaran

Selain remedi yang telah dibincangkan, pemilik hakcipta juga boleh memohon perintah mahkamah bagi penyerahan salinan-salinan langgaran karya kepadanya untuk

dimusnahkan. Ini bertujuan untuk mengelakkan percubaan pihak yang melakukan pelanggaran melupuskan salinan langgaran kepada pihak lain.

ii) Remedi melalui prosiding jenayah

Terdapat dua kategori kesalahan di bawah peruntukan Akta Hakcipta 1987. Kategori pertama terdiri daripada kesalahan berhubung pelanggaran hakcipta atau salinan-salinan langgaran manakala kategori kedua meliputi tindakan menghalang atau mengganggu penguatkuasaan peruntukan Akta.

Kesalahan-kesalahan berhubung hakcipta

Seksyen 41(1) menggariskan aktiviti-aktiviti yang dikenal pasti sebagai kesalahan yang membolehkan penalti dikenakan (Lihat Lampiran 1). Aktiviti-aktiviti ini tidak dianggap suatu kesalahan sekiranya pihak yang terlibat dapat membuktikan bahawa dia telah bertindak dengan suci hati dan tidak mempunyai alasan yang munasabah untuk mengagak bahawa hakcipta akan atau mungkin dilanggar.

Bagi maksud kesalahan-kesalahan dalam perenggan (a) hingga (f), terdapat andaian dari segi undang-undang bahawa mana-mana orang yang menyimpan dalam milikan, jagaan atau kawalannya sebanyak tiga atau lebih salinan langgaran sesuatu karya dalam bentuk yang sama, hendaklah dianggap memiliki atau mengimport salinan-salinan tersebut untuk tujuan selain daripada kegunaan persendirian atau domestik, kecuali perkara yang sebaliknya dapat dibuktikan oleh orang yang berkenaan (seksyen 41(2)).

Bagi tujuan seksyen ini adalah memadai jika dapat dibuktikan bahawa pihak yang berkenaan telah melakukan mana-mana daripada perkara-perkara yang digariskan di bawah seksyen 41(1) dan salinan-salinan yang terlibat adalah salinan-salinan langgaran.

Kesalahan-kesalahan berkaitan dengan peruntukan penguatkuasaan

Terdapat 4 jenis kesalahan dalam kategori ini:

- a) Kesalahan berkaitan apa-apa bentuk perbuatan menghalang semasa penyiasatan sedang dijalankan selaras dengan peruntukan-peruntukan Akta Hakcipta 1987. Seseorang itu melakukan kesalahan jika dia tidak membenarkan mana-mana Penolong Pengawal atau pegawai polis yang berpangkat tidak rendah daripada Inspektor, mengakses mana-mana tempat (seksyen 48(a)). Kesalahan lain melibatkan tindakan menyerang, menggalang, menghalang atau melengah-lengahkan pelaksanaan tugas pegawai yang berkuasa untuk bertindak (seksyen 48(b)).
- b) Keengganan seseorang yang terlibat untuk memberikan maklumat yang dikehendaki oleh pegawai yang menyiasat walaupun dia mempunyai pengetahuan tentangnya atau mempunyai kuasa untuk memberikan maklumat itu (seksyen 48(c)).
- c) Sengaja memperdaya pegawai yang bertugas melalui pemberian maklumat palsu kepadanya (seksyen 48(d)) dan membuat pernyataan palsu dalam affidavit atau akuan berkanun (seksyen 48(e)).
- d) Kesalahan berkaitan dengan tindakan orang yang terlibat dengan tugas menguatkuasakan peruntukan Akta Hakcipta 1987 itu sendiri. Seksyen 52 memperuntukkan bahawa mana-mana orang yang mendedahkan apa-apa maklumat yang diperolehnya melalui peruntukan Akta Hakcipta 1987, melainkan bagi maksud

melaksanakan fungsi-fungsi dan tugas-tugasnya di bawah peruntukan akta ini, adalah melakukan suatu kesalahan.

Kesemua kesalahan-kesalahan ini boleh dihukum dengan denda tidak melebihi RM25,000 atau penjara tidak melebihi 3 tahun atau kedua-duanya (seksyen 43).

3.1.11 Penalti kerana pelanggaran hakcipta

Jika seseorang itu disabitkan kesalahan di bawah peruntukan seksyen 41(1)(a) hingga (g), dia boleh dikenakan denda tidak melebihi RM10,000 bagi setiap salinan langgaran, atau penjara bagi suatu tempoh tidak melebihi 5 tahun atau kedua-duanya. Bagi kesalahan yang seterusnya, seseorang itu boleh dikenakan denda tidak melebihi RM20,000 bagi setiap salinan langgaran atau penjara bagi tempoh tidak melebihi 10 tahun atau kedua-duanya (seksyen 41(1)(i)).

Bagi kesalahan-kesalahan berkaitan dengan pembuatan atau pemilikan peralatan membuat salinan langgaran, denda yang dikenakan adalah tidak melebihi RM20,000 bagi setiap peralatan yang dimiliki atau penjara bagi tempoh tidak melebihi 10 tahun atau kedua-duanya. Bagi setiap kesalahan yang dibincangkan, penalti yang dikenakan ditingkatkan sebanyak dua kali ganda untuk sabitan yang selanjutnya.

Penalti bagi kesalahan-kesalahan di bawah seksyen 41(1)(h), (i) dan (j) adalah denda tidak melebihi RM25,000 atau penjara tidak melebihi 3 tahun atau kedua-duanya. Bagi kesalahan menyebabkan sesuatu karya sastera atau muzik dipertunjukkan di hadapan

awam, penalti yang dikenakan adalah sama, seperti yang diperuntukkan dalam seksyen 43.

Pada keseluruhannya, kajian terhadap peruntukan Akta Hakcipta 1987 ini mendapati bahawa terdapat usaha-usaha positif ke arah memperluas perlindungan hakcipta di negara ini untuk meliputi rangkaian digital (*digital network*) dan produk berasaskan teknologi maklumat dan pengetahuan, dalam bentuk media baru yang lebih bertumpu sifatnya (*converged*).

Pindaan peruntukan-peruntukan sedia, yang dilaksanakan dari semasa ke semasa, perlu mengambil kira keseimbangan antara pemeliharaan hak pemilik dan pemegang lesen hakcipta dengan hak pengguna untuk menggunakan karya secara wajar, selain memastikan undang-undang hakcipta negara sentiasa selaras dengan piawaian hakcipta di peringkat antarabangsa dan seiring dengan perkembangan teknologi semasa.

3.2 Akta Komunikasi dan Multimedia 1998

3.2.1 Pengenalan

Koridor Raya Multimedia (MSC) diwujudkan beberapa tahun lalu untuk menyediakan satu persekitaran bersepadu yang menggabungkan semua elemen dan ciri-ciri yang diperlukan bagi mewujudkan suasana multimedia yang terbaik di Malaysia.

Kewujudan MSC adalah berdasarkan matlamat kerajaan untuk mewujudkan masyarakat berasaskan ilmu pengetahuan, yang berupaya untuk memanfaatkan dan mencipta teknologi masa hadapan. Walau bagaimanapun, perkembangan teknologi maklumat yang tidak disertai dengan penggubalan undang-undang boleh mengakibatkan penyalahgunaan yang boleh membawa kepada kemusnahan. Dengan ini, kerajaan Malaysia telah mengambil beberapa langkah dan ini termasuklah mewujudkan pakej undang-undang siber (Mahathir Mohamed:1999).

Pakej ini menggambarkan kesungguhan kerajaan untuk melaksanakan program teknologi maklumat secara besar-besaran dan berterusan. Satu daripada pelbagai akta yang terkandung dalam pakej perundangan ini adalah Akta Komunikasi dan Multimedia 1998. Akta ini boleh dianggap sebagai akta siber terpanjang dan lengkap berbanding akta-akta yang sejenis dengannya. Aspek utama yang diberi perhatian di dalam akta ini ialah persekitaran percantuman teknologi media dan regulasi terhadap bidang ekonomi, teknikal, kepenggunaan dan kemasyarakatan di Malaysia.

Mohd Safar Hasim (2002) berpendapat bahawa akta ini merupakan 'sendi' kepada semua undang-undang siber di Malaysia. Ia merangkumi dokumen dasar untuk MSC dan usaha Malaysia untuk membangunkan masa hadapan teknologi digital negara ini. Akta ini menggantikan dua akta terdahulu iaitu Akta Telekomunikasi 1950 dan Akta Penyiaran 1988.

Menteri Tenaga, Telekomunikasi dan Multimedia, Datuk Amar Leo Moggie, menganggap akta ini sebagai suatu rangkuman pengintegrasian semua aktiviti di bawah undang-undang siber di Malaysia dengan mengambil kira kepentingan pemilikan modal premis perniagaan, percantuman fungsi dan penyelarasan peraturan-peraturan siber.

Akta Komunikasi dan Multimedia 1998 menyediakan satu ruang perundangan yang menganjurkan konsep *self-regulation* di kalangan industri-industri tempatan, termasuk industri media di negara ini. Ini bermakna, ia membenarkan industri menjalankan regulasinya sendiri tetapi kerajaan boleh campurtangan jika keadaan ini tidak berlaku. Sebuah suruhanjaya yang dikenali sebagai Suruhanjaya Komunikasi dan Multimedia ditubuhkan, yang bertindak sebagai badan regulatori dan penguatkuasa bagi akta ini (Mohd Safar Hasim:2002).

Akta ini meletakkan piawaian dan dasar am bagi komunikasi dalam industri berasaskan multimedia, yang bertindak sebagai suatu dokumen pemandu dalam era digital. Antara kegiatan dan perkhidmatan yang dikawal selia di bawah peruntukan akta ini termasuk bidang penyiaran, telekomunikasi dan perkhidmatan dalam talian, termasuk kemudahan dan rangkaian yang digunakan dalam memberikan perkhidmatan sedemikian dan juga kandungan yang dibekalkan melalui kemudahan dan rangkaian.

Industri komunikasi dan multimedia merangkumi perkhidmatan dan aktiviti berangkaian dan bukan berangkaian tetapi bidang kuasa akta ini terhad kepada perkhidmatan dan aktiviti berangkaian sahaja. Dengan ini, aplikasi akta ini meliputi komunikasi melalui

media elektronik tetapi tidak media cetak. Akta ini tidak menjejaskan pemakaian secara umum, undang-undang sedia ada berhubung keselamatan negara, kandungan yang menyalahi undang-undang, fitnah dan hakcipta. Namun begitu, ia terpakai kepada semua bentuk kandungan, tanpa mengira media pernyataannya.

Pelaksanaan Akta Komunikasi dan Multimedia 1998 tidak menjejaskan skop undang-undang sedia ada, yang mengawal media tradisional. Walau bagaimanapun, terdapat peruntukan yang mengatasi beberapa peruntukan khusus, yang relevan kepada media tradisional, yang berkemungkinan mendatangkan impak tidak menggalakkan atau membatasi perkembangan dalam industri komunikasi dan multimedia.

3.2.2 Peruntukan akta

Akta ini terbahagi kepada 11 Bahagian, 282 seksyen dan satu jadual. Bahagian I akta ini memperuntukkan tajuknya iaitu Akta Komunikasi dan Multimedia 1998, tarikh penguatkuasaannya, matlamat penggubalannya (seksyen 3(1)), pemakaiannya di dalam dan di luar negara (seksyen 4), kuasa Menteri untuk mengecualikan pemakaian akta ini kepada individu, tempat, premis atau kawasan geografi (seksyen 5), dan takrif bagi istilah-istilah yang digunakan di dalamnya (seksyen 6).

Matlamat pelaksanaan akta ini digariskan oleh seksyen 3(1), seperti yang berikut:

- a) menggalakkan matlamat dasar kebangsaan bagi industri komunikasi dan multimedia;
- b) mewujudkan rangka kerja pelesenan dan pengawalseliaan bagi menyokong matlamat dasar kebangsaan bagi industri komunikasi dan multimedia;

- c) mewujudkan kuasa dan fungsi bagi Suruhanjaya Komunikasi dan Multimedia Malaysia; dan
- d) mewujudkan kuasa dan tatacara bagi pentadbiran Akta ini.

Matlamat-matlamat yang ingin dicapai oleh kerajaan melalui penggubalan akta ini jelas menunjukkan bahawa bidang IT, komunikasi dan multimedia boleh dijadikan bidang kemahiran teras, di samping bidang teknikal dan profesional lain di negara ini. Matlamat yang sama juga ditujukan kepada masyarakat bagi melahirkan suatu sosiobudaya masyarakat majmuk di Malaysia yang berteraskan penyatuan kefahaman terhadap teknologi maklumat dan komunikasi, berlatarkan unsur budaya yang sihat, bagi melahirkan imej negara yang bersih dan dihormati negara-negara lain (Syed Agil:2001).

Pembentukan matlamat-matlamat tersebut adalah hasil daripada deklarasi 10 perkara dalam matlamat dasar kebangsaan bagi industri komunikasi dan multimedia, yang termaktub dalam sekyen 3(2) iaitu:

- a) menjadikan Malaysia sebagai pusat dan tumpuan utama dunia bagi perkhidmatan komunikasi dan perkhidmatan maklumat dan kandungan multimedia;
- b) menggalakkan pewujudan masyarakat madani yang dalamnya perkhidmatan berdasarkan maklumat akan menyediakan asas bagi peningkatan yang berterusan kepada mutu kerja dan hidup;
- c) mencambahkan dan memupuk sumber maklumat dan perlambangan budaya tempatan yang membantu mengetengahkan identiti kebangsaan dan kepelbagaian dunia;
- d) mengawal selia bagi faedah jangka panjang, pengguna akhir;

- e) menggalakkan tahap keyakinan pengguna yang tinggi dalam penyampaian perkhidmatan daripada industri itu;
- f) memastikan penyediaan perkhidmatan sama rata yang mampu dibayar melalui infrastruktur kebangsaan yang sentiasa ada;
- g) mewujudkan suasana aplikasi yang giat bagi pengguna akhir;
- h) memudahkan pengagihan secara berkesan sumber seperti tenaga buruh mahir, modal, pengetahuan dan aset kebangsaan;
- i) menggalakkan pembinaan keupayaan dan kecekapan dalam industri percantuman Malaysia; dan
- j) menjamin keselamatan maklumat dan kebolehpercayaan dan keutuhan rangkaian.

Menurut Datuk Amar Leo Moggie (1998), rangka dasar ini diperlukan untuk:

- 1) memastikan wujud ketelusan dan konsistensi dalam meningkatkan kefahaman di kalangan pihak berkepentingan, berhubung percantuman teknologi serta usaha-usaha pembangunan sektor komunikasi dan multimedia negara;
- 2) menggalakkan pembangunan industri komunikasi dan multimedia sebagai asas penting kepada pembangunan ekonomi dan sosial negara, asas kepada usaha negara untuk mewujudkan masyarakat madani serta usaha menjadikan Malaysia sebagai pusat utama bagi industri komunikasi dan multimedia;
- 3) menjamin kepentingan-kepentingan tertentu seperti kepentingan pengguna, dari segi kualiti dan kos perkhidmatan, memastikan keselamatan sistem dan rangkaian, dan mewujudkan persaingan yang sihat serta pasaran yang lebih teratur.

Seperti yang dijanjikan oleh kerajaan dalam *Bill of Guarantee* penubuhan Koridor Raya Multimedia, seksyen 3(3) akta ini memperuntukkan bahawa tidak ada apa-apa peruntukan dalamnya yang membenarkan penapisan internet. Peruntukan ini boleh ditafsirkan sebagai suatu pendekatan atau dasar kerajaan terhadap perkembangan teknologi internet di Malaysia (Syed Agil:2001).

Pendekatan kerajaan berhubung perkara ini juga dapat dilihat dalam pernyataan Perdana Menteri Malaysia, Dato' Seri Dr. Mahathir Mohamed (1999):

“...Kita tidak boleh sekat kemasukan maklumat dengan mengadakan tentera di sempadan umpamanya kerana maklumat ini datang melalui angkasa dan kita tidak mungkin menghalang penerimaan maklumat ini oleh rakyat Malaysia. Justeru itu, kita terpaksa mencari jalan supaya maklumat ini dapat ditangani oleh kita dengan cara yang tidak memburukkan keadaan kita”.

Dr. Mahathir juga berpendapat bahawa pengawalan atau pemantauan maklumat internet boleh dilakukan oleh setiap individu atau organisasi sekiranya mereka mengamalkan kaedah *self-censorship*.

Bahagian II Akta Komunikasi dan Multimedia 1988 memperuntukkan kuasa-kuasa dan tatacara Menteri seperti yang berikut:

- a) kuasa mengeluarkan arahan kepada suruhanjaya berhubung perjalanan kuasa, pelaksanaan fungsi dan kewajipannya di bawah peruntukan akta ini (seksyen 7).

Walaupun bagaimanapun, Menteri boleh mengubahsuai, mengubah, atau membatalkan sesuatu arahnya (seksyen 8).

- b) Kuasa membuat penentuan peraturan berdasarkan ketetapan peraturan di dalam akta (seksyen 10). Menteri boleh mengubahsuai, mengubah, atau membatalkan sesuatu penentuannya (seksyen 11).
- c) Kuasa membuat perisytiharan berkaitan dengan pemberian lesen individu, kelas lesen individu, atau lesen kelas (seksyen 13). Menteri juga boleh mengubahsuai, mengubah, atau membatalkan sesuatu perisytiharannya (seksyen 14).
- d) Kuasa membuat peraturan-peraturan dengan nasihat suruhanjaya berkaitan perkara-perkara seperti penentuan tatacara bagi suruhanjaya dan Tribunal Rayuan dalam menjalankan kuasa dan fungsinya; tatacara peruntukan hak spektrum atau nombor di bawah Bahagian VII; fi, bayaran atau kadar yang hendak dikenakan, tatacara sistem pemberian perkhidmatan sejagat; tatacara penggunaan kemudahan rangkaian, perkhidmatan rangkaian, perkhidmatan aplikasi dan perkhidmatan aplikasi kandungan semasa darurat; pengkompaunan kesalahan; dan perkara berkaitan dengan tebus rugi, pampasan atau penalti.

Peruntukan berhubung kuasa dan tatacara yang tersebut adalah penting berdasarkan sebab-sebab seperti yang berikut:

- a) rangka kerja pengawalseliaan sangat bergantung pada pengeluaran suratcara-suratcara untuk menyediakan satu peruntukan pemantauan khusus, yang dijangka akan memerlukan perubahan dari semasa ke semasa;

- b) rangka kerja perlu bersifat anjal dan sentiasa memandang ke hadapan supaya relevan mengikut perubahan pantas industri;
- c) rangka kerja yang telus dan jelas diperlukan untuk meningkatkan keyakinan pelabur terhadap pendekatan berkaitan dengan pengurusan dan pentadbiran dasar, juga untuk meminimumkan ketidakjelasan.

Bahagian III akta memperuntukkan fungsi dan kuasa berkaitan dengan Tribunal Rayuan yang ditubuhkan untuk mengkaji semula perkara-perkara yang telah diputuskan oleh suruhanjaya. Penubuhan tribunal ini bertujuan:

- a) untuk mewujudkan satu badan kajian semula dengan keahlian pakar, yang memberikan industri satu laluan pertimbangan merit yang tidak didapati melalui prosiding mahkamah;
- b) untuk menggalakkan ketelusan dan menghapuskan tekanan ke atas Menteri untuk mengkaji semula keputusan pentadbiran yang terperinci; dan
- c) untuk menyediakan suatu kemudahan mengemukakan rayuan, yang cepat dan berkos rendah.

Bahagian IV akta memperuntukkan perkara-perkara berkaitan dengan pelesenan seperti pemberian lesen, sekatan ke atas pemberian lesen, pembaharuan dan penggantungan lesen serta hal-hal teknikal lain. Terdapat dua jenis lesen yang dikeluarkan selaras dengan peruntukan akta ini iaitu lesen individu dan lesen kelas. Lesen individu ialah lesen yang diberikan kepada individu tertentu untuk melakukan perkara-perkara yang diperuntukkan dalam akta. Lesen kelas pula dikeluarkan kepada orang atau kumpulan orang untuk

tujuan yang sama. Permohonan lesen dikemukakan kepada Suruhanjaya Komunikasi dan Multimedia yang akan mencadangkan kelulusannya kepada Menteri. Syarat-syarat pemberian lesen terkandung dalam Jadual akta dan terpakai kepada lesen individu, juga lesen kelas.

Bahagian V akta ini mewujudkan kuasa-kuasa yang membolehkan Suruhanjaya Komunikasi dan Multimedia melaksanakan fungsi-fungsinya. Antara kuasa-kuasa yang diberikan kepada suruhanjaya ini adalah seperti yang berikut:

- a) mengemukakan arahan bertulis kepada mana-mana individu yang tertakluk kepada syarat pematuhan lesen sekiranya didapati apa-apa perkara berbangkit dalam syarat-syarat tersebut;
- b) membuat penentuan berhubung perkara-perkara yang melibatkan kepentingan awam atau industri, seperti yang termaktub di dalam akta. Siasatan akan dilaksanakan oleh suruhanjaya mengikut prosedur yang diperuntukkan dalam akta, sebelum sesuatu penentuan dibuat;
- c) menjalankan suatu siasatan awam berhubung apa-apa perkara yang menyentuh pelaksanaan akta dan perundangan subsidiarinya. Secara umumnya, siasatan awam akan melibatkan pengumuman suruhanjaya berkaitan dengan siasatan tersebut dan diikuti oleh pengumpulan maklumat. Suruhanjaya boleh membuat laporan dan keputusan berhubung sesuatu pertikaian, selepas tempoh minimum 45 hari rundingan dilaksanakan;

- d) membuat keputusan berhubung pertikaian yang dikemukakan kepada suruhanjaya. Suruhanjaya perlu mendaftarkan keputusannya terlebih dahulu sebelum ia boleh dikuatkuasakan;
- e) mendaftarkan apa juga jenis perjanjian yang dibuat oleh pihak-pihak yang tertakluk di bawah peruntukan akta supaya perjanjian tersebut selari dengan matlamat dan peruntukan akta dan memastikan perjanjian itu tidak memudaratkan mana-mana pihak.

Peruntukan Bab 9 dalam Bahagian ini membolehkan suruhanjaya menubuhkan satu forum industri. Forum ini diberi tugas untuk menyediakan Kod Industri Sukarela bagi tujuan pengaturan perkara atau prosedur yang perlu dipatuhi oleh seseorang pemegang lesen. Forum ini berfungsi untuk mewujudkan satu rangka kerja berstruktur yang lebih kukuh, dengan memberi penekanan kepada pengawalseliaan sendiri dan disiplin sendiri industri yang berwibawa.

Bab 15 meletakkan tanggungjawab kepada suruhanjaya untuk melaporkan kepada Menteri berhubung prestasi industri komunikasi dan multimedia. Peruntukan ini bertujuan untuk memastikan pemantauan yang berterusan dilakukan terhadap prestasi industri, supaya seiring dengan matlamat dasar yang termaktub dalam Akta Komunikasi dan Multimedia 1998.

Pengawalseliaan Ekonomi

Bahagian VI akta memperuntukkan perkara-perkara berkaitan dengan pengawalseliaan ekonomi dalam industri komunikasi dan multimedia. Pengawalseliaan ekonomi bertujuan untuk menggalakkan pasaran pengguna, yang menawarkan pilihan, kualiti dan kemampuan membayar, persaingan dalam pasaran dan pelaburan, serta inovasi dalam sektor komunikasi dan multimedia. Terdapat 3 bab utama dalam Bahagian ini, yang menyentuh pemberian lesen kepada peserta pasaran, amalan persaingan am dan capaian kepada perkhidmatan.

Pelesenan

Seseorang tidak boleh memberikan perkhidmatan di bawah peruntukan Akta ini kecuali dia mempunyai lesen individu atau lesen kelas (seksyen 126). Seksyen 6 mentakrifkan lesen individu sebagai lesen bagi seseorang yang dinyatakan, untuk menjalankan sesuatu aktiviti yang dinyatakan, dan boleh meliputi syarat-syarat yang mengawal perjalanan aktiviti itu.

Lesen ini boleh dipohon secara bertulis kepada Suruhanjaya (seksyen 27 (1)) dan boleh diperbaharui (seksyen 34(1)). Pemegang lesen juga boleh menyerahkan kembali lesennya kepada menteri (seksyen 35(1)). Sesuatu lesen individu tidak boleh dipindah milik kerana lesen ini bersifat peribadi kepada pemegang lesen tersebut, kecuali mendapat kelulusan bertulis Menteri (seksyen 36(1)). Suruhanjaya dikehendaki menyenggarakan suatu daftar lesen individu yang terbuka kepada orang ramai (seksyen 42(2)).

Lesen kelas adalah lesen yang diberikan oleh Menteri dan ditakrifkan di bawah peruntukan seksyen 6 sebagai lesen bagi mana-mana atau semua orang untuk menjalankan aktiviti yang dijalankan dan meliputi syarat-syarat yang mengawal aktiviti itu. Mana-mana pemberi perkhidmatan yang ingin menjalankan aktiviti di bawah suatu lesen kelas hendaklah mendaftar dengan Suruhanjaya, dengan mengemukakan notis pendaftaran kepada Suruhanjaya (seksyen 45).

Bagi setiap jenis lesen yang dinyatakan, terdapat empat jenis perkhidmatan iaitu:

a) Perkhidmatan Kemudahan Rangkaian

Perkhidmatan ini adalah mana-mana perkhidmatan yang memberi kemudahan infrastruktur bagi kemudahan rangkaian seperti kabel, tiang telekomunikasi dan satelit.

b) Perkhidmatan Rangkaian

Perkhidmatan kemudahan rangkaian adalah perkhidmatan yang menyediakan sambungan dan lebar jalur asas untuk menyokong pelbagai aplikasi.

c) Perkhidmatan Aplikasi

Perkhidmatan aplikasi menyediakan fungsi tertentu seperti perkhidmatan perdagangan elektronik, perkhidmatan berasaskan penghantaran lain, capaian kepada internet, perkhidmatan pesanan, perkhidmatan direktori dan perkhidmatan audioteks.

d) Perkhidmatan Aplikasi Kandungan

Perkhidmatan ini adalah perkhidmatan aplikasi yang mempunyai kandungan.. Ia boleh dikatakan sebagai suatu subset kepada perkhidmatan aplikasi. Perkhidmatan yang tergolong di bawahnya termasuk perkhidmatan penyiaran dan perkhidmatan penerbitan dalam talian.

Beberapa proses dan perkara akan diambil kira dalam menentukan syarat perlesenan:

- a) mengenal pasti aktiviti perkhidmatan sama ada ia merupakan perkhidmatan kemudahan rangkaian, perkhidmatan rangkaian, perkhidmatan aplikasi atau perkhidmatan aplikasi kandungan; dan
- b) menentukan jenis lesen dengan melihat sama ada pemberi perkhidmatan merupakan pemberi perkhidmatan utama atau minor. Pemberi perkhidmatan utama perlu memohon lesen individu sementara pemberi perkhidmatan minor pula mungkin hanya perlu mendaftar untuk beroperasi di bawah lesen kelas.

Amalan am persaingan

Buat pertama kali dalam industri komunikasi dan multimedia, suatu peruntukan jelas dibuat berkenaan isu persaingan (Bab 2, bahagian VI). Peruntukan ini bertujuan:

- a) memberikan perlindungan kepada pembekal kecil dengan ketiadaan polisi umum berkaitan dengan persaingan atau peraturan amalan perdagangan;
- b) memberikan kepastian berhubung cara bagaimana kuasa-kuasa umum dan prosedur di bawah peruntukan akta ini perlu ditadbirkan; dan

- c) mewujudkan rangka kerja dan kuasa yang jelas bagi Suruhanjaya Komunikasi dan Multimedia, untuk memastikan tindakan anti-persaingan tidak membahayakan dasar kebangsaan.

Terdapat tiga larangan yang jelas di bawah peruntukan ini:

- a) larangan kepada pemegang lesen daripada melakukan tindakan yang bermaksud mengurangkan persaingan dengan cukup besar dalam pasaran komunikasi (seksyen 133);
- b) larangan kepada pemegang lesen daripada membuat perjanjian pakatan sulit (seksyen 135); dan
- c) larangan kepada pemegang lesen daripada membuat perkiraan kaitan atau pautan (seksyen 136).

Peruntukan-peruntukan berhubung larangan-larangan yang dinyatakan merupakan peruntukan am dan perlu dijelaskan melalui garis panduan yang dikeluarkan oleh Suruhanjaya. Bidang kuasa untuk mengeluarkan garis panduan digariskan di bawah seksyen 134 dan 138 Akta. Setakat ini, Suruhanjaya telah mengeluarkan dua garis panduan iaitu garis panduan berkenaan tindakan “mengurangkan persaingan dengan cukup besar” dan garis panduan “kedudukan dominan”.

Selain tiga larangan nyata tersebut, peruntukan persaingan dalam Akta juga memberikan kuasa kepada Suruhanjaya untuk menentukan beberapa perkara bagi memastikan persaingan sihat wujud dalam industri komunikasi dan multimedia (Safinaz : 2002).

Seksyen 137 memperuntukkan kuasa Suruhanjaya untuk menentukan sama ada pemegang lesen berada dalam kedudukan yang dominan dalam pasaran komunikasi atau tidak. Garis panduan bagaimana penentuan ini dibuat boleh mengandungi perkara-perkara yang dijelaskan dalam seksyen 138 (2) akta.

Suruhanjaya juga mempunyai kuasa untuk mengarahkan mana-mana pemegang lesen yang berada dalam kedudukan dominan supaya menghentikan tindakan yang mempunyai atau mungkin mempunyai kesan mengurangkan persaingan yang cukup besar (seksyen 139). Walau bagaimanapun, seksyen 140 membenarkan pemegang lesen melakukan tindakan yang sedemikian jika dia memohon kepada Suruhanjaya dan mendapat kebenaran daripada pihak Suruhanjaya atas sebab-sebab kepentingan negara.

Mana-mana pemegang lesen yang tidak mematuhi arahan-arahan yang dikeluarkan oleh Suruhanjaya boleh didenda tidak melebihi RM500 000 atau dipenjarakan tidak melebihi lima tahun, atau kedua-duanya sekali. Pemegang lesen juga boleh dikenakan denda selanjutnya sejumlah RM1 000 bagi setiap hari atau sebahagian hari jika kesalahan tersebut diteruskan selepas pensabitan (seksyen 143).

Capaian kepada perkhidmatan

Di bawah peruntukan Akta Komunikasi dan Multimedia 1998, Suruhanjaya boleh mengeluarkan satu senarai capaian melalui satu penentuan. Suruhanjaya dan senarai ini akan menentukan sama ada sesuatu perkhidmatan kemudahan rangkaian, perkhidmatan

rangkaian dan kemudahan, atau perkhidmatan lain yang memudahkan pemberian perkhidmatan rangkaian atau perkhidmatan aplikasi termasuk perkhidmatan aplikasi kandungan, tergolong dalam senarai capaian (seksyen 146).

Ini bertujuan untuk mewujudkan satu sistem yang dapat memastikan semua pemberi kemudahan dan perkhidmatan memperoleh capaian kepada kemudahan dan perkhidmatan yang diperlukan. Senarai capaian akan berubah mengikut masa dan ini dapat dilihat daripada kuasa Suruhanjaya dalam menentukan senarai capaian (Safinaz: 2002).

Penyertaan sesuatu perkhidmatan ke dalam senarai capaian bermakna pemberi perkhidmatan berkenaan bertanggungjawab menyediakan capaian kemudahan perkhidmatan mereka, seperti yang disenaraikan dalam senarai capaian, kepada penyedia perkhidmatan lain apabila dipohon secara bertulis (seksyen 149).

Pemberi perkhidmatan boleh membuat perjanjian capaian bertulis sesama mereka tetapi perjanjian ini hanya boleh dikuatkuasakan setelah ia didaftarkan (seksyen 150). Apa-apa pertikaian mengenai kewajipan capaian di bawah seksyen 149 boleh dirujuk kepada Suruhanjaya (seksyen 151).

Suruhanjaya boleh menentukan satu badan industri untuk menjadi forum capaian (seksyen 152). Forum ini akan menyediakan satu kod capaian apabila diminta secara bertulis oleh Suruhanjaya (seksyen 153). Kod capaian yang disediakan hendaklah

memperuntukkan terma dan syarat contoh bagi pematuhan kewajipan capaian standard (seksyen 153(2)).

Seksyen 153(3) memperuntukkan perkara-perkara yang boleh ditentukan oleh kod, tetapi tidak terhad kepada:

- a) tempoh masa dan tatacara bagi perundingan dan pengikatan perjanjian capaian;
- b) perkaedahan kadar;
- c) perlindungan harta intelek;
- d) perlindungan maklumat perdagangan;
- e) penyediaan kemudahan; dan
- f) perkongsian maklumat teknik.

Pemegang lesen boleh memberikan suatu aku janji capaian (seksyen 115 (1)) dan aku janji ini boleh menyatakan terma-terma bagi mendapatkan capaian kepada mana-mana perkhidmatan yang tersenarai dalam senarai capaian (seksyen 155 (2)). Aku janji ini boleh didaftarkan oleh Suruhanjaya selaras dengan peruntukan seksyen 156.

Pengawalseliaan teknikal

Bahagian VII menggariskan pengawalseliaan teknikal dalam industri. Peruntukan ini mewujudkan rangka kerja untuk menggalakkan keberkesanan pengawalseliaan teknikal. Usaha ini direalisasikan dengan memudahkan kesalingbolehkendalian rangkaian, menggalakkan pengagihan sumber yang cekap, keselamatan dan integriti perkhidmatan

rangkaian, serta perkhidmatan aplikasi. Aspek-aspek utama pengawalseliaan tenikal menyentuh penguntukan spektrum, penguntukan radas, penomboran dan pengalaman elektronik serta penetapan standard dan kod teknik, yang boleh memastikan perlindungan pengguna.

Penguntukan Spektrum (Bab 1, Bahagian VII)

Suruhanjaya boleh mewujudkan satu rancangan spektrum yang terbuka kepada orang ramai (seksyen 172). Seksyen 6 mentakrifkan spektrum sebagai julat berterusan frekuensi gelombang elektromagnet sehingga dan termasuklah frekuensi 420 terahertz. Rancangan spektrum hendaklah menetapkan cara spektrum patut digunakan serta kaedah penguntukan dan penguntukan semula spektrum (seksyen 173).

Suruhanjaya boleh mengkaji semula, mengubah atau membatalkan suatu rancangan spektrum. Rancangan spektrum yang baru akan mengatasi rancangan spektrum sedia ada. Pengagihan semula spektrum boleh dibuat oleh Menteri atau atas syor Suruhanjaya bagi penguntukan spektrum (seksyen 176). Pemegang penguntukan spektrum tidak dibenarkan memindah milik spektrum (seksyen 7, *Conditions to Assignment (No. 22& 24), MCMC, Marketing Plan No. 1 of 2002, Issued Pursuant to Regulation 6 of the Communications and Multimedia (Spectrum) Regulations 2002*).

Seksyen 157(1) melarang penggunaan bahagian spektrum untuk memberikan perkhidmatan rangkaian kecuali dengan pemilikan penguntukan spektrum, penguntukan radas atau penguntukan kelas yang dikeluarkan oleh Suruhanjaya.

Penguntukan spektrum adalah hak yang diberikan oleh Suruhanjaya kepada seseorang untuk menggunakan satu jalur frekuensi atau lebih, bagi maksud-maksud yang digariskan dalam syarat-syarat penguntukan tersebut (seksyen 159(1)). Penguntukan spektrum hanya boleh diberikan selaras dengan rancangan spektrum yang ada. Permohonan untuk mendapatkan penguntukan spektrum boleh dikemukakan sekiranya terdapat jemputan yang dikeluarkan oleh Suruhanjaya, seperti yang diperuntukkan dalam Peraturan 8, Peraturan-Peraturan Komunikasi dan Multimedia (Spektrum) 2000.

Seksyen 162 membenarkan penguntukan spektrum dipindah milik dan diurusniagakan, sama ada sebahagian atau sepenuhnya kepada pihak ketiga. Penguntukan spektrum hanya akan berkuat kuasa selama dua puluh tahun atau kurang daripada tempoh itu, seperti yang dinyatakan dalam penguntukan spektrum tersebut (seksyen 176 (3)).

Penguntukan Radas

Penguntukan radas adalah hak yang diberikan oleh Suruhanjaya kepada seseorang untuk menggunakan spektrum bagi mengendalikan kemudahan rangkaian tertentu, pada frekuensi tertentu atau dalam mana-mana jalur frekuensi tertentu (seksyen 164 (1)). Pengeluaran penguntukan radas hendaklah selaras dengan rancangan spektrum yang ada (seksyen 165).

Permohonan untuk mendapatkan penguntukan radas hendaklah dikemukakan dengan menggunakan borang yang telah disediakan. Pemberian penguntukan radas tidak

bermaksud pemegangnya memonopoli penggunaan sesuatu frekuensi atau mempunyai hak pemegangan yang berterusan terhadap frekuensi tersebut. Malah, pemegang penguntukan radas itu boleh dikehendaki oleh Suruhanjaya supaya berkongsi sesuatu frekuensi dengan pemegang penguntukan radas yang lain (Peraturan 21, Peraturan-Peraturan Komunikasi dan Multimedia (Spektrum) 2000).

Pemegang penguntukan radas boleh membenarkan pihak ketiga mengendalikan suatu kemudahan rangkaian yang merupakan perkara penguntukan radas tersebut (seksyen 167 (1)). Sesuatu penguntukan radas tidak sah selepas tempoh lima tahun dari tarikh pengeluarannya (seksyen 168).

Penguntukan Kelas

Penguntukan kelas adalah hak yang diberikan oleh Suruhanjaya kepada mana-mana orang untuk menggunakan mana-mana jalur atau jalur-jalur frekuensi bagi maksud tertentu (seksyen 169 (1)). Ia tidak dikenakan ke atas sesuatu penguntukan kelas dan ia akan berkuat kuasa sehingga dibatalkan secara bertulis oleh Suruhanjaya (Peraturan 27 dan 28, Notis Pengeluaran Penguntukan Kelas (P.U. (B)) 109 Akta Komunikasi dan Multimedia).

Peraturan 26 Notis Pengeluaran Penguntukan Kelas (P.U.(B)) 109 memperuntukkan bahawa dalam membuat keputusan berhubung jenis penguntukan kelas yang boleh dikeluarkan di bawah seksyen 169, perkara-perkara berikut akan dipertimbangkan:

- a) sama ada kawalan berterusan perlu dikenakan ke atas pengendalian radas atau perkhidmatan tertentu;
- b) sama ada syarat-syarat yang dinyatakan diperlukan untuk mengendalikan radas atau menawarkan perkhidmatan;
- c) risiko radas akan menyebabkan gangguan kecil, gangguan besar atau gangguan mudarat;
- d) sama ada radas memerlukan frekuensi khusus;
- e) sama ada liputan perkhidmatan yang berkaitan akan dihadkan mengikut wilayah; dan
- f) apa-apa perkara lain yang difikirkan perlu oleh Suruhanjaya.

Penomboran dan Pengalamatan Elektronik (Bab 2 Bahagian VII)

Tahap keberkesanan sesuatu sistem komunikasi bergantung pada keberkesanan penyampaian mesej atau maklumat kepada penerima. Oleh yang demikian, satu sistem yang memastikan mesej atau maklumat yang disampaikan dapat diterima perlu diwujudkan. Ini adalah tujuan utama diadakan sistem penomboran dan pengalamatan elektronik (Safinaz:2002).

Sistem penomboran dan pengalamatan elektronik membolehkan mesej atau maklumat yang dihantar dari satu tempat ke satu tempat yang dituju, sama seperti sistem pos di mana alamat pada sampul surat adalah penting untuk membolehkan surat yang dihantar sampai ke alamat yang betul. Penomboran dan pengalamatan elektronik boleh mengenal pasti lokasi geografi (misalnya nombor 03 untuk negeri Selangor), perkhidmatan

(misalnya pembekal perkhidmatan telefon mudah alih boleh dikenal pasti melalui nombor awal 012, 013 dsb) dan maklumat harga (misalnya nombor siri 600 di Malaysia).

Suruhanjaya diberikan kuasa ke atas kawalan, perancangan, pentadbiran, pengurusan, penguntukan penomboran dan pengalamatan elektronik bagi perkhidmatan rangkaian serta perkhidmatan aplikasi. Walau bagaimanapun, ia boleh mewakili fungsi-fungsi tersebut kepada mana-mana badan atau orang (seksyen 179). Kerjasama antara Suruhanjaya dengan perunding yang dilantik telah menghasilkan suatu kertas rundingan (*Numbering and Electronic Addressing Consultation Paper*) yang telah dikeluarkan pada 26 April 2002.

Suruhanjaya hendaklah mengadakan rancangan penomboran dan pengalamatan elektronik untuk perkhidmatan rangkaian dan perkhidmatan aplikasi. Seksyen 180(2) menggariskan beberapa kaedah yang boleh dimasukkan ke dalam rancangan tersebut.

Antaranya termasuk:

- a) penggunaan nombor dan alamat elektronik yang berlainan bagi jenis perkhidmatan yang berlainan;
- b) penguntukan nombor dan alamat elektronik;
- c) pemindahan hak milik nombor dan alamat elektronik yang diuntukkan;
- d) penggunaan nombor dan alamat elektronik yang diuntukkan;
- e) kemudahalihan nombor dan alamat elektronik yang diuntukkan;

- f) kehendak supaya pemberi perkhidmatan rangkaian dan perkhidmatan aplikasi menyenggarakan satu rancangan bagi penguntukan dan penguntukan semula nombor dan alamat elektronik; dan
- g) kadar bagi penguntukan dan pemindahan hak milik nombor dan alamat elektronik yang boleh dikenakan oleh Suruhanjaya.

Suruhanjaya hendaklah mengusahakan supaya rancangan penomboran dan pengalamatan elektronik tersebut boleh dimanfaatkan oleh orang ramai melalui bayaran fi tertentu yang boleh ditetapkan kadarnya oleh Suruhanjaya (seksyen 180 (3)).

Suruhanjaya juga boleh melantik pihak tertentu untuk mengurus dan menyenggarakan suatu pangkalan data nombor awam bersepadu atau pangkalan data alamat elektronik bersepadu (seksyen 181).

Standard Teknik (Bab 3, Bahagian VII)

Peruntukan standard teknik diwujudkan bagi memastikan pemberi perkhidmatan menyediakan peralatan dan kelengkapan teknik melalui pematuhan piawaian tertentu. Standard teknik ini penting supaya wujud kesalingbolehkendalian rangkaian. Seksyen 182 dan 183 menghalang seseorang daripada menggunakan teknik atau sistem yang boleh menjejaskan kesalingbolehkendalian rangkaian atau keselamatan awam. Seseorang yang menggunakan kelengkapan teknik atau sistem yang sedemikian boleh didenda tidak melebihi RM500 000 atau dipenjarakan tidak melebihi lima tahun, atau kedua-duanya jika disabitkan kesalahan.

Selaras dengan peruntukan seksyen 16 dan seksyen 158 berhubung kuasa Menteri, satu peraturan yang dikenali sebagai Peraturan Komunikasi dan Multimedia (Standard Teknik) 2000 telah diwujudkan dan mula berkuat kuasa pada 1 April 2000. Antara perkara-perkara yang diperuntukkan dalam peraturan ini adalah Agensi Pemerakuan (Certifying Agency) dan piawaian yang perlu dipatuhi oleh pembekal peralatan atau kelengkapan teknik.

Suruhannya boleh menetapkan suatu badan industri sebagai forum bagi standard teknik (seksyen 184), yang akan mempunyai kuasa untuk menghasilkan satu kod teknik (seksyen 185). Antara perkara-perkara yang boleh dimasukkan ke dalam kod teknik ini ialah:

- a) penyediaan kemudahan rangkaian, termasuk kehendak bagi pemberi dan pemasang berkelayakan;
- b) penyediaan perkhidmatan rangkaian, termasuk kehendak bagi pemberi berkelayakan;
- c) penyediaan perkhidmatan aplikasi, termasuk kehendak bagi pemberi berkelayakan;
- d) penyediaan kelengkapan dan pengkabelan pelanggan, termasuk kehendak bagi pemasang berkelayakan;
- e) kelulusan kelengkapan pelanggan dan peranti capaian lain;
- f) penerimapaian standard teknik yang dibuat oleh badan antarabangsa; dan
- g) penggalakan kekebalan dan keserasian elektromagnet.

Perlindungan Pengguna

Bahagian VIII mewujudkan rangka kerja untuk melindungi pengguna. Peruntukan ini bertujuan untuk memastikan pengguna mendapat perkhidmatan yang berkualiti dan mendapat pembelaan yang sewajarnya berhubung isu-isu perundangan, ganti rugi dan sebagainya. Antara aspek yang terkandung dalam peruntukan Bahagian ini ialah mutu perkhidmatan, perkhidmatan aplikasi dikehendaki, penubuhan Forum Pengguna, Kod Pengguna, penyelesaian pertikaian pengguna, pengawalseliaan kadar kemudahan atau perkhidmatan, dan pemberian perkhidmatan sejagat.

Mutu perkhidmatan

Seksyen 188 menghendaki seseorang pemberi perkhidmatan rangkaian atau perkhidmatan aplikasi supaya berurusan dengan pengguna dan melayan aduan mereka dengan cara yang berpatutan. Pemberi perkhidmatan yang tidak mematuhi peruntukan ini adalah melakukan kesalahan dan boleh didenda tidak melebihi RM20,000 atau dipenjara selama tempoh tidak melebihi 6 bulan, atau kedua-duanya.

Bagi memastikan mutu perkhidmatan yang diberikan kepada pengguna, Suruhanjaya boleh menetapkan suatu badan industri yang berfungsi sebagai forum pengguna. Forum ini bertanggungjawab menyediakan kod pengguna untuk melindungi dan memelihara kepentingan pengguna. Peruntukan Kod Pengguna berdaftar perlu dipatuhi oleh setiap pemberi perkhidmatan rangkaian atau aplikasi walaupun pematuhan berlaku dalam keadaan sukarela. Namun begitu, pematuhan adalah mandatori di bawah peruntukan syarat pemberian lesen, yang terpakai kepada semua pemegang lesen.

Satu forum pengguna telah ditubuhkan pada bulan Februari 2001 yang dikenali sebagai Communication and Multimedia Consumer Forum of Malaysia (CfM). Forum pengguna ini telah mewujudkan kod pengguna yang diterbitkan dalam Bahasa Malaysia dan Inggeris.

Seksyen 190 (2) memperuntukkan beberapa perkara yang boleh dibincangkan dalam kod pengguna:

- a) pemberian maklumat kepada pelanggan berkaitan dengan perkhidmatan, kadar dan prestasi;
- b) pemberian dan pembaikan kerosakan perkhidmatan;
- c) pengiklanan dan pernyataan perkhidmatan;
- d) amalan berkaitan dengan bayaran, penyediaan bil, pengutipan dan hutang pelanggan; dan
- e) apa-apa perkara lain yang melibatkan kepentingan pengguna.

Pada 27 Mac 2002, Menteri telah mengeluarkan satu arahan di bawah peruntukan seksyen 7 dan seksyen 104 (3). Arahan ini dikenali sebagai Arahan Menteri berkenaan dengan Mutu Perkhidmatan, Arahan No. 1, tahun 2002. Arahan ini dikeluarkan kepada Suruhanjaya untuk menentukan satu standard mandatori berkaitan dengan mutu perkhidmatan. Standard mandatori ini dikeluarkan untuk menggantikan kod industri sukarela (Safinaz:2002).

Perkhidmatan Aplikasi Dikehendaki

Seksyen 6 mentakrifkan perkhidmatan aplikasi dikehendaki sebagai perkhidmatan aplikasi yang terdapat dalam senarai yang ditentukan oleh Menteri di bawah seksyen 192.

Senarai ini boleh meliputi:

- a) perkhidmatan kecemasan;
- b) perkhidmatan bantuan direktori;
- c) perkhidmatan bantuan operator; dan
- d) perkhidmatan bagi pengguna tak upaya.

Safinaz (2002) berpendapat bahawa perkhidmatan aplikasi dikehendaki ini sebenarnya adalah perkhidmatan asas (*essential services*). Perkhidmatan-perkhidmatan asas ini dan pemberi perkhidmatan yang akan menyediakannya akan ditentukan oleh Menteri (seksyen 193).

Penyelesaian pertikaian pengguna

Bab 3 dalam bahagian ini memberikan kuasa kepada Suruhanjaya untuk menyelesaikan aduan yang diterima daripada pengguna berhubung perkhidmatan pelanggan dan perlindungan pengguna. Suruhanjaya juga hendaklah menyediakan suatu tatacara atau garis panduan untuk tujuan penyelesaian aduan pengguna (seksyen 196).

Pengawalseliaan Kadar

Bab 4 mengawalselia kadar perkhidmatan yang diberikan oleh pemberi perkhidmatan untuk memastikan kadar perkhidmatan yang ditawarkan kepada pengguna adalah

berpatutan. Seksyen 197 memperuntukkan bahawa pemberi perkhidmatan boleh menetapkan kadar bagi perkhidmatan yang mereka berikan mengikut kadar pasaran. Kadar yang ditetapkan ini hendaklah disiarkan kepada pelanggan. Kadar juga hendaklah ditetapkan berdasarkan prinsip-prinsip yang digariskan di bawah seksyen 198.

Sekiranya wajar, demi kepentingan awam, Menteri boleh campur tangan dalam menetapkan kadar perkhidmatan (seksyen 199). Atas cadangan pihak Suruhanjaya, Menteri boleh menentukan kaedah pengawalseliaan kadar khas, termasuk penetapan, kajian semula, pelupusan semula, pelupusan kadar atau peninggalan pengawalseliaan kadar jika kadar yang ditetapkan oleh pemberi perkhidmatan tidak mengikut prinsip-prinsip yang diperuntukkan di bawah seksyen 198. Penentuan kaedah pengawalseliaan kadar khas juga boleh dibuat untuk kumpulan orang tertentu atau dalam suatu kawasan tertentu (seksyen 200).

Selain itu, Menteri boleh menetapkan kaedah-kaedah yang disiarkan dalam *Warta*, berkaitan dengan peringkat kadar yang akan dikenakan bagi perkhidmatan dan kemudahan (seksyen 201). Satu peruntukan berkenaan kadar, yang dikenali sebagai *The Communication and Multimedia (Rates) Rules 2002*, telah dikeluarkan oleh Suruhanjaya. Peraturan ini mula berkuat kuasa pada 1 Mac 2002.

Pemberi perkhidmatan sejagat

Perkhidmatan sejagat diwujudkan untuk menggalakkan penghasilan kemudahan baru, selain memastikan pemberian perkhidmatan dalam “kawasan kurang liputan” dan

pemberian perkhidmatan kepada “kumpulan yang kurang diberikan perkhidmatan dalam masyarakat”. Perkhidmatan sejagat adalah tanggungjawab yang diberikan kepada pemberi perkhidmatan untuk memastikan bahawa perkhidmatan asas (*basic service*) boleh didapati atau dicapai oleh semua orang, tidak kira di mana mereka berada atau di mana mereka menjalankan perniagaan. Dalam erti kata yang lain, perkhidmatan sejagat menggalakkan penggunaan meluas perkhidmatan rangkaian atau perkhidmatan aplikasi di seluruh Malaysia (Safinaz:2002).

Seksyen 202 memperuntukkan kuasa Menteri untuk mengarahkan Suruhanjaya supaya menentukan suatu sistem perkhidmatan sejagat yang akan menggalakkan penggunaan meluas perkhidmatan rangkaian dan perkhidmatan aplikasi dalam kawasan yang kurang liputan perkhidmatan atau bagi kumpulan masyarakat yang kurang diberikan perkhidmatan.

Seksyen 203 menghendaki penentuan yang dikeluarkan oleh Suruhanjaya selaras dengan peruntukan seksyen 202, mengandungi takrif bagi frasa-frasa “kawasan yang kurang liputan perkhidmatan” dan “kumpulan yang kurang diberi perkhidmatan dalam masyarakat”. Akta ini juga memperuntukkan pewujudan satu kumpulan wang bagi maksud penyediaan sistem perkhidmatan sejagat (seksyen 204).

Menteri telah mengeluarkan arahan kepada Suruhanjaya pada Jun 2000 untuk menentukan satu sistem bagi perkhidmatan sejagat. Berikutan itu, Suruhanjaya telah menjalankan satu siasatan awam dengan menerbitkan satu kertas rundingan berkenaan

sistem perkhidmatan sejagat pada 21 Disember 2000. Dalam kertas tersebut, Suruhanjaya mencadangkan satu sistem perkhidmatan sejagat dan menyediakan satu draf penentuan bagi sistem tersebut (*MCMC, System of Universal Service Provision, Consultation Paper, 21 December 2000*).

Pihak awam telah dijemput untuk memberi komen berhubung kertas rundingan tersebut. Satu laporan siasatan awam telah dikeluarkan oleh Suruhanjaya pada 12 Mac 2001 (*MCMC, Report on a Public Inquiry Under Section 55 of the Communications and Multimedia Act 1998, on a System of Universal Service Provision, 12 March 2001*).

Satu lagi arahan Menteri dikeluarkan kepada Suruhanjaya selepas itu, berhubung pelaksanaan sistem perkhidmatan sejagat, yang seterusnya telah menghasilkan satu penentuan bagi sistem perkhidmatan sejagat (Penentuan Suruhanjaya No. 2, Tahun 2001).

Pengawalseliaan Sosial

Bahagian IX akta menyediakan rangka kerja pengawalseliaan sosial untuk menggalakkan perkara-perkara seperti yang berikut:

- a) pertumbuhan dan kemajuan perkhidmatan aplikasi kandungan yang mencerminkan kepelbagaian budaya masyarakat Malaysia;
- b) pewujudan perkhidmatan aplikasi kandungan secara meluas, yang mencerminkan kepelbagaian budaya masyarakat Malaysia;

- c) pematuhan nilai-nilai masyarakat Malaysia oleh pembekal perkhidmatan aplikasi kandungan.

Pengawalseliaan atau regulasi sosial dalam Akta Komunikasi dan Multimedia 1998 ini bertanggungjawab memelihara kepentingan, kerahsiaan maklumat dan pembangunan kandungan maklumat supaya sejajar dengan aspirasi dan kehendak masyarakat semasa (Syed Agil:2001). Antara aspek-aspek yang disentuh dalam peruntukan Bahagian ini termasuk pelesenan, kehendak kandungan dalam penyiaran dan penerbitan, penubuhan Forum Kandungan, dan Kod Kandungan.

Draf Kod Kandungan telah disediakan oleh Forum Komunikasi dan Multimedia Malaysia yang ditubuhkan pada bulan Februari 2001, selaras dengan kuasa yang diberikan kepada Suruhanjaya Komunikasi dan Multimedia, mengikut peruntukan Akta Komunikasi dan Multimedia 1998. Keahlian Forum terdiri daripada wakil-wakil pengiklan, penyedia perkhidmatan teks audio, penyiar, kumpulan sivik, pencipta kandungan dan pengedarnya serta pembekal perkhidmatan laluan internet. Perkara-perkara yang dikendalikan di bawah kod kandungan adalah seperti yang digariskan dibawah peruntukan seksyen 213(2) akta.

Kod Kandungan merupakan garis panduan dan tatacara berhubung pemerhatian kandungan melalui kawalan sendiri oleh industri, dalam suasana yang praktikal dan komersil. Pada masa yang sama, kod ini juga bertujuan untuk memupuk dan

menggalakkan kreativiti, inovasi dan pertumbuhan industri. Berikut adalah objektif khusus Kod Kandungan:

- a) memenuhi dan menyokong matlamat dan dasar kebangsaan yang diperuntukkan dalam Akta Komunikasi dan Multimedia 1998;
- b) memastikan keberkesanan kawalan sendiri dalam pembentukan, penyediaan dan penerangan kandungan;
- c) memberi kuasa kepada pengguna kandungan untuk membuat pilihan yang wajar antara pelbagai kandungan produk;
- d) mengenal pasti dan mengikuti perkembangan tahap piawai dan aliran sensitiviti, di peringkat kebangsaan dan antarabangsa, berkaitan dengan aplikasi dan mengkaji semula kod dari semasa ke semasa;
- e) memastikan peruntukan kod dipatuhi dan melaksanakan proses pemantauan yang berterusan.

Prinsip-prinsip umum yang berikut diterima pakai selaras dengan objektif Kod Kandungan:

- a) kandungan yang berbentuk sumbang, lucah, palsu, mengancam atau jelik sifatnya, dengan niat untuk mengganggu, mendera, mengugut dan menyentuh sensitiviti tidak dibenarkan (seksyen 211(1));
- b) dalam usaha menyediakan dan mengendalikan berita, laporan, hiburan dan iklan; penyedia kandungan perlu prihatin terhadap keperluan mengimbangi hasrat serta keinginan pengguna kandungan untuk mendapat kepelbagaian pilihan;

- c) perhatian perlu diberi untuk menyertakan dan menghormati kepelbagaian masyarakat Malaysia melalui penampilan kaum, agama, etnik, asal-usul, jantina, umur, taraf perkahwinan, status sosio-ekonomi, pegangan politik, lokasi, geografi, orientasi seks atau keupayaan mental dan fizikal;
- d) bahan atau komen prejudis berkaitan dengan perkara dan kategori yang dijelaskan sebelum ini, tidak dibenarkan;
- e) wanita dan lelaki harus diberikan paparan secara adil dan saksama dari segi demografi dengan mengambil kira umur, status sosial, agama, kaum, asal-usul, budaya, etnik, paras rupa fizikal, latar belakang, pekerjaan, situasi sosio-ekonomi dan aktiviti rekreasi;
- f) kandungan berkaitan dengan kanak-kanak harus diberi tumpuan terutama dari segi pemaparan kanak-kanak.

Penalti bagi pelanggaran peruntukan seksyen 211(1) Akta Komunikasi dan Multimedia berhubung kandungan yang dilarang, diperuntukkan dalam seksyen 211(2) iaitu denda tidak melebihi RM50,000 atau penjara selama tempoh tidak melebihi satu tahun, atau kedua-duanya jika disabitkan kesalahan. Sekiranya diulangi pelanggaran yang sama, seseorang itu boleh dikenakan denda selanjutnya iaitu RM1,000 bagi setiap hari atau sebahagian hari pelanggaran diteruskan selepas pensabitan.

Pemakaian peruntukan Kod Kandungan meliputi semua penyedia perkhidmatan aplikasi kandungan dan semua jenis kandungan yang ditakrifkan di bawah seksyen 6 Akta Komunikasi dan Multimedia 1998 iaitu “apa-apa bunyi, teks, gambar pegun, gambar

bergerak atau persembahan audiovisual lain, persembahan sentuhan atau apa-apa gabungan yang sedemikian, yang mampu direka, dimanipulasi, disimpan, diambil atau disampaikan secara elektronik”.

Pemakaian peruntukan kod juga meliputi sesiapa sahaja yang menggunakan perkhidmatan aplikasi kandungan dan tidak terhad kepada ahli Forum Kandungan; setiap orang yang telah mengemukakan persetujuan kepada Forum dan orang yang diarahkan oleh suruhanjaya mengikut peruntukan seksyen 99 Akta Komunikasi dan Multimedia 1998.

Isu kandungan merupakan salah satu isu penting dalam industri komunikasi dan multimedia hari ini. Identiti budaya sesebuah masyarakat akan turut merasakan kesan daripada era globalisasi sekiranya penyebaran kandungan, khususnya kandungan dari produk media yang dihasilkan oleh industri kandungan asing, berlaku tanpa kawalan. Perkembangan industri kandungan perlu dirancang kerana ketiadaan perancangan bukan sahaja akan menyebarkan maklumat yang kurang sesuai tetapi juga menyebarkan bahan-bahan yang bercorak *pleasurable consumption* dan akan mempengaruhi nilai, gaya dan norma hidup masyarakat setempat (Samsudin A. Rahim:2001).

Unsur-unsur budaya luar bukan sahaja disebarikan secara langsung melalui rangkaian media global dan internet, dalam bentuk program, iklan dan sebagainya tetapi juga melalui rangkaian media tempatan yang menyiarkan kandungan yang diimport. Begitu juga, ada kalanya budaya luar disajikan kepada audiens tempatan melalui watak-watak

tempatan tetapi membawa mesej daripada budaya luar. Terdapat kemungkinan unsur dan nilai daripada budaya luar ini diasimilasikan dalam nilai dan tindakan generasi muda secara tidak langsung (Samsudin A. Rahim:2001). Keadaan ini memerlukan kawalan dan pemantauan berkesan dari semasa ke semasa oleh pihak suruhanjaya melalui peranan Forum Kandungan dan pematuhan peruntukan Kod Kandungan.

Bahagian X akta memperuntukkan perkara-perkara am seperti pemasangan kemudahan rangkaian, capaian kemudahan rangkaian, pengeluaran permit pemasangan, penggunaan kemudahan atau perkhidmatan rangkaian secara tidak wajar, kesalahan dan penalti berhubung perkara-perkara teknikal yang dilarang dalam peruntukan akta.

Bab 2 Bahagian ini menggariskan penalti yang boleh dikenakan bagi tindakan memintas laluan komunikasi tanpa kelulusan, menggunakan kemudahan rangkaian, perkhidmatan rangkaian, perkhidmatan aplikasi atau perkhidmatan aplikasi kandungan secara fraud, dan menggunakan segala kemudahan ini dengan cara yang tidak wajar.

Terdapat peruntukan yang membolehkan kerajaan mengenakan kawalan tertentu ke atas bidang-bidang komunikasi di negara ini sekiranya berlaku darurat atau rancangan pemulihan semasa bencana. Para pemegang lesen dikehendaki mematuhi arah-arahan yang melibatkan kepentingan negara.

Bahagian ini juga memperuntukkan kuasa Menteri untuk menyimpan rekod ataupun berurusan dengan pihak berkuasa lain atau mana-mana organisasi antarabangsa dalam usaha meningkatkan kualiti perkhidmatan dan perundangan komunikasi di Malaysia.

Akhir sekali, Bahagian XI akta memperuntukkan pemansuhan akta-akta terdahulu iaitu Akta Telekomunikasi 1950 dan Akta Penyiaran 1988, dengan berkuatkuasanya Akta Komunikasi dan Multimedia 1998. Selain itu, diperuntukkan juga pembubaran Kumpulan Wang Telekomunikasi dan peruntukan peralihan bagi pemberian lesen dan kategori lesen yang diperuntukkan dalam kedua-dua akta yang telah dimansuhkan.

Beberapa kelonggaran diberikan bagi perkara-perkara teknikal berkaitan dengan kaedah dan tatacara pemberian lesen. Ini meliputi pengekalan mana-mana undang-undang subsidiari di bawah akta-akta yang telah dimansuhkan, sehingga undang-undang subsidiari baru digubal.

Akta Komunikasi dan Multimedia 1988 memperuntukkan satu Jadual yang memperincikan syarat-syarat pemberian pelbagai jenis lesen dalam industri komunikasi dan multimedia negara. Penguatkuasaan akta ini telah memperkenalkan pelaksanaan penstrukturan semula bentuk pemberian lesen dan kadar bayaran pelesenan bagi pembekal aplikasi perkhidmatan kandungan.

Struktur baru ini menggantikan prosedur pemberian lesen penyiaran dan telekomunikasi yang terdahulu, untuk mewujudkan prosedur yang lebih sistematik, mudah, telus dan

cepat. Ia bertujuan untuk memudahkan kerja-kerja pemantauan dan pengawalseliaan kandungan di bawah Suruhanjaya Komunikasi dan Multimedia.

Menurut Datuk Amar Leo Moggie (2000), pendekatan baru dalam aspek pelesenan diperkenalkan kerana beberapa permasalahan yang timbul daripada mekanisme pelesenan sebelum ini. Antaranya termasuk:

- a) penguasaan syarikat-syarikat besar yang memiliki lesen perkhidmatan dan infrastruktur, yang telah menyebabkan wujud suatu struktur integrasi yang rapat antara perkhidmatan yang ditawarkan dengan infrastruktur asas yang dibina oleh syarikat gergasi berkenaan. Ini seterusnya menyebabkan peserta baru sukar menembusi pasaran yang telah dimonopoli oleh syarikat-syarikat gergasi;
- b) peningkatan dalam bentuk perkhidmatan yang ditawarkan menerusi teknologi baru menyebabkan kerajaan sukar menentukan kategori lesen yang diperlukan untuk memenuhi bentuk perkhidmatan sedia ada.

Datuk Amar Leo Moggie seterusnya mengulas bahawa struktur pelesenan baru ini merupakan suatu mekanisme yang mudah, merentasi bidang dan direka khusus untuk membolehkan industri komunikasi dan multimedia beroperasi dengan cara yang lebih sempurna dan teratur tanpa pengenaan caj pelesenan berlebihan, yang boleh mengakibatkan peningkatan kos pengeluaran produk atau perkhidmatan.

Antara kelebihan yang diberikan oleh kerajaan dalam melaksanakan sistem pelesenan baru ini ialah pengenaan caj lesen individu dengan kadar yang setimpal dan tiada bayaran royalti dikenakan bagi lesen penyiaran yang dikeluarkan.

3.2.3 Kawalan sendiri (*self-regulation*)

Dasar kerajaan Malaysia yang mengurangkan regulasi secara komprehensif terhadap bidang-bidang tertentu seperti telekomunikasi, teknologi maklumat dan industri bidang-bidang berkenaan boleh dianggap suatu pendekatan telus kerajaan untuk mengurangkan bentuk sekatan atau kawalan terhadap bidang-bidang tersebut (Leo Moggie:1999).

Syed Hussein (1999) berpendapat bahawa pendekatan ini diterima kerana ia akan menjadikan sesuatu regulasi itu lebih bersifat fleksibel dan relevan kepada suatu tempoh masa tertentu. Ia juga berkait rapat dengan perkembangan teknologi semasa yang kerap berubah dalam bidang-bidang berkenaan.

Persekitaran teknologi yang pantas berubah boleh terhalang dengan kewujudan peruntukan undang-undang yang statik. Undang-undang yang tidak mampu bergerak seiring dengan kemajuan adalah undang-undang yang tidak berkesan, tidak relevan dan mungkin diabaikan oleh golongan yang tertakluk kepada peruntukannya. Undang-undang begini juga mungkin tidak mampu merealisasikan matlamat asal penggubalannya dalam persekitaran yang telah mengalami perubahan. Organisasi bukan-statutori lebih mudah untuk diubahsuai dengan pantas kerana tiada prosedur pindaan yang memerlukan masa yang panjang (Juni Ewe:2001).

Juni Ewe (2001), Timbalan Pengerusi Advertising Standards Authority Malaysia (ASA) berpendapat bahawa dalam era perubahan teknologi yang pantas dan peningkatan dalam persekitaran percantuman (*convergence*), satu-satunya kaedah regulasi yang praktikal dan boleh dikuatkuasakan adalah kawalan sendiri kerana sukar, walaupun tidak mustahil, untuk memantau pematuan peruntukan pelbagai regulasi dalam persekitaran multimedia.

Kepentingan sistem kawalan sendiri diakui oleh European Advertising Standard Alliance (EASA):

“properly designed and well administered self-regulatory system provide a swift, flexible, inexpensive and effective means of enabling the responsible majority of the industry to restrain the irresponsible minority...”

Pendapat Edwin L. Behrens (2000) juga turut menekankan kepentingan kawalan sendiri:

“The key for the new millennium may well be “self regulation” – that is, for industries to demonstrate the leadership to get out ahead of issues so they don't become the basis for undue governmental intervention and control.”

Di Malaysia, kerajaan menggalakkan kawalan sendiri dalam industri komunikasi dan multimedia melalui pelaksanaan Akta Komunikasi dan Multimedia 1998. Dalam erti kata lain, pengusaha industri diberi hak untuk menentukan bentuk etika semasa mereka menjalankan aktiviti-aktiviti perniagaannya, mengikut keperluan pasaran global dan merancang hala tuju pembangunan sektor-sektor tersebut pada satu tempoh masa yang panjang (Syed Agil:2001).

Walau bagaimanapun, jika ini gagal dicapai, kerajaan akan campur tangan untuk memastikan kelancaran program pembangunan industri tersebut. Melalui penubuhan Suruhanjaya Komunikasi dan Multimedia, peranan penting kerajaan dapat dilihat dalam usahanya untuk mewujudkan program kawalan sendiri industri. Beberapa kemudahan seperti Forum Kandungan dan Kod Kandungan, telah mewujudkan ruang untuk perbincangan dan memastikan hubungan kerja yang konstruktif dapat dibina antara sektor awam dan sektor swasta, termasuk pengguna dan pertubuhan bukan kerajaan.

Kawalan sendiri adalah proses di mana sesuatu industri itu mengambil bahagian secara aktif dan bertanggungjawab dalam mengawal sendiri aktiviti-aktivitinya (EASA:2001).

Terdapat dua elemen utama dalam proses kawalan sendiri iaitu:

- a) kod amalan atau garis panduan yang mengawal kandungan industri; dan
- b) proses mewujudkan, menyemak semula dan melaksanakan kod amalan atau garis panduan tersebut.

Kawalan sendiri bertindak sebagai “pelengkap” kepada undang-undang negara yang mengawal aktiviti industri. Ia memainkan peranan penting dalam membina keyakinan pengguna terhadap produk dan perkhidmatan yang dihasilkan oleh industri. Selain itu, ia juga berperanan membimbing mereka yang terlibat dalam industri supaya pelanggaran peruntukan kod dan garis panduan dapat dielakkan atau diminimumkan.

Mekanisme kawalan kandungan sendiri di kalangan anggota masyarakat negara ini perlu diberi perhatian untuk menyemai sikap bertanggungjawab terhadap sebarang kandungan yang diakses atau diperoleh daripada internet atau media telekomunikasi dan penyiaran lain (Hamdan:2000).

Suatu pendekatan pendidikan berkonsep “disiplin sendiri” perlu dilaksanakan di kalangan masyarakat supaya peningkatan kefahaman mereka terhadap kandungan maklumat boleh meningkatkan kepekaan mereka terhadap kandungan maklumat tersebut (Syed Agil:2001).

Menurut EASA (2002), kejayaan kawalan sendiri bergantung pada pemakaian beberapa prinsip umum yang menyokong proses pelaksanaannya. Prinsip-prinsip ini boleh dikesan dalam kebanyakan sistem kawalan sendiri dunia hari ini:

a) Faedah pengguna

Matlamat sistem kawalan sendiri ialah mengekalkan keyakinan pengguna dan menawarkan respons yang pantas dan berkesan pada setiap aduan pengguna. Ia memudahkan perlindungan pengguna dengan menyediakan saluran mengemukakan aduan kepada komponen-komponen dalam industri.. Ia membolehkan pelbagai jenama produk bersaing secara adil demi kepentingan pengguna. Sistem kawalan sendiri hendaklah memastikan bahawa pengguna adalah fokus utama dalam industri.

b) Bebas

Kawalan sendiri mestilah bebas daripada pengaruh kerajaan dan kepentingan kumpulan tertentu, dari segi operasi dan pembuatan keputusan.

c) Telus dan mudah dihubungi

Saluran untuk mengemukakan aduan hendaklah memudahkan pengguna dan tidak melibatkan apa-apa kos. Hak pengguna untuk memanfaatkan sistem kawalan sendiri dan cara-cara mengemukakan aduan hendaklah dimaklumkan kepada pengguna. Pelaksanaan sistem kawalan sendiri dan pembuatan keputusan mestilah berjalan dalam keadaan telus.

d) Keberkesanan

Tanpa mengambil kira peranan peruntukan undang-undang negara, kawalan sendiri mestilah berkesan dari segi operasi dan hasil pelaksanaannya. Pelaksanaan sistem kawalan sendiri perlu pantas, fleksibel, sesuai dengan keadaan industri dan tidak melibatkan birokrasi. Peraturan dan prosedur kawalan sendiri hendaklah disemak dari semasa ke semasa untuk memastikan keberkesanannya.

e) Kecekapan mengendalikan dan menguatkuasakan aduan

Sistem kawalan sendiri hendaklah menggariskan kaedah-kaedah menangani aduan pengguna, tanpa melibatkan apa-apa kos. Ia perlu memperuntukkan hukuman yang mencukupi dan berwibawa untuk meyokong keputusan-keputusan yang dicapainya. Sistem kawalan sendiri juga hendaklah mempunyai kuasa untuk menguatkuasakan

keputusan-keputusannya dengan berkesan, iaitu memperoleh sokongan moral dan praktikal daripada komponen-komponen dalam industri.

f) Kawalan sendiri dan undang-undang

Pelaksanaan kawalan sendiri mesti seiring dengan pematuhan undang-undang. Tiada apa-apa proses dalam kawalan sendiri yang boleh menyebabkan pengguna tidak mendapat perlindungan undang-undang.

g) Sumber bantuan

Sistem kawalan sendiri perlu diberikan bantuan dan sokongan yang mencukupi untuk membolehkan pencapaian matlamat-matlamatnya. Anggota industri hendaklah memastikan pemberian sokongan moral dan kewangan yang mencukupi untuk menjayakan kawalan sendiri dan organisasi-organisasi yang melaksanakannya.

Peruntukan Akta Komunikasi dan Multimedia 1998 memperlihatkan kesungguhan kerajaan dalam mengurangkan peraturan-peraturan yang mengikat atau mengongkong pengusaha-pengusaha industri, dengan memperkenalkan konsep kawalan sendiri iaitu suatu konsep yang begitu penting dalam persekitaran percantuman teknologi komunikasi dan multimedia hari ini.

Walaupun pelaksanaannya hanya melibatkan komunikasi berangkaian sahaja, peruntukan berhubung kandungan meliputi semua jenis media komunikasi. Pelbagai forum dan kod yang telah diwujudkan atau yang masih di peringkat perancangan diharapkan dapat

melancarkan lagi pelaksanaan kawalan sendiri dalam industri komunikasi dan multimedia negara, selain memberi kemudahan kepada pengusaha industri dan pengguna.

3.3 Akta Mesin Cetak dan Penerbitan 1984

3.3.1 Pengenalan

Akta Mesin Cetak dan Penerbitan lahir berikutan beberapa insiden yang berlaku seperti kekacauan antara kumpulan Cina di Singapura (1911-1920), gerakan propaganda Jepun di Malaya (menjelang Perang Dunia Kedua) dan pemberontakan komunis (1948). Sejarah akta ini boleh disusur galur hingga ke India, bermula dengan *Bengal Regulation 1818* (Mohd Safar Hasim:2002).

Peraturan Bengal dikuatkuasakan di Singapura pada tahun 1827 melalui *Singapore Chronicle* dan di Melaka pada tahun yang sama melalui *Malacca Observer*. Pada tahun 1835, kerajaan East India Company di Bengal telah menggubal undang-undang baru yang menghapuskan semua undang-undang berkaitan penerbitan di ketiga-tiga kerajaan Presidensi India. Undang-undang baru ini hanya menggariskan keperluan pendaftaran mesin cetak, yang memperuntukkan bahawa menjadi satu kesalahan jika seseorang itu tidak mendaftarkan mesin cetak yang dimilikinya.

Undang-undang ini dikuatkuasakan di Negeri-negeri Selat mulai September 1835. Undang-undang ini digabungkan dengan Undang-undang Buku pada tahun 1888 yang mewajibkan diserahkan untuk simpanan pemerintah, tiga buah buku yang diterbitkan. Salah sebuah daripada buku-buku tersebut dihantar ke Muzium London.

Undang-undang gabungan tersebut berkuat kuasa hingga 1920 apabila Ordinan Mesin Cetak 1920 digubal oleh kerajaan Negeri-Negeri Selat di Singapura bagi menangani masalah kekacauan di Singapura, yang ditimbulkan oleh pendatang berbangsa cina. Akhbar digunakan secara meluas dalam perselisihan antara dua kumpulan utama cina dan buat pertama kali, penggubalan Ordinan ini telah mewujudkan peruntukan berhubung pelesenan mesin cetak.

Pada tahun 1924, Negeri-Negeri Melayu Bersekutu mengikut langkah kerajaan Negeri-Negeri Selat dengan menggubal Enakmen Mesin Cetak 1924. Negeri-Negeri Melayu Tidak Bersekutu juga mempunyai undang-undang mesin cetaknya sendiri, dengan peruntukan yang sama seperti Enakmen Mesin Cetak 1924.

Beberapa pindaan kecil dibuat pada Ordinan Mesin Cetak 1920 antara tahun 1920 hingga 1939. Pada tahun 1939, berikutan ancaman propaganda Jepun yang telah mewujudkan akhbar berbahasa Jepun, Inggeris, Cina dan Melayu, kerajaan Negeri-Negeri Selat meluluskan pindaan yang mewajibkan permit penerbitan diperoleh bagi menerbitkan penerbitan berkala seperti akhbar dan majalah.

Kedua-dua peruntukan berkaitan dengan pelesenan mesin cetak dan permit penerbitan terus kekal hingga ke hari ini. Berikutan pemberontakan komunis yang cuba untuk menumbangkan kerajaan Persekutuan Tanah Melayu, satu undang-undang mesin cetak yang berkuat kuasa di seluruh Tanah Melayu telah digubal. Undang-undang baru ini dikenali sebagai Ordinan Mesin Cetak 1948 dan berkuat kuasa mulai Julai 1948.

Akta Mesin Cetak dan Penerbitan 1984 digubal dengan mencantumkan kedua-dua Akta Mesin Cetak 1948 dan Akta Kawalan Penerbitan Diimport 1958 yang telah dimansuhkan. Akta ini bertujuan untuk mengawal selia penggunaan mesin cetak dan percetakan, pengimportan, penghasilan, penghasilan semula, penerbitan dan pengedaran hasil penerbitan. Akta ini mengandungi tiga elemen utama iaitu pelesenan mesin cetak, permit penerbitan dan kawalan penerbitan yang tidak diingini.

Pada tahun 1987, Akta Mesin Cetak dan Penerbitan dipinda sekali lagi untuk memasukkan beberapa elemen lain iaitu penerbitan tidak benar dan keputusan muktamad menteri berhubung perkara-perkara yang diperuntukkan dalam akta. Kajian berhubung Akta Mesin Cetak dan Penerbitan 1984 ini memberi tumpuan kepada empat bahagian utama peruntukan iaitu:

- a) Bahagian II : Pelesenan mesin cetak
- b) Bahagian III : Permit untuk menerbitkan akhbar
- c) Bahagian IV : Kawalan hasil penerbitan tak diingini
- d) Bahagian IV : Beberapa peruntukan pelbagai

3.3.2 Pelesenan mesin cetak

Seseorang yang ingin memulakan kerja percetakan hendaklah mendapatkan suatu lesen daripada Menteri Hal Ehwal Dalam Negeri. Mesin cetak boleh dirampas sekiranya tiada lesen yang sah dikeluarkan selaras dengan peruntukan seksyen 3. Seksyen 3(1) memperuntukkan bahawa seseorang itu tidak boleh menyimpan untuk kegunaannya, apa-apa mesin bagi tujuan mencetak, menyalin atau menghasilkan semula apa-apa dokumen,

melainkan dengan lesen. Mesin cetak adalah seperti yang diperincikan dalam Jadual 1 akta (Lihat Lampiran 2).

Sesiapa yang menggunakan mesin cetak tanpa lesen yang sah atau melanggar apa-apa syarat yang dikenakan dalam lesen, jika disabitkan kesalahan boleh dikenakan hukuman penjara selama tidak melebihi tiga tahun dan denda tidak melebihi RM20 000 atau kedua-duanya. Deposit yang disimpan di bawah peruntukan seksyen 10 juga boleh dilucut hak.

Pemberian lesen terletak pada budi bicara Menteri, bagi satu tempoh yang ditetapkan. Budi bicara ini membolehkan Menteri menolak mana-mana permohonan lesen, membatalkan atau menggantung lesen yang telah diberi, bagi suatu tempoh yang difikirkannya mustahak.

Peruntukan seksyen 3 ini hanya terpakai kepada aktiviti perniagaan percetakan dan penerbitan. Ia tidak meliputi perteraaan apa-apa ukiran atau percetakan kad kunjungan atau kad niaga, kepala surat atau apa-apa juga surat, memorandum atau dokumen yang ditaip, dicetak atau dihasilkan semula mengikut perjalanan biasa perniagaan (Mohd Safar:2002).

Menurut maklumat daripada responden kajian di Kementerian Dalam Negeri, peruntukan akta ini tidak terpakai kepada penerbitan web atau internet, hanya penerbitan bercetak seperti suratkhbar, majalah, buku, risalah dan sebagainya. Walau bagaimanapun, sejak kebelakangan ini sering kedengaran cadangan daripada pelbagai pihak supaya bidang

kuasa Akta Mesin Cetak dan Penerbitan 1984 diperluas bagi meliputi kawalan terhadap bahan yang dipaparkan melalui saluran internet.

Pensyarah Jabatan Komunikasi, Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM) Profesor Madya Dr. Safar Hasim (2001) berpendapat bahawa beberapa persoalan dari segi perundangan perlu diambil kira sekiranya akta ini dipinda bagi meliputi penerbitan web atau internet. Menurut beliau, kebanyakan portal internet berpangkalan di luar negara dan di negara-negara maju sehingga sukar bagi kerajaan Malaysia mengenakan sebarang sekatan atau undang-undang untuk mengawalinya. Selain itu, beliau juga berpendapat bahawa dari segi kandungan halaman web, pada hari ini telah sedia wujud undang-undang yang boleh digunakan untuk mengatasi masalah fitnah dan penyebaran berita palsu.

Mesin cetak yang digunakan bagi maksud yang menyalahi undang-undang

Seksyen 4 memperuntukkan bahawa sesiapa yang mencetak atau menghasilkan atau menyebabkan atau membenarkan dicetak atau dihasilkan dengan menggunakan mesin cetak atau mesinnya, apa-apa hasil penerbitan atau dokumen yang berikut, adalah melakukan kesalahan:

- a) bahan lucah atau bahan selainnya, yang bertentangan dengan kesopanan awam, atau;
- b) bahan yang mengandungi perkara-perkara berhubung keganasan terhadap orang atau harta, menggalakkan pencabulan undang-undang atau perintah yang sah di sisi undang-undang atau yang melakukan pecah keamanan atau yang mungkin membawa kepada pecah keamanan atau menggalakkan perasaan niat jahat, perseteruan, permusuhan, kebencian, ketakharmonian atau pecah belah.

Jika disabitkan kesalahan di bawah peruntukan ini, seseorang itu boleh dikenakan hukuman penjara tidak melebihi tiga tahun atau denda tidak melebihi RM20 000 atau kedua-duanya. Mesin cetak atau mesin yang digunakan untuk mencetak apa-apa hasil penerbitan atau dokumen yang digariskan di bawah peruntukan seksyen 4(1) atau peruntukan mana-mana undang-undang bertulis yang dinyatakan dalam Jadual II akta (Lihat Lampiran 2), boleh diperintahkan oleh mahkamah supaya dilucut hak, walaupun tiada seorangpun yang disabitkan atas sesuatu kesalahan.

3.3.3 Permit Penerbitan

Seksyen 5(1) memperuntukkan bahawa seseorang itu tidak boleh mencetak, mengimport, menerbit, menjual, mengedar atau menawar untuk menerbitkan, menjual atau mengedar apa-apa akhbar yang dicetak di Malaysia atau Singapura kecuali diberikan permit oleh Menteri seperti yang diperuntukkan dalam seksyen 6(1)(a) atau (b).

Menurut seksyen 5 (2), seseorang itu juga melakukan kesalahan jika dia :

- a) mencetak akhbar tanpa permit penerbitan atau mencetak akhbar walaupun permitnya telah dibatalkan atau digantung; atau
- b) mengimport, menerbit, menjual, mengedar atau memiliki dalam simpanannya, untuk tujuan-tujuan tersebut, apa-apa akhbar yang dicetak di Malaysia atau Singapura walaupun permit tidak diberikan atau permitnya telah dibatalkan atau digantung.

Jika disabitkan atas kesalahan-kesalahan tersebut, seseorang itu boleh dikenakan hukuman penjara tidak melebihi tiga tahun atau denda tidak melebihi RM20 000 atau kedua-duanya.

Seksyen 6 menggariskan kuasa-kuasa Menteri dalam pemberian permit bagi tujuan percetakan dan penerbitan. Menurut budi bicara mutlaknya di bawah seksyen 6(1) akta, Menteri boleh memberikan permit kepada:

- a) mana-mana orang untuk mencetak dan menerbitkan akhbar di Malaysia; atau
- b) mana-mana pemilik akhbar di Singapura, yang membenarkan akhbar itu diimport, dijual atau diedarkan di Malaysia.

Peruntukan berkaitan dengan permit pengedaran untuk akhbar Singapura dibuat pertama kali dalam tahun 1957 apabila Persekutuan Tanah Melayu mencapai kemerdekaan (Mohd Safar:2002). Seksyen 6(2) membenarkan Menteri membatalkan atau menggantung sesuatu permit selama suatu tempoh yang difikirkannya mustahak.

Akta ini juga memperuntukkan keperluan pemegang permit penerbitan Singapura mempunyai tempat perniagaan di Malaysia untuk memudahkan penyampaian apa-apa notis atau proses undang-undang kepada penerbit tersebut. Nama dan alamat wakil hendaklah dimaklumkan kepada Menteri (seksyen 6(3)).

3.3.4 Kawalan penerbitan tidak diingini

Seksyen 7 memberi kuasa kepada Menteri untuk melarang sama ada secara mutlak atau tertakluk kepada syarat, apa-apa percetakan, pengimportan, penghasilan semula, penerbitan, penjualan, pengedaran atau pemilikan sesuatu hasil pengeluaran dan hasil pengeluaran masa hadapan penerbit, yang memudaratkan atau mungkin memudaratkan ketenteraman awam, kemoralan, keselamatan, atau yang mungkin menggemparkan fikiran orang awam, yang bertentangan dengan peruntukan mana-mana undang-undang atau mungkin memudaratkan kepentingan awam atau negara.

Peruntukan ini boleh dilaksanakan antaranya melalui larangan pengimportan, dan jika hasil penerbitan adalah penerbitan berkala, larangan boleh meliputi penerbitan lalu atau akan datang (seksyen 7(2)). Peruntukan seksyen ini juga menghendaki penerbit menandatangani satu jumlah tertentu sebelum apa-apa penerbitan dibenarkan diimport (seksyen 7(2)(d)). Deposit ini boleh dilucut hak selepas penerbit diberikan peluang untuk menunjuk sebab kenapa ia tidak boleh dilucut hak. Selain itu, deposit juga boleh dilucut hak jika penerbit tidak hadir ke mahkamah dan digunakan sebagai penyelesaian apa-apa penghakiman (seksyen 7(3) dan (4)).

Tindakan boleh diambil untuk mengharamkan sesuatu hasil penerbitan di bawah peruntukan seksyen 7. Pada 12 September 1998, kerajaan telah mengharamkan pita audio bertajuk *Mayat Bertukar Menjadi Khinzir* oleh Kamal Ashari (Mohd Safar:2002). Kesalahan menyimpan pita ini membolehkan seseorang itu didenda sejumlah RM5 000 (seksyen 8(1)). Seksyen 8(2) pula memperuntukkan bahawa mereka yang menerbit,

mencetak dan mengedarkan hasil penerbitan larangan boleh dipenjarakan tidak melebihi tiga tahun atau didenda tidak melebihi RM20 000, atau kedua-duanya.

3.3.5 Kesalahan menyiarkan berita tidak benar

Pada tahun 1987, satu pindaan dibuat pada Akta Mesin Cetak dan Penerbitan 1984. Antara peruntukan baru yang diperkenalkan ialah seksyen 8A, berkaitan dengan kesalahan menyiarkan berita tidak benar. Editor *The Borneo Mail*, Pung Chen Choon telah didakwa berdasarkan peruntukan seksyen ini kerana menerbitkan berita berhubung penahanan seorang paderi Benjamin Basintol di bawah Akta Keselamatan Dalam Negeri 1960 (Mohd Safar:2001).

Peguaam pihak yang tertuduh telah mengemukakan persoalan kepada Mahkamah Tinggi Kota Kinabalu, sama ada peruntukan seksyen 8A(2) itu sah dari segi undang-undang perlembagaan. Persoalan ini kemudiannya dirujuk kepada Mahkamah Agung yang memutuskan bahawa seksyen 8A(2) tidak bertentangan dengan peruntukan Perlembagaan berhubung kebebasan bersuara dan tidak menyekat kebebasan akhbar, sama ada secara langsung atau tidak langsung. Sebaliknya, peruntukan ini bertujuan untuk memastikan kebebasan akhbar tidak disalahgunakan atau dieksploitasi.

Setakat ini, kebanyakan kes berkaitan dengan peruntukan Akta Mesin Cetak dan Penerbitan 1984 melibatkan peruntukan seksyen 8A(1) iaitu peruntukan berhubung penyiaran berita tidak benar. Bekas Ahli Parlimen DAP, Lim Guan Eng telah didakwa

berdasarkan peruntukan seksyen ini, begitu juga dengan kes Irene Fernandez, yang didakwa menyiarkan berita palsu tentang pendatang tanpa izin di Kem Semenyih.

Mohd Safar (2002) berpendapat bahawa sebelum peruntukan berhubung penyiaran berita tidak benar (seksyen 8A) dimasukkan ke dalam Akta Mesin Cetak dan Penerbitan 1984, tidak terdapat apa-apa pendakwaan dibuat di bawah peruntukan akta ini. Menurut beliau lagi, berdasarkan tindakan pendakwaan yang diambil oleh kerajaan setakat ini, dapat dirumuskan bahawa “berita tidak benar” yang diberikan perhatian ialah yang berita sensitif atau berbau politik.

Bagi menjamin bukan semua berita tidak benar boleh didakwa di mahkamah, keizinan bertulis Pendakwaraya diperlukan sebelum sesuatu tindakan boleh dimulakan (seksyen 8A(3)). Ini bermakna, hanya pihak kerajaan boleh mengambil tindakan terhadap mana-mana pihak yang melanggar peruntukan berkenaan (Mohd Safar:2002).

Peruntukan berhubung penyiaran berita tidak benar atau lebih dikenali sebagai *false news provisions* dalam bidang undang-undang adalah peruntukan undang-undang yang menghalang penyebaran berita tidak benar. Sejarah peruntukan ini bermula sejak tahun 1275 lagi apabila ia mendapat tempat dalam Statute of Westminster, England (Scott:1952). Pada masa itu, maklumat sukar didapati dan sukar untuk disahkan kesahihannya. Mudah bagi berita atau maklumat yang tidak benar menyebabkan perselisihan, yang boleh membawa kepada pertumpahan darah. Peruntukan ini telahpun dimansuhkan pada tahun 1888 di England.

Kebanyakan badan rasmi hak asasi kemanusiaan dunia seperti Human Rights Watch, Amnesty International dan SUARAM berpendapat bahawa peruntukan penyiaran berita tidak benar adalah bertentangan dengan jaminan hak asasi kemanusiaan yang diberikan oleh perlembagaan negara, malah bertentangan dengan prinsip undang-undang antarabangsa.

3.3.6 Peruntukan pelbagai

Deposit

Seperti yang telah dibincangkan, sebelum diberikan lesen atau permit, seseorang mungkin dikehendaki oleh Menteri supaya menandatangani amaun tertentu kepada pihak kerajaan. Deposit ini boleh dilucut hak oleh mahkamah jika berlaku apa-apa kesalahan seperti yang diperuntukkan dalam Akta Mesin Cetak dan Penerbitan 1984 atau mana-mana kaedah yang dibuat di bawahnya. Deposit juga boleh dilucut hak jika berlaku pelanggaran mana-mana syarat lesen (seksyen 10).

Dokumen bercetak hendaklah mengandungi nama pencetak dan penerbit

Setiap hasil penerbitan yang dicetak atau diterbitkan di Malaysia hendaklah dicetak pada lembaran pertama atau akhir, nama dan alamat pencetak dan penerbitnya, dengan cara yang mudah dibaca, dalam Bahasa Malaysia atau Inggeris (seksyen 11(1)).

Seksyen 11(2) memperuntukkan bahawa seseorang itu tidak boleh menerbit, menghasilkan semula, menjual, mengedar atau menawarkan untuk menerbit, menghasilkan semula, menjual atau mengedarkan apa-apa hasil penerbitan yang tidak

mempunyai nama dan alamat pencetak dan penerbit. Bagi rakaman suara, nama dan alamat pengeluar hendaklah dicetak dengan jelas pada kulit atau bekasnya. Sesiapa yang disabitkan kesalahan di bawah peruntukan ini boleh dikenakan hukuman penjara tidak melebihi setahun atau denda tidak melebihi RM5 000, atau kedua-duanya.

Pada 27 Mac 2000, Unit Kawalan Penerbitan, Kementerian Dalam Negeri (KDN) telah menolak untuk memperbaharui permit penerbitan Majalah *Detik* atas alasan penerbit tidak mencetak alamatnya pada muka hadapan majalah tersebut dan telah meletakkan permit penerbitannya di bawah nama penerbit lain, tanpa mendapatkan keizinan KDN terlebih dahulu.

Bagi hasil penerbitan yang diimport, memadai jika nama pencetak, penerbit atau pengeluar dicetak dengan jelas pada mana-mana bahagian hasil penerbitan itu atau bekasnya (seksyen 11(3)).

Tempoh sah lesen dan permit

Lesen atau permit yang diberi di bawah peruntukan akta adalah tertakluk kepada syarat-syarat yang terkandung di dalamnya dan sah bagi tempoh dua belas bulan dari tarikh pemberiannya atau lebih singkat, seperti yang dinyatakan dalam lesen atau permit. Walau bagaimanapun, tempoh ini tidak terpakai jika permit atau lesen tersebut dibatalkan atau digantung (seksyen 12(1)).

Seksyen 12(2) memperuntukkan budi bicara mutlak Menteri untuk menolak permohonan mendapatkan lesen atau permit. Peruntukan ini sering dipersoalkan oleh pemilik akhbar dan majalah, khususnya yang menerbitkan akhbar dan majalah milik parti pembangkang atau yang cenderung untuk menyokong parti-parti tersebut. Peruntukan ini turut dikritik oleh pertubuhan bukan kerajaan di Malaysia dan di luar negara seperti Suara Rakyat Malaysia (SUARAM), Human Rights Watch (HRW), Just International Organization dan sebagainya.

Pembatalan, pengantungan dan pemindahan lesen atau permit

Walaupun sesuatu lesen atau permit telah dikeluarkan, Menteri boleh membatalkannya jika beliau berpuas hati bahawa mana-mana mesin cetak telah digunakan untuk mencetak hasil penerbitan yang memudaratkan ketenteraman awam atau keselamatan negara atau akhbar yang diterbitkan mengandungi perkara-perkara yang memudaratkan ketenteraman awam atau keselamatan negara (seksyen 13(1)).

Selepas peristiwa 'Operasi Lalang' pada tahun 1987, Akta Mesin Cetak dan Penerbitan 1984 telah dipinda untuk memasukkan peruntukan ini. Lesen akhbar *Star*, *Sin Chew Jit Poh*, dan *Watan* telah digantung berikutan peristiwa ini tetapi diberikan semula beberapa bulan kemudian.

Permit atau lesen yang telah diberikan tidak boleh dipindah milik, diserahkan atau diletakkan di bawah kawalan mana-mana orang lain selain pemegang asal lesen atau

permit, kecuali dibenarkan oleh Menteri. Pelanggaran peruntukan seksyen ini boleh menyebabkan lesen atau permit dibatalkan atau digantung (seksyen 13(2)).

Majalah remaja *Wasilah* tidak dapat memperbaharui permit penerbitannya setelah tempohnya berakhir pada bulan Ogos 2000 kerana menurut pihak KDN, penerbitnya telah menggunakan permit penerbitan penerbit lain.

Menteri boleh membenarkan pemindahan lesen atau permit jika beliau berpuas hati bahawa kebenaran tersebut wajar diberikan dalam keadaan berlaku kematian, hilang keupayaan, kebangkrapan atau dalam hal yang melibatkan syarikat, penyelesaian ke atas pemegang lesen atau permit diperlukan, atau jika seorang penerima atau pengurus dilantik berhubung perniagaan pemegang lesen atau permit, atau atas sebab-sebab lain (seksyen 13(3)).

Keputusan muktamad Menteri dan penyingkiran hak untuk didengar

Dua lagi peruntukan yang sering menimbulkan bantahan di kalangan pejuang kebebasan media di Malaysia dan di luar negara ialah seksyen 13A dan 13B. Seksyen 13A memperuntukkan bahawa keputusan-keputusan yang dibuat oleh Menteri berhubung pemberian, pembatalan atau penggantungan lesen dan permit adalah muktamad dan tidak boleh dipersoalkan oleh mana-mana mahkamah, atas apa-apa alasan jua pun.

Peruntukan ini dimasukkan ke dalam akta berikutan kes yang dikemukakan ke mahkamah oleh Aliran, sebuah pertubuhan bukan kerajaan, berhubung permit penerbitan

Majalah Aliran dalam Bahasa Malaysia. Mahkamah Tinggi telah memerintahkan permit diberikan tetapi keputusan ini ditolak oleh Mahkamah Agung ketika itu, apabila kerajaan mengemukakan rayuan (Mohd Safar:2002).

Seksyen 13B memperuntukkan penyingkiran hak untuk didengar, berhubung permohonan mendapatkan lesen atau permit, pembatalan atau penggantungan lesen atau permit.

Peruntukan yang tidak membenarkan keputusan Menteri dipersoalkan di mana-mana mahkamah dan peruntukan berkaitan dengan penyingkiran hak untuk didengar mendapat tentangan dan bantahan dari kebanyakan pengamal media dan pejuang hak asasi kemanusiaan kerana ia melibatkan isu semakan kehakiman yang merupakan kaedah perundangan paling penting untuk memastikan pihak kerajaan sentiasa bertanggungjawab atas setiap keputusan yang diambilnya.

Kepentingan semakan kehakiman atau *judicial review* ini dapat dilihat dalam pernyataan-pernyataan hakim, ahli akademik dan pengamal dalam bidang undang-undang dan media.

Lord Diplock berpendapat:

"The doctrine of judicial review is the single most important judicial method by which the executive government is made accountable for its decision."

Begitu juga dengan pendapat Cyrus Das (2001), Presiden Commonwealth Lawyers Association:

"Judicial review of administrative action is concerned with the right of a person, whether citizen or not, to challenge and question governmental decisions adversely affecting them. It could be under any of the wide variety of circumstances in which governments make decisions affecting the rights of the person, ranging from matters relating to life and liberty, down to the ordinary licensing cases involving livelihood."

Cyrus Das juga berpendapat bahwa badan pembuat undang-undang di sesetengah negara, yang dikuasai oleh pihak kerajaan, sering didapati bertindak menghalang pelaksanaan semakan kehakiman terhadap keputusan-keputusan kerajaan melalui penggubalan *ouster clauses*. Fasal yang lazimnya dimasukkan dalam peruntukan akta ialah "keputusan menteri adalah muktamad dan tidak boleh dicabar atau dipersoalkan di mana-mana mahkamah" atau "mahkamah tidak mempunyai bidang kuasa untuk mendengar atau memutuskan apa-apa permohonan, persoalan atau prosiding dalam apa jua bentuk, atas alasan apa sekalipun."

Pensyarah undang-undang perlembagaan di Universiti Islam Antarabangsa, Dr Aziz Bari berpendapat bahawa kuasa Menteri berhubung pemberian, penolakan atau penggantungan permit atau lesen, yang tidak boleh dipersoalkan di mahkamah, menyukarkan usaha penerbitan akhbar dan penerbitan lain di negara ini dan boleh menanamkan budaya takut di kalangan pengamal media.

Pertubuhan bukan kerajaan SUARAM atau Suara Rakyat Malaysia telah menyerahkan memorandum 'Kewartawanan Malaysia Terancam' kepada Pengerusi Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia (SUHAKAM) pada bulan Mei 2002. Antara perkara yang dibangkitkan dalam memorandum tersebut ialah beberapa peristiwa yang melibatkan tekanan terhadap akhbar-akhbar tertentu di Malaysia seperti The Sun dan Nanyang Siang Pau, yang jelas membuktikan penyalahgunaan peruntukan Akta Mesin Cetak dan Penerbitan 1984 berhubung pelesenan.

Anggapan

Bagi maksud prosiding di bawah peruntukan di bawah peruntukan Akta Mesin Cetak dan Penerbitan 1984, sesiapa yang didapati menyimpan dalam milikan, jagaan atau kawalannya, apa-apa akhbar seperti yang dinyatakan dalam seksyen 5(1) dan (2), atau menyimpan dua naskhah atau lebih mana-mana keluaran, edisi atau cetakan tertentu hasil penerbitan, dia dianggap menyimpannya bagi maksud penjualan atau pengedaran kecuali perkara yang sebaliknya dapat dibuktikan (seksyen 14).

Pencetak, penerbit atau pengeluar yang nama atau alamatnya dicetak pada mana-mana hasil penerbitan atau bekasnya, hendaklah dianggap telah mencetak, menerbitkan atau menghasilkan hasil penerbitan itu di alamat yang dinyatakan kecuali perkara yang sebaliknya dapat dibuktikan (seksyen 15).

Kuasa pegawai-pegawai kanan

1) Kuasa menggeledah

Seksyen 16(1) memperuntukkan bahawa majistret boleh mengeluarkan waran geledah yang memberi kuasa kepada pegawai kanan berkuasa untuk memasuki dan menggeledah mana-mana premis di mana disyaki dengan munasabah terdapat:

- a) mesin cetak yang disimpan atau digunakan dengan cara yang melanggar peruntukan seksyen 3;
- b) akhbar yang dicetak atau diimport atau diterbitkan dengan cara yang melanggar peruntukan seksyen 5;
- c) hasil penerbitan larangan.

Pegawai kanan berkuasa boleh memasuki dan menggeledah premis yang disyaki tanpa mendapatkan waran geledah terlebih dahulu sekiranya ada alasan yang munasabah untuk dipercayai bahawa hasil penerbitan larangan telah disembunyikan di dalam premis tersebut dan kelewatan mendapatkan waran geledah boleh menyebabkan tugas pengeledahan gagal dilaksanakan (seksyen 16(2)).

2) Kuasa membuka dan memeriksa bungkusan

Seksyen 17 memberi kuasa kepada pegawai berkuasa untuk menahan, membuka dan memeriksa mana-mana bungkusan atau artikel yang disyaknya mengandungi hasil penerbitan larangan atau hasil penerbitan yang dilarang di bawah peruntukan seksyen 7(1).

3) Kuasa menyita dan menahan

Pegawai yang bertindak menurut peruntukan seksyen 16 atau 17 diberi kuasa untuk menyita atau menahan mana-mana mesin cetak, hasil penerbitan atau makalah-makalah lain jika terdapat sebab untuk dia mempercayai bahawa peralatan atau hasil penerbitan itu merupakan bukti telah berlaku kesalahan di bawah peruntukan Akta Mesin Cetak dan Penerbitan 1984 atau kaedah-kaedah yang dibuat di bawahnya (seksyen 18(1)).

Seksyen 18 (2) membolehkan pegawai menahan atau menyita hasil penerbitan yang disyaki sebagai hasil penerbitan larangan di bawah seksyen 7(1) atau yang boleh ditolak pengimportannya, ditahan daripada dihantar serah atau hasil penerbitan yang hendak dikembalikan kepada pengirimnya di bawah seksyen 9(1).

Mesin cetak dan hasil penerbitan yang disita

Semua hasil penerbitan yang disita dan ditahan di bawah seksyen 17 dan 18 boleh dikendalikan mengikut cara-cara yang diarahkan oleh mahkamah, sama ada atau tidak seseorang yang disyaki dipertuduhkan atau disabitkan kesalahan (seksyen 19(1)).

Jika tiada pendakwaan berhubung mesin cetak, hasil penerbitan atau makalah yang disita, artikel-artikel ini hendaklah disifatkan sebagai dilucut hak apabila tamat tempoh satu bulan dari tarikh penyampaian notis bertulis tentang penyitaan itu, kecuali tuntutan dikemukakan sebelum tarikh tamat tempoh (seksyen 19(2)).

Sesiapa yang menuntut bahawa dia adalah pemilik mesin cetak, hasil penerbitan atau makalah-makalah lain dan bahawa artikel-artikel ini tidak boleh dilucut hak, boleh memberi notis bertulis sendiri kepada pegawai kanan berkuasa tentang hasratnya untuk mengemukakan tuntutan, atau melalui agennya yang diberi kuasa secara bertulis (seksyen 19(3)).

Setelah menerima notis, pegawai kanan berkuasa hendaklah merujuk tuntutan itu kepada Menteri untuk arahan selanjutnya. Menteri juga boleh mengarahkan pegawai kanan berkuasa supaya merujuk perkara tersebut ke mahkamah untuk mendapatkan keputusan (seksyen 19 (4)).

Tangkapan tanpa waran

Mana-mana pegawai polis boleh menangkap tanpa waran, sesiapa yang didapati melakukan kesalahan atau secara munasabah disyaki melakukan kesalahan, atau cuba melakukan kesalahan, atau bersubahat dengan mana-mana orang untuk melakukan apa-apa kesalahan dibawah peruntukan Akta Mesin Cetak dan Penerbitan 1984 (seksyen 20).

Halangan kepada prosiding undang-undang

Seksyen 24 akta memperuntukkan bahawa prosiding undang-undang tidak boleh diambil, dimulakan atau disenggarakan dalam mana-mana mahkamah berhubung kerugian atau kerosakan yang diakibatkan daripada tindakan penyitaan, penahanan, perampasan, pemusnahan, pengembalian, kelengahan menyerah hantar atau mengembalikan apa-apa artikel.

Pengecualian

Peruntukan Akta Mesin Cetak dan Penerbitan 1984 tidak terpakai kepada hasil penerbitan atau pembuatan apa-apa dokumen atau majalah berkala oleh atau untuk Kerajaan Persekutuan, mana-mana kerajaan negeri, atau badan berkanun (seksyen 25(1)). Seksyen 25(2) membenarkan Menteri mengecualikan pemakaian peruntukan akta ini terhadap mana-mana orang, mesin cetak atau hasil penerbitan, melalui perintah yang disiarkan di dalam *Warta*.

Seksyen 26(1) memperuntukkan satu lagi kuasa Menteri iaitu kuasa membuat kaedah-kaedah dari semasa ke semasa, untuk melaksanakan peruntukan-peruntukan Akta.

Kaedah-kaedah ini berkaitan dengan :

- a) jenis dan bentuk mana-mana dokumen yang diperlukan bagi pelaksanaan akta;
- b) butir-butir yang hendak diberikan semasa mengemukakan permohonan sesuatu lesen dan cara-cara menyenggarakan rekod;
- c) prosedur pemindahan lesen dan permit;
- d) prosedur memohon lesen atau permit, fee lesen atau permit, syarat-syarat lesen atau permit, pembayaran deposit apabila lesen atau permit dikeluarkan dan keadaan-keadaan yang membolehkan deposit dilucut hak;
- e) amaun deposit yang dikehendaki oleh peruntukan akta dan cara-cara membuat perlucuthakan atau pembayaran dari deposit untuk tujuan gantirugi; dan
- f) prosedur membuat dan mendengar rayuan.

Pemansuhan Akta Mesin Cetak 1948 dan Akta Kawalan Penerbitan Diimport 1958

Seksyen 27 memansuhkan Akta Mesin Cetak 1948 dan Akta Kawalan Penerbitan Diimport 1958.

Kajian terhadap peruntukan Akta Mesin Cetak dan Penerbitan 1984 dapat mengenal pasti perkara-perkara yang berikut:

- a) kuasa Menteri yang luas berhubung pemberian, penggantungan dan pembatalan lesen dan permit;
- b) keputusan Menteri adalah muktamad dan tidak boleh dipersoalkan di mana-mana mahkamah, dengan ini menafikan doktrin semakan kehakiman terhadap tindakan kerajaan;
- c) kuasa pegawai kanan berkuasa dan pihak polis yang luas sehingga membolehkan penangkapan seseorang tanpa waran;
- d) tempoh lesen dan permit yang terlalu singkat; dan
- e) kaitan peruntukan-peruntukan tertentu dengan kebebasan media di Malaysia, khususnya seksyen 8A berhubung penyiaran berita tidak benar (*false news clause*).

3.4 Kod Etika Kewartawanan

3.4.1 Pengenalan

Setiap akhbar mempunyai kod etika yang tersendiri, sama ada bertulis atau tidak. Pembaca setia sesebuah akhbar dengan mudah dapat mengenali etika akhbar tersebut, melalui gaya persembahan beritanya. Kebanyakan akhbar dan wartawan hari ini cuba

mengikuti sekumpulan prinsip atau kod etika yang ditetapkan oleh kumpulan-kumpulan profesional seperti persatuan pengarang akhbar atau persatuan wartawan profesional.

Apakah yang dimaksudkan dengan 'etika'? Kamus dewan mentakrifkan 'etika' sebagai prinsip moral atau akhlak, atau nilai-nilai akhlak yang menjadi pegangan seseorang individu atau sesuatu kumpulan (persatuan, pekerjaan dan lain-lain).

Hampir semua masyarakat demokratik memerlukan media mempunyai piawaian etikanya yang tersendiri. Ini menyebabkan kebanyakan negara mempunyai kod etika yang didukung oleh badan profesional atau tribunal yang dilantik melalui saluran undang-undang. Kandungan kod dan perkara-perkara yang diperuntukkan dalam kod etika berbeza-beza antara negara-negara yang mengamalkannya. Perbezaan juga wujud dari segi penggunaan dan keberkesanannya.

Kod etika yang pertama digubal di Amerika Syarikat pada awal abad ke 20. Ini diikuti oleh Britain pada tahun 1920an dan negara-negara Eropah pada tahun 1930an. *British NUJ Code* mula-mula dicadangkan pada tahun 1935 dan dilancarkan pada tahun 1936 (Bundock:1957).

Walau bagaimanapun, Sweden adalah salah sebuah negara Eropah yang pertama mewujudkan kod etika kewartawanan:

"The Publicists Club [of Sweden], which was founded in 1874 with journalists, newspaper editors and other publishers as its members, had, on a number of

occasions in the beginning of the 1900s, served as a self-appointed tribunal to hear complaints against newspapers (Nordlund:1991)."

Majlis Akhbar Sweden (*Swedish Press Council*) telah ditubuhkan pada 16 Mac 1916, iaitu pada hari berlangsung mesyuarat yang melibatkan Board of Publicists Club, Swedish Newspaper Publishers Association dan Swedish Journalists Association.

Pada peringkat awal, kod etika adalah ringkas dan hanya mengandungi beberapa perenggan yang meliputi beberapa prinsip etika. Dengan pertumbuhan pesat dalam bidang penyiaran televisyen dan radio semasa dan selepas Perang Dunia Kedua, kod etika dianggap sebagai sesuatu yang penting. Kod etika yang berasingan diwujudkan untuk wartawan media cetak dan media siaran (Frost:2000).

Kod etika yang baik dapat memberikan panduan yang mudah kepada wartawan dengan cara yang berkesan. Walau bagaimanapun, peredaran masa dan pelbagai perkembangan dalam bidang kewartawanan telah menghasilkan kod etika yang lebih terperinci dan kompleks. Kod yang terlalu terperinci boleh menimbulkan masalah kepada wartawan dalam memahami kandungannya. Christ Frost (2000) berpendapat:

"It is easy to be dismissive of a code of conduct if it is too long and contains complex and difficult-to-follow clauses about ethical matters that rarely interfere with the average journalist's business...keeping it simple gives the journalist more chance to think about the issues in real situations and less chance of ignoring the issues all together in an attempt to wriggle around weak wording."

Di Malaysia, Institut Akhbar Malaysia, yang dianggotai oleh lebih daripada 30 pertubuhan media massa di Malaysia telah mengambil inisiatif untuk mewujudkan suatu garis panduan etika bagi memenuhi keperluan wartawan yang wajar mempunyai etika profesion untuk dijadikan panduan dalam menjalankan tugas mereka.

Kod etika bukan sahaja penting untuk menjadi garis panduan kepada para wartawan tetapi juga untuk meyakinkan masyarakat yang semakin meningkat kesedarannya tentang isu-isu kepenggunaan, menyebabkan mereka sentiasa inginkan hasil penerbitan yang berkualiti. Kewujudan kod etika dalam profesion kewartawanan membuktikan wartawan mempunyai piawaian amalan (*standard of practice*) yang akan menyumbang ke arah penghasilan berita yang lebih berwibawa untuk pengguna yang memerlukan maklumat. Menurut Gordon (1998):

“Written codes of ethics suggest that the mass media, and the men and women who produce them, are virtuous servants of society. They imply unified allegiance to professional standards of performance...”

Ketika menyusun kandungan garis panduan etika wartawan, jawatankuasa penggubal yang terdiri daripada ketua-ketua pengarang media cetak dan elektronik di Malaysia, telah mengadakan beberapa pertemuan untuk mengkaji beberapa etika kewartawanan yang digunakan di negara-negara lain seperti Amerika Syarikat, Jepun, Korea, Filipina dan Indonesia.

Jawatankuasa tersebut juga telah menimbangkan syor dan pandangan dalam beberapa kertas kerja. Antaranya ialah kertas kerja Jabatan Perpaduan Negara ketika itu bertajuk *"Usaha-usaha Ke arah Mewujudkan Perpaduan Yang Lebih Kukuh Di Kalangan Rakyat Berbilang Kaum :Peranan Media (1987)"*

Pada 20 Mei 1989 di Kuala Lumpur, dalam satu perhimpunan wakil-wakil media cetak dan elektronik, Tokoh Wartawan Negara, Tan Sri Abdul Samad Ismail telah diberi penghormatan untuk mengisytiharkan Etika Kewartawanan Malaysia. Wakil-wakil pertubuhan media massa yang hadir telah menyokong perisytiharan dan kandungan etika tersebut. Antara yang hadir termasuk wakil-wakil Persatuan Pengarang-Pengarang Akhbar (ONE), Kelab Kebangsaan Akhbar Malaysia (NPC), Kumpulan Akhbar New Straits Times (NST), Kumpulan Akhbar Utusan Melayu, Kumpulan Akhbar Berita Harian, RTM, TV3, Nanyang Siang Pau, Sin Chew Jit Poh, Tamil Nesan, Watan, Karangkraf, Persatuan Penulis Sukan Malaysia (SAM), Persatuan Wartawan Hiburan Malaysia (EJA) dan wakil Persatuan Wartawan Wanita Malaysia (PERTAMA).

3.4.2 Interpretasi kod etika

Secara umum, Etika Kewartawanan Malaysia (EKM) menyatakan peranan wartawan dalam menjalankan tugas untuk mengekalkan keamanan dan kestabilan negara dan menjaga imej profesion yang berwibawa, berdisiplin, dan bertanggungjawab terhadap kesejahteraan negara dan masyarakat. EKM adalah garis panduan yang wajar diikuti setiap individu yang bertugas sebagai wartawan di negara ini.

Wartawan Malaysia ialah mereka yang bertugas sepenuh masa sebagai pemberita, penulis rencana, pengarang atau koresponden dan menulis berita atau rencana untuk media yang mempunyai siaran tetap, termasuk akhbar harian dan mingguan, majalah bulanan dan berkala, radio dan televisyen dan agensi berita.

Prinsip Rukun Negara yang menjadi teras dan asas panduan hidup masyarakat Malaysia hendaklah diberi keutamaan dalam menghayati EKM. Penghayatan etika ini memerlukan kesedaran wartawan dalam peranannya memberi sumbangan bermakna kepada proses pembinaan negara. Antara peranan ini termasuklah membimbing pembaca, pendengar dan penonton media supaya menyokong projek pembangunan yang memberi faedah kepada rakyat dan negara.

Wartawan bertanggungjawab berusaha memupuk keharmonian antara kaum dan perpaduan nasional, yang turut menyumbang dalam penggubalan sesuatu dasar negara. Wartawan perlu menyedari bahawa dalam negara yang demokratik mereka perlu menggunakan kemahiran yang ada untuk mewujudkan suasana saling menghormati, saling mempercayai dan saling memahami dan berusaha mencegah kemunculan perasaan curiga mencurigai dan prasangka yang tidak berasas.

Keadaan darurat selama 12 tahun (1950 – 1962) dan Peristiwa 13 Mei 1969 telah memberikan pengalaman pahit dan pengajaran yang baik kepada wartawan untuk mengekalkan sikap liberal, toleran dan demokratik dalam sebuah negara yang berbilang kaum, agama dan budaya. Peranan dan tradisi kewartawanan bebas dan bertanggungjawab

untuk melaporkan kebenaran tanpa rasa takut atau berat sebelah juga perlu diamalkan.

Wartawan yang amanah, bersih dan cekap membawa faedah kepada negara dan masyarakat.

Individu yang bersedia memenuhi keperluan-keperluan tersebut boleh menyertai profesion kewartawanan, dengan menghormati fasal-fasal yang berikut:

1. Tugas utama wartawan ialah melaporkan kebenaran dan menghormati hak orang ramai untuk mendapatkan maklumat yang benar

Kebenaran hendaklah diberikan keutamaan ketika menulis berita atau rencana. Melaporkan sesuatu yang tidak benar boleh menjejaskan kredibiliti penulisnya. Sumber berita atau fakta hendaklah dinyatakan dengan jelas sebagai bukti kebenaran sesuatu laporan. Wartawan hendaklah bersikap kritikal terhadap sumber beritanya dengan memeriksa fakta dan maklumat lain untuk memastikan ketepatannya, walaupun fakta atau maklumat ini telah pernah diterbitkan.

Kebenaran berita atau rencana adalah hak pembaca dan orang ramai, untuk memudahkan mereka membuat kesimpulan yang betul, wajar dan rasional mengenai sesuatu isu yang dihadapi. Berita atau rencana yang tidak benar boleh melibatkan penulis dan medianya menghadapi tuduhan memfitnah.

Menurut Beauchamp dan Klaidman (1987):

“Reporting the truth is at the heart of journalistic enterprise.”

Prinsip kebenaran meliputi skop yang luas dalam bidang kewartawanan. Ia melibatkan ketepatan, keobjektifan, kesempurnaan, keadilan, kebolehfahaman, malah cara bagaimana wartawan menyiasat untuk menulis sesuatu berita.

Semua laporan berita hendaklah dibezakan dengan jelas daripada komen atau ulasan. Analisis dan maklumat yang berkaitan dengan pendapat perlu dilabelkan supaya tidak disalah anggap oleh pembaca sebagai fakta berita. Kepentingan perkara ini dapat dilihat dalam pernyataan Christ Frost (2000) yang berikut:

"It is important that the journalist carefully handles information from an untrustworthy or unreliable news source if the consumer is not to be inadvertently misled. In this sense, unreliable means news sources which provide inaccurate or misleading information, information which is biased, or which present comment and propaganda as fact."

2. Dalam melaksanakan tugasnya, wartawan menghayati kebebasan mencari dan menyiarkan berita secara jujur serta berhak membuat ulasan dan kritikan yang saksama

Wartawan perlu mengetahui hak dan kebebasannya dalam menjalankan tugas. Keutamaan diberikan kepada wartawan yang bertugas untuk mengikuti perbicaraan di mahkamah, mesyuarat dan persidangan. Tempat disediakan untuk wartawan di sesuatu majlis atau mahkamah untuk menghargai peranan wartawan.

Ada ketikanya, wartawan diberikan keistimewaan yang tiada pada orang awam. Misalnya, wartawan boleh menggunakan haknya untuk mengikuti perbicaraan di mahkamah juvana kecuali hakim mengeluarkan perintah tidak membenarkan kehadiran mereka.

Wartawan mempunyai hak kebebasan bersuara dan mendapatkan maklumat sama seperti yang dimiliki oleh rakyat di sesebuah negara. Walau bagaimanapun, hak serta beberapa keistimewaan ini disertai oleh tanggungjawab yang memerlukan perhatian wartawan dalam pelaksanaan tugasnya.

Tanpa kebenaran, wartawan tidak boleh menghadiri sesuatu majlis atau mengikuti mesyuarat yang diadakan khas untuk ahli-ahli pertubuhan tertentu sahaja. Berhubung perkara ini, wartawan akan menghormati peraturan pertubuhan yang berkenaan. Walau bagaimanapun, jika mesyuarat membincangkan isu semasa yang berkaitan dengan kepentingan orang ramai, wartawan boleh mendesak supaya dibenarkan hadir untuk membuat liputan dengan alasan menghormati hak orang ramai untuk mendapatkan maklumat.

Kebebasan mencari dan menyiarkan berita sering dikaitkan dengan kebebasan akhbar. Tafsiran kebebasan akhbar adalah berbeza antara negara, mengikut keadaan setempat. Apa yang dianggap bebas di negara Barat tidak semestinya sama di tempat lain, terutama di negara-negara sedang membangun.

Di negara membangun yang mengutamakan kestabilan, keselamatan dan kemakmuran negara, beberapa undang-undang yang ada dianggap menyekat kebebasan bersuara atau akhbar, terutama oleh negara-negara Barat yang jauh lebih maju.. Peruntukan undang-undang yang ada tidak bererti tiada langsung kebebasan akhbar di negara ini. Media Malaysia boleh mengkritik secara membina dan tidak melanggar peraturan yang telah ditetapkan seperti perkara-perkara yang melibatkan agama dan perkauman. Wartawan di Malaysia hendaklah mengamalkan kebebasan akhbar dengan penuh tanggungjawab terhadap negara dan masyarakat, sesuai dengan prinsip Rukun Negara.

3) Wartawan hendaklah menggunakan cara yang wajar untuk mendapatkan berita, gambar, filem dan dokumen

Wartawan yang sedang bertugas hendaklah mengenalkan diri dan akhbar yang diwakili, sama ada dia diminta berbuat demikian atau tidak. Ini bertujuan untuk memberi kesedaran kepada orang yang ditemui bahawa dia sedang berhadapan dengan wartawan dan apa yang dinyatakan akan disiarkan.

Wartawan yang menyamar diri semasa bertugas hendaklah menjaga batas dan kesopanan yang sewajarnya. Perbuatan menyamar lazimnya dilakukan ketika menjalankan tugas laporan penyiasatan (*investigative reporting*) Banyak berita utama dan menarik dihasilkan oleh wartawan yang melakukan penyamaran ketika bertugas, dengan tujuan untuk memaparkan kebenaran.

Wartawan hendaklah menghormati hak kebebasan peribadi (*privacy*) seseorang. Antara takrif awal privasi adalah takrif yang diberikan oleh Hakim Thomas Cooley (1888) iaitu "*the right to be left alone.*" Isu privasi mula mendapat perhatian di Britain dan negara-negara Eropah lain selepas Perang Dunia Kedua. Apabila radio dan televisyen beransur-ansur mengambil alih tugas penyiaran berita yang mengandungi unsur pemberitahuan (*alerting element*) daripada akhbar, penyiaran cerita dan gosip yang melibatkan pelanggaran hak privasi semakin meningkat jumlahnya.

Kematian Puteri Diana dalam satu kemalangan di Paris dan kehadiran beberapa orang jurugambar di tempat kemalangan tersebut berlaku telah meningkatkan kesedaran masyarakat Britain tentang keperluan undang-undang privasi dan kebebasan media di negara tersebut.

Berhubung isu privasi ini, wartawan juga tertakluk di bawah peruntukan undang-undang berkaitan dengan pencerobohan kawasan (*trespassing*). Walau bagaimanapun, wartawan dan wartawan foto bebas bertugas di kawasan umum dan terbuka kepada orang ramai, tanpa melanggar privasi atau undang-undang yang diwujudkan oleh pihak berkuasa.

4) Sebarang maklumat tersiar yang didapati tidak benar dan tidak tepat hendaklah diperbetulkan

Wartawan dan media bertanggungjawab membetulkan sesuatu kesilapan dalam laporan atau gambar foto yang disiarkan terutama kesilapan serius yang berlaku tanpa disengajakan. Siaran pembetulan perlu disegerakan untuk mengelakkan media dan

wartawan berkenaan dikenakan tindakan undang-undang. Misalnya, pembetulan *caption* gambar yang boleh menimbulkan kekeliruan umum, seperti menyiarkan berita atau gambar foto yang salah namanya berhubung kematian atau hukuman yang dijatuhkan oleh mahkamah ke atas seseorang.

Pembaca berhak membuat pembetulan sesuatu berita yang tersiar atau menjelaskan lagi perkara atau isu yang ditimbulkan. Media yang bertanggungjawab akan menghormati hak pembaca mengemukakan jawapan sama ada berkaitan dengan dirinya atau bagi pihak pertubuhan atau kumpulan masyarakatnya.

5) Wartawan hendaklah menghormati kerahsiaan sumber berita

Antara masalah yang biasa dihadapi oleh wartawan dalam usahanya mendapatkan berita adalah kewujudan keterangan sulit yang boleh diketahui tetapi tidak boleh disiarkan sumbernya. Keterangan begini biasanya diberikan kepada wartawan untuk tujuan penjelasan atau memberikan latarbelakang sesuatu isu atau peristiwa.

Adakalanya wartawan mendapat pelbagai keterangan penting yang boleh digunakan untuk siaran tetapi sebahagian atau semua keterangan tersebut didapati melalui kenyataan yang bukan bertujuan untuk disiarkan (*off the record*). Ini biasa berlaku apabila sumber berita tidak mahu keterangan yang diberi dikaitkan dengan namanya.

Dalam menghadapi situasi seperti ini, wartawan hendaklah menghormati permintaan sumber beritanya. Jika keterangan *off the record* itu disiarkan juga, identiti sumber

keterangan itu hendaklah dirahsiakan. Istilah-istilah seperti “sumber-sumber yang boleh dipercayai” (*reliable sources*) atau “sumber-sumber yang mengetahui” (*informed sources*) dan sebagainya, boleh digunakan untuk melindungi identiti sumber yang berkenaan.

Ada wartawan yang sanggup memberitahu identiti sumber berita *off the record*, misalnya kepada hakim di mahkamah, dengan alasan undang-undang negara menghendakinya berbuat demikian. Mungkin dengan berbuat demikian, wartawan yang berkenaan boleh membuktikan kejujurannya dalam menggunakan istilah *reliable sources* dan sebagainya. Mungkin juga wartawan tersebut ingin mengelakkan diri daripada menerima hukuman kerana menghina mahkamah (*contempt of court*). Namun begitu, ada juga wartawan yang sanggup dipenjara atau didenda atas kesalahan *contempt of court* kerana enggan memaklumkan identiti sumber beritanya.

Persolannya ialah adakah ketua pengarang juga berhak mengetahui sumber berita yang dirahsiakan? Bagi membolehkan ketua pengarang membuat pertimbangan saksama sama ada berita berkenaan boleh disiarkan atau tidak atau sama ada wartawan terbabit wajar dibela di mahkamah, jika keadaan memaksa, wartawan boleh menyatakan sumber beritanya kepada ketua pengarang.

6) Wartawan hendaklah berbudi pekerti ketika menjalankan tugas dan mengelakkan diri daripada plagiarisme, fitnah dan hasutan, tuduhan tidak berasas serta rasuah dalam apa bentuk sekalipun

Bersopan dan bertertib ketika bertugas sewajarnya menjadi amalan setiap wartawan yang mengharapkan layanan yang baik daripada pihak yang dihubungi. Sikap saling menghormati akan memudahkan wartawan menjalankan tugas terutama ketika menemui seseorang atau menghadiri sidang akhbar. Wartawan hendaklah menepati masa dan peraturan persidangan apabila menghadiri temujanji, mesyuarat atau taklimat.

Plagiarisme tidak wajar berlaku kerana wartawan menulis berdasarkan pengalaman, pandangan, penyelidikan, dan kemampuannya menyusun laporan, tanpa perlu menceduk tulisan orang lain dan mengakuinya sebagai hasil karyanya sendiri.

Fitnah dan hasutan dalam berita atau rencana boleh melibatkan penulis, pengarang, penerbit dan pencetak didakwa di mahkamah berdasarkan peruntukan Akta Fitnah 1957 dan Akta Hasutan 1948. Fitnah timbul apabila kenyataan tidak benar mengenai seseorang disiarkan, hingga menjatuhkan maruah atau status pihak yang difitnah itu, di mata orang ramai. Wartawan atau media juga boleh dihadapkan ke mahkamah kerana mengulangi kenyataan atau berita yang mengandungi unsur fitnah walaupun kenyataan fitnah itu berpunca daripada orang lain.

Kenyataan fitnah bergantung pada kesan, tempat dan keadaan. Misalnya, menuduh seseorang itu komunis tidak dianggap kesalahan *libel* jika dibuat dalam sebuah negara yang mengamalkan ideologi komunis. Begitu juga perkataan yang dianggap menghina di suatu tempat sebaliknya tidak dianggap menghina di tempat yang lain kerana terdapat perbezaan makna perkataan di tempat yang berbeza.

Berhubung kesalahan fitnah, wartawan perlu menyedari bahawa semakin tinggi kedudukan seseorang itu atau semakin terkenal dirinya dalam masyarakat, lebih mudah baginya difitnah.

Wartawan yang bertugas dengan mengharapkan bayaran secara sulit, selain daripada ganjaran gaji atau bonus yang biasa diterima daripada majikannya dianggap melakukan rasuah. Imbuhan wujud dalam pelbagai bentuk seperti wang, pangkat, kedudukan dan kemewahan. Walau bagaimanapun, cenderamata yang diberikan kepada wartawan yang bertugas membuat liputan secara terbuka tidak dianggap rasuah. Begitu juga wartawan yang melawat ke luar negeri seperti mengikuti penerbangan pertama (*inaugural flight*), tidak dianggap menerima rasuah kerana dia menjalankan tugas atas arahan pegawai atasannya.

Wartawan dianggap melanggar etika kewartawanan jika dia menerima sesuatu hadiah secara sulit, sebagai balasan bagi perkhidmatan yang menguntungkan pihak yang memberikan hadiah itu. Tidak benar jika dikatakan perbuatan menerima hadiah itu tidak memberi kesan dalam penyempurnaan tugas wartawan secara objektif, jujur dan ikhlas kerana wartawan yang menerima sesuatu imbuhan atau hadiah pasti menghadapi tekanan perasaan ketika menulis laporannya.

7) Wartawan hendaklah mengelakkan penulisan berita dan rencana yang bersifat perkauman, melampau dan bertentangan dengan tatasusila masyarakat majmuk Malaysia

Demi perpaduan rakyat Malaysia dan kestabilan negara, wartawan dinasihatkan supaya tidak menulis laporan yang mengandungi unsur perkauman atau bertentangan dengan tatasusila masyarakat majmuk negara ini. Rukunegara menekankan nilai-nilai murni yang perlu dipupuk dan diamalkan untuk kesejahteraan masyarakat dan perpaduan rakyat Malaysia.

Usaha mengurangkan berita atau rencana berunsur perkauman perlu dipergiat di dalam dan luar negeri. Seminar Wartawan Wilayah Asia Tenggara di Davao, Filipina (April 1970) yang disertai oleh wakil dari sembilan buah negara, termasuk Malaysia, telah meluluskan beberapa ketetapan, antaranya yang menyentuh 'ketegangan kaum dan etnik':

- a) Media hendaklah bersungguh-sungguh mengesahkan kebenaran sesuatu berita yang melibatkan kaum atau agama. Jangan sekali-kali menyiarkan kenyataan dari mana-mana sumber, walaupun dari sumber rasmi, tanpa mengkaji implikasinya terlebih dahulu, dan jika perlu, menyiarkan kenyataan itu dengan penjelasan terperinci;
- b) Khabar angin tidak wajar dijadikan bahan berita, lebih berbahaya lagi jika disiarkan ramalan mengenai sesuatu keganasan;
- c) Dalam masyarakat majmuk yang mudah tercedus ketegangan disebabkan oleh isu-isu sosial, ekonomi atau agama, media hendaklah mengambil inisiatif melaporkan berita-berita penyiasatan dan penjelasan yang mengandungi unsur kemasyarakatan. Usaha seperti ini dapat menggalakkan persefahaman dan melenyapkan suasana benci-membenci dan curiga-mencurigai yang boleh menyebabkan insiden kecil diperbesar-besarkan.

8) Wartawan hendaklah memahami undang-undang dan peraturan negara yang berkaitan secara langsung dengan profesion mereka

Wartawan hendaklah sentiasa berwaspada tentang peruntukan undang-undang berkaitan dengan profesion kewartawanan. Antara peruntukan akta yang wajar diketahui adalah Akta Hasutan 1948, Akta Rahsia Rasmi 1972, Akta Fitnah 1957, Akta Keselamatan Dalam Negeri 1960, dan Akta Mesin Cetak dan Penerbitan 1984. Peruntukan undang-undang berkaitan dengan tugas-tugas wartawan adalah berbeza dari satu negara ke negara yang lain.

Beberapa negara seperti India, Australia dan Afrika Selatan mempunyai badan pengawal atau majlis media, yang diwujudkan melalui peruntukan statutori atau kaedah lain. Badan seperti ini lazimnya menggalakkan kawalan sendiri (*self-regulation*) dan peraturan-peraturannya dipatuhi secara sukarela oleh wartawan dan pengamal media lain.

Penubuhan majlis media di Malaysia masih lagi diperingkat perancangan ketika kajian ini dilaksanakan. Salah satu perkara yang terkandung dalam kertas cadangannya termasuk suatu garis panduan etika kewartawanan yang baru, untuk menggantikan kod etika yang sedia ada ini. Kod etika yang baru ini dicadangkan supaya dijadikan sebahagian daripada Akta Majlis Media Malaysia, yang juga masih di peringkat cadangan.

Kajian terhadap kod etika kewartawanan ini dapat mengenal pasti perkara-perkara seperti yang berikut:

- a) kebanyakan garis panduan yang diperuntukkan dapat dikesan dalam kebanyakan kod etika negara-negara lain. Ini memperlihatkan ciri kesejagatan pada perkara-perkara yang diberi perhatian dalam kebanyakan kod etika kewartawanan, seperti isu ketepatan, privasi, kerahsiaan sumber berita, plagiarisme, pengelakan rasuah, pemahaman undang-undang berkaitan tugas wartawan dan sebagainya;
- b) kod etika kewartawanan ini menitikberatkan isu-isu tempatan seperti ciri masyarakat majmuk Malaysia;
- c) kod etika ini tidak memperuntukkan tindakan yang akan diambil terhadap wartawan, mahupun pihak yang akan bertindak, sekiranya berlaku pelanggaran mana-mana peruntukan;
- d) tidak terdapat perincian berhubung piawaian atau standard privasi yang perlu dipertimbangkan oleh wartawan dalam tugas seharian mereka;
- e) tidak terdapat panduan berhubung identifikasi pihak tertuduh, pesalah, atau saksi juvana. Walaupun terdapat peruntukan berhubung sekatan terhadap laporan dan penyiaran berita dalam Akta Kanak-kanak 2001, panduan yang sama wajar diperuntukkan dalam kod etika kewartawanan untuk memastikan wartawan sentiasa prihatin terhadap isu ini;
- f) kod etika ini hanya meliputi tugas-tugas dan etika wartawan media cetak dan siaran sahaja. Tidak terdapat garis panduan untuk etika wartawan dalam talian (*online journalists*) walaupun di Malaysia, jumlah wartawan-wartawan dalam kategori ini semakin meningkat jumlahnya. Adakah ini bermakna wartawan-wartawan yang berkhidmat dengan akhbar dalam talian di Malaysia menikmati kebebasan tanpa sekatan dan boleh membelakangkan isu etika?

- g) tidak terdapat garis panduan etika berhubung manipulasi gambarfoto oleh seseorang wartawan;

Pengkaji berharap aspek-aspek yang tidak disentuh dalam kod etika kewartawanan ini akan diberikan pertimbangan yang sewajarnya dalam kod etika kewartawanan baru yang sedang diusahakan.

3.5 Garis panduan periklanan Suruhanjaya Komunikasi dan Multimedia

3.5.1 Pengenalan

Setiap negara di dunia menetapkan kawalan-kawalan tertentu terhadap industri periklanannya. Pelbagai peraturan dan undang-undang diperkenalkan untuk memastikan iklan-iklan yang disiarkan tidak mengandungi maklumat palsu, mengelirukan pengguna, menyinggung sensitiviti rakyat atau melanggar undang-undang negara.

Kawalan dan pengawasan periklanan penting kerana iklan boleh mempengaruhi perilaku rakyat sama ada ke arah yang positif atau negatif. Apa yang membimbangkan kebanyakan negara dan pertubuhan bukan kerajaan ialah iklan yang memberikan maklumat palsu, mengelirukan dan yang boleh membentuk tabiat buruk di kalangan rakyat (Hamdan:1997).

Periklanan di kebanyakan negara termasuk Malaysia, dipengaruhi oleh pelbagai faktor. Antaranya ialah batasan sosial, budaya dan agama, kod amalan serta peraturan dan perundangan negara. Lazimnya, terdapat enam kawalan utama bagi periklanan iaitu:

- a) undang-undang dan peraturan negara yang dikuatkuasakan oleh agensi-agensi kerajaan yang berkenaan;
- b) kawalan media terhadap jenis-jenis iklan yang boleh diterbitkan atau disiarkan;
- c) kawalan sendiri yang ditetapkan oleh badan pengiklan atau pertubuhan profesional periklanan;
- d) kawalan sendiri oleh pertubuhan profesional terhadap ahli-ahlinya. Misalnya, doktor dan peguam dilarang mengiklankan perkhidmatan mereka;
- e) kawalan dan pengawasan oleh pergerakan rakyat;
- f) Kod-kod antarabangsa yang mengawal periklanan.

Undang-undang berkaitan dengan periklanan atau penyiaran maklumat di negara ini melibatkan pelbagai akta, ordinan, garis panduan dan kod periklanan seperti Akta Perihal Dagangan 1972, Ordinan (Iklan dan Penjualan) 1956, Garis Panduan Kementerian Hal Ehwal Dalam Negeri Kepada Pihak Akbar dan sebagainya. Kajian ini memberi tumpuan kepada Garis Panduan Periklanan yang terkandung dalam Kod Kandungan yang dikeluarkan oleh Suruhanjaya Komunikasi dan Multimedia Malaysia. Garis panduan ini merupakan garis panduan terkini berhubung aktiviti periklanan dalam media elektronik di Malaysia.

Seperti yang telah disebutkan, garis panduan periklanan ini hanya terpakai kepada iklan-iklan yang disiarkan melalui media elektronik seperti televisyen, radio, perkhidmatan dalam talian dan perumah teks audio. Menurut peruntukan garis panduan ini, 'iklan'

ditakrifkan sebagai 'sebarang perlambangan, imejan, atau bunyi yang disebarkan melalui saluran elektronik untuk tujuan periklanan barangan atau perkhidmatan'.

Penyedia kandungan iklan termasuk pengiklan, syarikat periklanan dan mereka yang mengamalkan usaha penyebaran, bertanggungjawab mematuhi garis panduan ini. Selain itu, mereka yang terlibat dalam penghasilan dan penyaluran iklan seperti agensi dan penerbit dalam talian, penyiar, pembekal perkhidmatan periklanan seperti syarikat penggambaran, komposer muzik dan pereka juga tertakluk di bawah peruntukan garis panduan ini.

Garis panduan ini mentakrifkan 'pengguna' sebagai 'sesiapa yang mungkin terdedah kepada iklan sebagai pengguna muktamad sesuatu produk yang diiklankan atau sebagai seorang pengguna yang menjalankan perniagaan atau pembeli barangan yang diiklankan'.

Garis panduan iklan ini bertujuan untuk menentukan piawaian iklan melalui proses kawalan sendiri, bagi memenuhi keperluan pengguna dan amalan periklanan yang baik di peringkat antarabangsa. Di samping itu, garis panduan ini diharapkan dapat memenuhi tahap piawaian yang tinggi, yang diperlukan oleh perkhidmatan periklanan tempatan dan membantu menggalakkan perkembangan industri ini di Malaysia. Industri periklanan di Malaysia perlu menyedari bahawa kebebasan kreativiti haruslah selaras dengan tanggungjawab memastikan hak pengguna sentiasa terjamin.

Antara prinsip-prinsip yang boleh membantu penyedia kandungan periklanan dalam aktiviti penghasilan iklan adalah seperti yang berikut:

- a) semua iklan mestilah mematuhi peruntukan garis panduan iklan ini, yang merupakan panduan umum bagi kandungan iklan di Malaysia;
- b) semua iklan hendaklah sah di sisi undang-undang, sopan, amanah dan jujur;
- c) iklan mesti disediakan dengan rasa tanggungjawab terhadap pengguna dan masyarakat; dan
- d) iklan harus menghormati prinsip persaingan sihat yang diterima pakai dalam perniagaan.

3.5.2 Peruntukan garis panduan

Garis panduan khusus

a) Pengesahan undang-undang

Pengiklan mempunyai tanggungjawab utama untuk memastikan bahawa iklan-iklan mereka mematuhi peruntukan undang-undang negara dan tidak menghasut mana-mana pihak untuk melanggar peruntukan tersebut.

b) Kesopanan

Iklan tidak harus mengandungi pernyataan, juga persembahan audio dan visual yang melanggar tatasusila dan kesopanan. Perhatian khusus harus diberikan pada aspek-aspek kesopanan dan tatasusila yang melibatkan agama, kaum, seks, orientasi seks dan mereka yang kekurangan upaya dan fizikal.

Walau bagaimanapun, jika produk yang diiklankan itu dirasakan boleh melanggar tatasusila dan kesopanan, ia tidak boleh dijadikan alasan untuk membantah sesuatu persembahan iklan.

c) Amanah dan kejujuran

Iklan tidak dibenarkan menyalahgunakan kepercayaan pengguna atau mengeksploitasi kekurangan pengalaman dan pengetahuan seseorang. Pengiklan tidak seharusnya memesongkan seseorang melalui ketidaktepatan, kekaburan, penokoktambahan, pengabaian dan sebagainya.

d) Ketakutan dan perasaan cemas

Iklan tidak dibenarkan menggunakan elemen 'ketakutan' tanpa sebab-sebab yang munasabah. Elemen ini boleh digunakan dengan tujuan menggalakkan pengguna supaya berhati-hati dan mengelakkan diri daripada melakukan sesuatu yang berbahaya, dengan mengambil kira bahawa perasaan takut akan timbul sesuai dengan risiko yang dihadapi.

e) Keselamatan

Iklan tidak harus menggalakkan amalan yang tidak selamat melainkan dalam konteks mempromosikan 'keselamatan'. Tumpuan perlu diberikan kepada iklan yang melibatkan audiens yang terdiri daripada kanak-kanak atau remaja.

f) Keganasan dan perlakuan antisosial

Iklan tidak harus mengandungi bahan yang berkemungkinan menggalakkan keganasan atau perlakuan antisosial.

g) Perlindungan Hak Persendirian

Iklan tidak dibenarkan memaparkan atau merujuk melalui apa cara sekali pun kepada sesiapa yang masih hidup tanpa mendapat kebenaran terlebih dahulu. Peruntukan ini berkuat kuasa kepada semua orang, termasuk tokoh masyarakat dan warganegara luar. Pengiklan juga harus memastikan tidak menyentuh sensitiviti berkaitan dengan orang yang telah meninggal dunia dan yang melibatkan agama.

h) Dakwaan

Pengiklan mesti membuktikan dakwaan berhubung sesuatu iklan, dengan menyediakan bukti yang didokumentasi dalam iklan itu, sama ada secara terbuka atau sebaliknya dan boleh dipastikan secara objektif. Jika terdapat keraguan terhadap dakwaan yang dibuat, penggambaran mestilah mengikut persetujuan ramai.

Dakwaan yang tidak disokong secara bebas tidak boleh menambah nilai, ketepatan, kesahihan saintifik atau kegunaan praktik yang diiklankan. Penokoktambahan dan ketidakbenaran yang tidak akan mengelirukan atau kesilapan kecil dan penggunaan perkataan yang tidak lazim digunakan, dibenarkan dengan syarat ia tidak mempengaruhi ketepatan dan tanggapan asas terhadap iklan.

i) Testimonial Dan Endorsan

Iklan tidak dibenarkan mengandungi atau merujuk kepada testimonial atau endorsan melainkan testimonial atau endorsan itu tulen dan berkaitan dengan pengalaman sendiri orang yang memberi testimonial atau endorsan itu, dalam jangka waktu tertentu.

j) Harga

Sebarang harga harus dinyatakan dengan jelas dan berkaitan dengan produk yang diiklankan. Pengiklan mesti memastikan harga adalah setimpal dengan produk yang diiklankan. Jika harga sesuatu produk bergantung pada pembelian satu produk lain, sebarang takat keterikatan oleh pengguna mesti dijelaskan. Dakwaan harga 'sehingga' atau 'dari' tidak boleh ditokok tambah kepada manfaat yang tersedia untuk pengguna.

k) Tawaran Percuma

Tiada sebarang halangan kepada pemberian tawaran percuma berdasarkan satu pembelian lain. Kewajipan pengguna terhadap sebarang kos mesti jelaskan dalam bahan di mana tawaran dibuat. Sesuatu tawaran hanya boleh diperihalkan sebagai percuma .jika pengguna membayar tidak lebih daripada: -

- a) Kadar bayaran pos terkini;
- b) Kos sebenar penghantaran dan pengangkutan;
- c) Kos termasuk perbelanjaan berkaitan sebarang perbelanjaan melibatkan pengguna yang harus datang menuntut tawaran itu sendiri. Pengiklan tidak seharusnya mengenakan kos tambahan terhadap pengguna bagi urusan pengendalian dan pembungkusan.

l) Ketersediaan Produk

Iklan tidak boleh diserahkan untuk penerbitan jika pengiklan belum memastikan produk yang ditawarkan mencukupi untuk memenuhi permintaan setelah iklan disiarkan. Sebarang usaha mengiklan produk yang tidak tersedia atau wujud, sebagai cara menilai permintaan awam, walaupun produk tersebut akan ditawarkan pada masa hadapan, adalah dilarang. Dalam keadaan di mana produk yang diiklankan tidak tersedia (bukan akibat dari permintaan yang diwujudkan oleh periklanan) tindakan harus diambil bagi menentukan iklan untuk produk tersebut dipinda atau diberhentikan siarannya sama sekali.

m) Jaminan

Perkataan 'jaminan' tidak boleh digunakan secara sewenang-wenangnya dengan tujuan mengurangkan hak pengguna. Pembatasan perlu dijelaskan dalam iklan. Pengguna perlu mendapatkan syarat penuh jaminan dari pengiklan sebelum membuat komitmen. Pengiklan harus memaklumkan kepada pengguna mengenai sifat dan takat sebarang hak tambahan yang disediakan oleh jaminan ke atas sesuatu produk atau perkhidmatan mengikut peruntukan undang-undang dan memberikan penjelasan tentang cara menebus rugi.

n) Perbandingan

Iklan yang memaparkan perbandingan dengan iklan atau produk lain dibenarkan bagi menggalakkan persaingan sihat dan memberi maklumat kepada orang ramai, dengan syarat mereka mematuhi garis panduan bahagian ini. Semua iklan perbandingan harus

menghormati prinsip persaingan adil agar tidak mengelirukan pengguna, disebabkan oleh perbandingan, sama ada mengenai produk yang diiklankan atau perbandingan yang dibuat itu sendiri.

Dalam menggunakan perbandingan, ia tidak seharusnya bertujuan memberi kelebihan yang sengaja diadakan kepada pihak pengiklan untuk mencadangkan pada pengguna satu tawaran lebih baik, yang wujud sebagai satu alternatif. Bahan perbandingan mestilah berdasarkan fakta yang boleh disokong dan bukan dipilih secara tidak adil, khususnya: -

- a) Asas perbandingan mestilah sama bagi semua produk yang dibandingkan dan mesti dijelaskan dengan terang dalam iklan supaya perbandingan yang dilakukan berasaskan perkara yang sama.
- b) Dimana butiran disenarai dan dibandingkan dengan produk pesaing, senarai tersebut mestilah lengkap atau iklan tersebut harus menjelaskan butiran-butiran terpilih.

o) Pencelaan

Pengiklan tidak dibenarkan mencela dan menimbulkan kesangsian terhadap perniagaan atau produk lain.

p) Eksploitasi nama baik

Pengiklan tidak harus mengeksploitasi nama baik yang terdapat pada cap dagangan nama, jenama atau kempen pengiklanan organisasi lain.

q) Peniruan

Sebarang iklan tidak dibenarkan menyerupai iklan lain yang boleh mengelirukan pengguna.

Mengenal pasti pengiklan dan mengenali iklan

Pengiklan, penerbit dalam talian, penyiar dan pemilik media elektronik harus memastikan iklan telah dicorakkan dan dipersembahkan secara jelas, dan bahawa ia adalah sesungguhnya iklan. Rencana, pengumuman dan promosi yang disebarkan untuk tujuan mendapat bayaran atau sebarang persetujuan berbalas mestilah mematuhi garis panduan ini jika kandungannya dikawal oleh pengiklan. Komunikasi seperti ini juga harus disebarkan dengan jelas.

Iklan jualan jarak jauh berserta respon bertulis (melalui pos, faks atau email) dan iklan jualan khas satu hari, skim jualan dari rumah dan yang lain sepertinya harus mengandungi nama dan alamat pengiklan. Iklan jualan jarak jauh bagi peluang perniagaan harus disertakan dengan nama dan butir-butir lain untuk menghubungi pengiklan. Pengiklan lain selalunya tidak wajib memperkenalkan diri melainkan yang telah ditetapkan oleh undang-undang.

Penggunaan individu dalam iklan

i) Wanita dalam iklan

- a) Iklan tidak dibenarkan menunjukkan wanita sebagai objek seks atau digambarkan untuk memenuhi nafsu lelaki;

- b) Iklan mesti menunjukkan imej wanita secara positif.

ii) Kanak-kanak dan periklanan

- a) Menggunakan kanak-kanak tidak digalakkan kecuali produk yang diiklankan adalah relevan kepada mereka atau iklan bertujuan mempromosikan keselamatan untuk kanak-kanak.
- b) Iklan yang ditujukan kepada kanak-kanak atau golongan remaja yang berpotensi terdedah kepada mereka, tidak seharusnya mengandungi ilustrasi atau sebagainya yang boleh mencederakan mereka secara fizikal, mental atau moral, yang mengeksploitasi sikap mudah percaya mereka, kekurangan pengalaman atau sifat semulajadi kesetiaan mereka.
- c) Iklan yang berkaitan dengan aktiviti persatuan atau kelab bagi kanak-kanak mestilah kelab dan persatuan yang dikawal dengan betul.
- d) Dalam sebarang keadaan dimana kanak-kanak digambarkan, pertimbangan teliti harus diberikan kepada keselamatan mereka. Contohnya:
1. Kanak-kanak tidak boleh digambarkan meninjau keluar tingkap atau bersandar di jambatan atau memanjat bukit yang curam secara berbahaya;
  2. Kanak-kanak kecil tidak boleh digambarkan memanjat rak yang tinggi atau cuba mencapai sesuatu di atas meja yang lebih tinggi dari paras kepala mereka;
  3. Ubat-ubatan, disinfektan, ubat antiseptik, bahan kosmetik dan segala jenis aerosol tidak boleh ditunjukkan berada dalam ruang yang sama dengan

kanak-kanak tanpa penyeliaan ibubapa dan juga tidak boleh menunjukkan mereka menggunakan bahan-bahan tersebut;

4. Kanak-kanak tidak boleh digambarkan bermain dengan mancis, gas, petrol, parafin atau sebarang alat elektrik dan mekanikal yang boleh mencederakan mereka, terbakar dan mengalami kejutan elektrik;
5. Kanak-kanak juga tidak boleh digambarkan memandu atau menaiki kenderaan pertanian (termasuklah kereta tarik traktor) atau sebarang mesin berat yang lain;
6. Kanak-kanak tidak boleh terdedah kepada api tanpa diperhatikan oleh orang dewasa;
7. Kanak-kanak tidak boleh digambarkan bermain mercun atau bunga api yang dilarang di Malaysia.

iii) Golongan profesional dalam iklan

Testimonial yang diberi oleh golongan profesional mesti dibuat secara berhati-hati dengan memastikan kelayakannya dan jika pengiklan menyatakan kelayakan tersebut, tidak akan menyebabkan orang yang memberi testimonial itu melanggar peraturan keahlian dalam institusi dianggotainya.

Iklan-iklan khusus lain

i) Produk ubatan dan komersil, rawatan dan fasiliti

Iklan ubat-ubatan, rawatan perubatan dan fasiliti perubatan tertakluk di bawah bidang kuasa Lembaga Periklanan Perubatan, Kementerian Kesihatan Malaysia (K.K.L.I.U)

ii) Iklan pemusnah serangga

Iklan pemusnah serangga tertakluk di bawah bidang kuasa Lembaga Periklanan Pemusnah Serangga dan Kementerian Pertanian.

iii) Makanan dan minuman

Iklan yang mendakwa sesuatu produk itu mengandungi unsur kesihatan mesti mendapat izin dari Unit Kawalan Mutu Kementerian Kesihatan terlebih dahulu.

iv) Iklan Jualan Terus

Informesial dan iklan jualan terus juga mesti mematuhi peruntukan garis panduan ini. Semua pengiklannya mesti mendapat kebenaran dari Kementerian yang berkenaan, seperti yang dijelaskan dalam garis panduan ini, melainkan telah ditentukan sebaliknya.

3.5.3 Fokus utama garis panduan

Pada keseluruhannya, garis panduan iklan ini memberi tumpuan kepada perkara-perkara yang berikut:

- a) penentuan piawaian iklan yang mesti dipatuhi oleh pengiklan media elektronik;
- b) pemeliharaan kepentingan pengguna produk dan perkhidmatan yang diiklankan;
- c) pemeliharaan kepentingan golongan profesional, wanita, kanak-kanak dan remaja;
- d) pemeliharaan perpaduan antara pelbagai kaum di negara ini;
- e) penggalakan persaingan sihat antara pengeluar produk dan perkhidmatan, juga pengiklan,
- f) penggalakan kawalan sendiri (self regulation) dalam industri periklanan negara.

Penentuan piawaian iklan

Garis panduan iklan yang terkandung dalam Kod Kandungan yang dikeluarkan oleh Suruhanjaya Komunikasi dan Multimedia Malaysia telah menggariskan prinsip-prinsip penyediaan iklan yang perlu diikuti oleh pengamal periklanan yang menerbitkan iklan untuk siaran media elektronik negara ini. Iklan-iklan lain dikawal oleh agensi-agensi kerajaan yang bertanggungjawab dalam kawalan produk atau perkhidmatan yang berkenaan. Kawalan oleh agensi lain boleh dilihat dalam peruntukan 'iklan khusus lain' dalam garis panduan ini.

Prinsip-prinsip dan panduan ini, diharapkan dapat membantu penerbit iklan dan pengamal periklanan lain menerbitkan iklan-iklan yang berkualiti dan memenuhi kehendak pengguna, di samping dapat meningkatkan hasil jualan produk atau perkhidmatan melalui paparan iklan yang berkesan.

Pemeliharaan kepentingan pengguna produk dan perkhidmatan yang diiklankan

Sebahagian besar daripada peruntukan garis panduan iklan ini memberi tumpuan kepada pemeliharaan kepentingan pengguna. Walaupun diakui bahawa periklanan membawa beberapa kebaikan dari segi sumbangannya kepada peningkatan ekonomi negara, meningkatkan pilihan pengguna dan mengurangkan harga barangan dan perkhidmatan melalui persaingan sihat, ia juga berpotensi untuk mempengaruhi pengguna dengan cara yang negatif.

Persatuan Pengguna Pulau Pinang dalam bukunya *Menjual Impian* (CAP:1989), mengkritik periklanan kerana:

- a) membesar-besarkan kualiti barangan yang diiklankan;
- b) mengaitkan *glamour* dan prestij dengan sesuatu barangan;
- c) menggunakan model wanita yang cantik untuk menarik perhatian pengguna lelaki; dan
- d) membentuk keperluan palsu terhadap barang yang diiklankan, dengan memperalatkan emosi dan kebimbangan pengguna.

Di Malaysia, pergerakan pengguna telah lama menyuarakan kebimbangannya tentang kesan sampingan periklanan terhadap gaya hidup dan budaya masyarakat negara, jika kandungan iklan tidak dikawal. Kebimbangan ini telah mendorong Gabungan Persatuan Pengguna Malaysia (FOMCA) untuk bekerjasama dengan Lembaga Standard Periklanan Malaysia (Advertising Standard Authority Malaysia) untuk menggubal 'Tatalaku Amalan Periklanan Malaysia' pada pertengahan 1970an (Hamdan:1997).

Beberapa contoh teguran yang sering diterima terhadap iklan termasuk:

1. menggalakkan perilaku berbahaya dan tabiat buruk;
2. menggalakkan kebendaan;
3. menggalakkan pembaziran;
4. menggalakkan penyelewengan keutamaan;
5. menggalakkan persaingan kebendaan di kalangan jiran, rakan dan sebagainya;

6. menggalakkan “pemikiran ambil mudah”;
7. menggalakkan “penyakit gila jenama”;
8. menggalakkan kegiatan-kegiatan yang merugikan;
9. menggalakkan pengeluaran barangan mewah;
10. menggalakkan hakisan terhadap keluaran tempatan;
11. merendahkan martabat wanita;
12. memanipulasi kanak-kanak.

Peruntukan garis panduan iklan yang diwujudkan oleh Suruhanjaya Komunikasi dan Multimedia ini boleh menyumbang ke arah pengurangan atau penghapusan iklan-iklan yang mengandungi elemen-elemen negatif seperti di atas. Walau bagaimanapun, peranannya mungkin lebih berkesan jika peruntukan-peruntukan ini diberikan sanksi undang-undang.

Ketika membentangkan kertas seminarnya bertajuk *Industri Kandungan dari Mata Pengguna* dalam Bengkel Kandungan anjuran Suruhanjaya Komunikasi dan Multimedia (3-4 September 2001), Profesor Hamdan Adnan (2001) berpendapat bahawa setakat ini tidak wujud satu akta khusus untuk mengawal periklanan. Mungkin telah tiba masanya untuk mewujudkan suatu Akta Periklanan Malaysia. Profesional periklanan yang mahir dan beretika sepatutnya menjadi pendorong untuk mewujudkan suatu akta yang menjamin keprofesionalan dan nama baik industri periklanan memandangkan dalam

pengkhususan industri kandungan, kritikan dan teguran yang kerap disuarakan oleh pengguna adalah terhadap iklan.

Menurut beliau, pergerakan pengguna telah memohon pihak-pihak yang bertanggungjawab supaya memperbaiki sebarang kelemahan yang ada pada perundangan atau kod-kod periklanan yang ada pada hari ini. Bagaimanapun, selain mengadakan perundangan dan kod-kod yang sempurna, penguatkuasaannya hendaklah berkesan supaya dihormati oleh industri periklanan. Antara cadangan-cadangan yang dikemukakan adalah seperti yang berikut:

1. menggubal satu dasar periklanan yang menyeluruh;
2. mengadakan undang-undang khusus untuk mengawal periklanan;
3. mengetatkan Akta Perihal Dagangan;
4. menubuhkan suatu jawatankuasa bertindak khas untuk mengawasi amalan periklanan yang disokong oleh undang-undang yang sesuai. Jawatankuasa ini boleh dijadikan badan penyelaras kepada undang-undang dan kod-kod sedia ada bagi mengawal periklanan;
5. mengemas kini standard periklanan di Malaysia. Kod-kod periklanan antarabangsa boleh diguna pakai terutamanya yang berkaitan dengan kanak-kanak;
6. memberikan bukti saintifik bagi sebarang dakwaan kesihatan untuk semua keluaran dan perkhidmatan;

7. memastikan semua iklan menyelitkan pesanan kedua dan pelaksanaannya dibuat dengan lebih berkesan;
8. memperketat kawalan penggunaan kanak-kanak dalam periklanan. Buat masa ini masih terdapat iklan-iklan yang memanipulasi kanak-kanak;
9. mempertingkatkan pengawasan terhadap perbuatan memperalatkaun kaum wanita dalam iklan;
10. mempertingkatkan pemantauan terhadap iklan yang mengeksploitasi emosi manusia;
11. mendidik pengguna supaya memahami peranan periklanan supaya mereka mendapat faedah daripadanya dan tidak mudah terpedaya;
12. mewajibkan pemberian amaran bagi iklan barangan yang berbahaya atau memiliki kesan sampingan;
13. mewajibkan institusi-institusi pendidikan yang menawarkan bidang periklanan memberi penekanan terhadap perundangan dan kod-kod amalan periklanan supaya pelajar mereka bukan sahaja bertahap profesional malah beretika dan memberi perhatian kepada tanggungjawab sosial;
14. memantau bagaimana teknologi komunikasi yang pesat meningkat boleh digunakan oleh pakar periklanan dengan berkesan dan tidak disalahgunakan;
15. mengharamkan iklan rokok dan arak dalam semua media.

Pemeliharaan kepentingan golongan profesional, wanita, kanak-kanak dan remaja

Peruntukan garis panduan periklanan ini turut memberi perhatian kepada aspek pemeliharaan kepentingan golongan profesional, wanita, kanak-kanak dan remaja. Testimonial yang diberi oleh golongan profesional berhubung sesuatu produk atau perkhidmatan mesti dibuat secara berhati-hati supaya tidak melibatkan pelanggaran peraturan keahlian dalam institusi yang dianggotainya.

Peruntukan garis panduan boleh menggalakkan iklan menganjurkan penyertaan dan sumbangan yang sama antara lelaki dan wanita dalam kehidupan berkeluarga, masyarakat, ekonomi dan pembangunan negara. Iklan perlu menonjolkan imej positif bagi kaum wanita, begitu juga dengan sumbangan dan peranan sebenar mereka dalam semua sektor ekonomi dan kemasyarakatan (Hamdan:1997).

Semua jenis media, termasuk periklanan, perlu digerakkan ke arah mempromosi peranan wanita dalam bidang ekonomi, tidak membeza-bezakan status antara lelaki dan wanita, juga memberi tumpuan kepada peranan wanita dalam kerjaya profesional (Kiranjit Kaur:2001).

Berhubung manipulasi kanak-kanak dalam periklanan, garis panduan ini menggariskan peruntukan yang menghalang penggunaan kanak-kanak dalam iklan kecuali keluaran yang diiklankan relevan kepada mereka. Iklan yang memaparkan produk atau perkhidmatan yang boleh mencederakan kanak-kanak dan remaja, secara fizikal, mental

atau moral, dan yang mengeksploitasi sikap mudah percaya, kekurangan pengalaman, sifat kesetiaan semulajadi mereka, tidak dibenarkan.

Garis panduan ini turut memperuntukkan beberapa pertimbangan teliti berhubung aspek keselamatan, yang perlu diberikan oleh pengiklan jika iklan mereka melibatkan penyertaan kanak-kanak.

Pemeliharaan perpaduan antara pelbagai kaum di Malaysia

Penekanan aspek kesopanan dalam garis panduan ini mengambil kira latarbelakang masyarakat Malaysia yang terdiri daripada pelbagai kaum, agama dan bahasa. Pengiklan dikehendaki mengelakkan pelanggaran etika kesopanan dan kesusilaan berkaitan agama dan kaum melalui penggunaan pernyataan, persembahan audio dan visual dalam sesuatu iklan.

Syarikat periklanan boleh menggunakan media periklanan sebagai cara untuk memberi sumbangan kepada negara dan bukan sekadar digunakan untuk tujuan mengiklankan produk sahaja. Nilai-nilai patriotisme, nasionalisme dan perpaduan amat penting kerana tanpa ketiga-tiganya, ekonomi negara tidak akan berkembang (Lee Lam Thye:1999).

Penggalakkan persaingan sihat antara pengeluar produk dan perkhidmatan, juga pengiklan

Garis panduan ini membantu perkembangan dan kemajuan dalam industri periklanan negara dengan menggalakkan persaingan sihat antara mereka yang terlibat dalam industri

tersebut. Perbandingan antara produk-produk yang diiklankan dibenarkan untuk menyalurkan maklumat kepada pengguna tetapi pengiklan hendaklah menggunakan cara yang tidak mengelirukan dan berdasarkan fakta yang disokong. Kecaman terhadap produk lain atau percubaan untuk menimbulkan kesangsian terhadap produk lain tidak dibenarkan. Begitu juga dengan peniruan iklan dan eksploitasi nama baik yang terdapat pada cap dagangan nama, jenama atau kempen periklanan organisasi lain.

Penggalakan kawalan sendiri (*self-regulation*) dalam industri periklanan negara

Kawalan sendiri dalam industri periklanan negara tidak bererti pengiklan bebas menerbitkan iklan mengikut kehendak masing-masing. Malah, seperti yang diperlihatkan dalam prinsip-prinsip asas garis panduan ini, industri periklanan mengenakan peraturan yang lebih ketat terhadap mereka yang terlibat dengan industri ini, melebihi keperluan yang digariskan oleh undang-undang itu sendiri. Para pengiklan dan agensi periklanan mereka akan memastikan iklan yang diterbitkan mematuhi garis panduan ini untuk memelihara kewibawaan masing-masing dan mengelakkan daripada menanggung kerugian (Juni Ewe :2001).

Beberapa kebaikan daripada kawalan sendiri industri periklanan adalah seperti yang berikut:

- a) keberkesanannya dari segi kos, boleh dilaksanakan segera, fleksibel dan sentiasa seiring dengan perkembangan-perkembangan terkini dalam industri periklanan;

- b) ia dihormati menurut 'maksud yang tersurat dan tersirat', melahirkan kesepakatan dan meletakkan tanggungjawab di atas bahu pengiklan untuk membuktikan dakwaan berhubung produk atau perkhidmatan;
- c) pelaksanaannya bebas, memanfaatkan kepakaran industri, mengekalkan kebebasan dan bersifat mencegah;
- d) memastikan pematuhan pada tahap yang tinggi dan kerajaan tidak menanggung apa-apa kos;
- e) kawalan sendiri adalah sistem yang terbaik untuk memastikan perlindungan pengguna yang berterusan.

Jeffrey Goldstein (2001) dalam laporannya bertajuk *Self Regulation of Children's Advertising* juga menyokong keberkesanan amalan kawalan sendiri dalam industri periklanan:

"Self regulation is the most effective method available for protecting consumers and fostering high levels of public trust and confidence. Its objective is to promote the highest standards of advertising and to provide advertisers with a system of voluntary principles and guidelines that will assure responsible, appropriate, truthful, and accurate advertising....self regulation has the advantages of speed, flexibility and low costs which detailed legislation cannot equal. Self regulatory organizations are funded almost exclusively by advertisers, advertising agencies and the media."

Kebanyakan negara dunia, termasuk Malaysia, melaksanakan kombinasi antara kawalan undang-undang dan kawalan sendiri dalam industri periklanan masing-masing. Undang-undang menetapkan had yang membolehkan kawalan sendiri beroperasi.

Organisasi kawalan sendiri biasanya dianggotai oleh perwakilan daripada pelbagai sektor dalam industri periklanan dan media, juga anggota bebas lain atau anggota yang mewakili kepentingan-kepentingan di luar industri seperti ahli akademik dan pengguna. Apabila sesuatu iklan didapati mengelirukan, tidak benar atau tidak mematuhi peruntukan garis panduan, organisasi kawalan sendiri cuba membuat perubahan dengan kerjasama sukarela pengiklan (Goldstein :2001).

Kajian garis panduan periklanan ini mendapati bahawa tidak terdapat peruntukan berkaitan dengan barang-barang dan perkhidmatan yang tidak boleh diiklankan dalam media elektronik, seperti yang digariskan dalam kod periklanan Kementerian Penerangan bagi iklan-iklan yang disiarkan di televisyen dan radio. Kekeliruan mungkin timbul di kalangan mereka yang terlibat dalam penghasilan iklan yang disiarkan di media elektronik memandangkan terdapat lebih daripada satu garis panduan bagi media ini.

Pemantauan pematuhan kawalan sendiri oleh pihak-pihak yang terlibat dalam industri periklanan dilaksanakan melalui Forum Kandungan Komunikasi dan Multimedia (CMCF). Memandangkan garis panduan periklanan ini merupakan suatu kod kawalan sendiri secara sukarela, sesiapa yang melanggar peruntukannya telah memberikan kesanggupan dan tanggungjawab untuk mendukung matlamat dan prinsip-prinsipnya.

Perlembagaan CMCF memperuntukkan penubuhan sebuah Biro Aduan di bawah Artikel XIII untuk mengendalikan hal-hal yang berkaitan dengan aduan. Biro ini diberi kuasa untuk mengenakan tindakan terhadap mana-mana ahli yang didapati melanggar Kod Kandungan, yang meliputi garis panduan periklanan.

Biro Aduan ini ditubuhkan untuk menerima, menimbang dan sekiranya perlu, menilai dan menggariskan peraturan berkaitan dengan sesuatu perkara seperti aduan-aduan ketidakpuasan hati dan tuduhan bagi menentukan sama ada peruntukan kod atau garis panduan tertentu telah dilanggar. Asas pengesahan tindakan-tindakan oleh Biro Aduan ialah peruntukan-peruntukan Kod Kandungan (termasuk garis panduan periklanan) dan Akta Komunikasi dan Multimedia 1998.

Dari semasa ke semasa, Forum Kandungan akan menyemak, mengemaskini dan meminda peruntukan garis panduan periklanan ini. Forum juga mencadangkan prosedur penyelesaian pertikaian pengguna yang tidak melibatkan kos yang tinggi dan mencadangkan prosedur pampasan kepada pengguna jika berlaku pelanggaran peruntukan garis panduan.

Forum Kandungan ini mengalu-alukan pendapat berhubung perkara-perkara yang melibatkan kepentingan pengguna dan menggalakkan kesedaran masyarakat awam dan industri periklanan berkaitan dengan peruntukan garis panduan dan pematuhannya, melalui penyediaan saluran penyebaran maklumat untuk tujuan pendidikan masyarakat berhubung hak pengguna, peraturan dan teknologi industri. Selain itu, forum

menggalakkan tahap perkhidmatan yang tinggi dalam industri periklanan untuk meningkatkan keyakinan pengguna.